Олександр Бєляєв

Острів загиблих кораблів

Роман

Частина перша

І. НА ПАЛУБІ

Великий трансатлантичний пароплав "Веніамін Франклін" стояв у генуезькій гавані, готовий до відплиття. На березі панувала звична метушня, чулося різномовне ґелґотіння натовпу, а на пароплаві вже настав момент тієї напруженої, нервової тиші, котра мимохіть охоплює людей перед далекими мандрами. Лише на палубі третього класу пасажири заклопотано "ділили тісноту", розміщуючись і укладаючи манатки. Публіка першого класу з висоти своєї палуби мовчки спостерігала цей людський мурашник.

Порушуючи тишу, пароплав проревів востаннє. Матроси спішно почали піднімати трап.

Цієї миті на трап швидко зійшли двоє чоловіків. Той, що слідував позаду, подав матросам якийсь знак рукою, і вони опустили трап.

Запізнілі пасажири зійшли на палубу… Добре вдягнений, стрункий і широкоплечий молодик, заклавши руки в кишені. А просторого пальта, швидко попрямував до кают. Його чисто поголене обличчя виражало спокій. Проте спостережлива людина за зведеними бровами незнайомця та легкою іронічною усмішкою могла б помітити, що це спокій удаваний. Вслід за ним, не відстаючи ні на крок, йшов товстенький чоловік середніх років. Казанок його був зсунутий на потилицю. Пітне, пом'яте обличчя його виражало одночасно втому, задоволення і напружену

увагу, як у кішки, яка тягне в зубах мишу. Вій ні на секунду не зводив очей зі свого супутника.

На палубі пароплава, недалеко від трапа, стояла молода дівчина в білій сукні. На мить її очі зустрілися з очима пасажира, що спізнився та зараз ішов попереду.

Коли пройшла ця дивна пара, дівчина в білій сукні, міс Кінгман, почула, як матрос, що прибирав трап, сказав своєму товаришу, кивнувши у бік пасажирів, що віддалилися:

— Бачив? Давній знайомий Джим Симпкінс, нью-йоркський сищик, зловив якогось молодчика.

— Симпкінс? — запитав другий матрос. — Цей на дрібну дичину не полює.

— Так, дивися, як одягнений. Який-небудь фахівець з пограбування банківських сейфів, якщо не гірше того.

Міс Кінгман стало страшно. Весь час до Нью-Йорка на одному пароплаві з нею їхатиме злочинець, мабуть, убивця. Досі вона бачила тільки в газетах портрети цих таємних і страшних людей.

Міс Кінгман поспішно зійшла на верхню палубу. Тут, серед людей свого кола, в цьому місці, недоступному звичайним смертним, вона відчувала себе у відносній безпеці. Відкинувшися в зручному плетеному кріслі, міс Кінгман занурилася в бездіяльне споглядання — найкращий подарунок морських подорожей для нервів, стомлених міською суєтою. Тент прикривав її голову від гарячого проміння сонця. Над нею тихо погойдувалося листя пальм, що стояли в широких кадовбах між кріслами. Звідкись збоку доносився ароматичний запах дорогого тютюну.

— Злочинець. Хто б міг подумати? — прошепотіла міс Кінгман, все ще згадуючи про зустріч біля трапа. І щоб остаточно звільнитися від неприємного враження, вона вийняла маленький витончений портсигар зі слонячої кістки, японської роботи, з вирізаними на кришці квітами, і запалила єгипетську сигаретку. Синя цівка диму потягнулася вгору до пальмового листя.

Пароплав відходив, обережно вибираючись із гавані. Здавалося, ніби пароплав стоїть на місці, а пересуваються навколишні декорації за допомогою сцени, що обертається. Ось уся Генуя обернулася до борту пароплава, ніби бажаючи показатися від'їжджаючим востаннє. Білі будинки збігали з гір і тіснилися біля прибережної смуги, як отара овець біля водопою. А над ними височіли жовто-коричневі вершини із зеленими плямами садів і піній. Але хтось повернув декорацію. Відкрився ріг затоки — голуба дзеркальна поверхня з кристальною прозорістю води. Білі яхти, здавалося, були занурені в шматок голубого неба, що впав на землю, — так ясно було видно всі лінії судна крізь прозору воду. Нескінченні зграї риб шастали між жовтуватим камінням і короткими водоростями на білому піщаному дні. Поступово вода ставала все синішою, поки не приховала дна…

— Як вам сподобалася, міс, ваша каюта?

Міс Кінгман озирнулася. Перед нею стояв капітан, який включив у коло своїх обов'язків надавати люб'язну увагу "найдорожчим" пасажирам.

— Дякую вам, містере…

— Браун.

— Містере Браун, чудово. Ми зайдемо до Марселя?

— Нью-Йорк — перша зупинка. Втім, можливо, ми затримаємося на кілька годин в Гібралтарі. Вам хотілося побувати в Марселі?

— О ні, — поспішно і навіть з переляком промовила міс Кінгман. — Мені смертельно набридла Європа. — І, помовчавши, вона запитала: — Скажіть, капітане, у нас на пароплаві… є злочинець?

— Який злочинець?

— Якийсь арештований…

— Можливо, що їх навіть кілька. Звичайна річ. Адже ця публіка має звичай утікати від європейського правосуддя до Америки, а від американського — до Європи. Але сищики вистежують їх і доставляють на батьківщину цих заблудлих овець. У їхній присутності на пароплаві немає нічого небезпечного, — ви можете бути абсолютно спокійні. Їх приводять без кайданів тільки для того, щоб не звертати уваги публіки. Але в каюті їм негайно надягають ручні кайдани і приковують до ліжок.

— Але ж це жахливо! — промовила міс Кінгман.

Капітан знизав плечима.

Ні капітан, ні навіть сама міс Кінгман не зрозуміли того смутного відчуття, яке викликав цей вигук. Жахливо, що людей, як диких тварин, приковують на ланцюг. Так думав капітан, хоча і знаходив це розумним запобіжним заходом.

Жахливо, що цей молодик, так мало схожий на злочинця і нічим не відмінний від людей її кола, весь час подорожі сидітиме скутим у задушливій каюті. Ось та смутна підсвідома думка, яка схвилювала міс Кінгман.

1, глибоко затягнувшися сигаретою, вона поринула в мовчання.

Капітан непомітно відійшов від міс Кінгман. Свіжий морський вітер грав кінцем білого шовкового шарфа та її каштановими локонами.

Навіть сюди, за кілька миль від гавані, доносився аромат квітучих магнолій, як останній привіт генуезького берега. Гігантський пароплав невтомно розрізав блакитну поверхню, залишаючи за собою далекий хвилястий слід. А хвилі-вистіби поспішали заштопати рубець, що утворився на шовковій морській гладіні.

II. БУРХЛИВА НІЧ

— Шах королю. Шах і мат.

— О, щоб вас акула проковтнула! Ви майстерно граєте, містере Гатлінгу, — сказав знаменитий нью-йоркський сищик Джим Симпкінс і незадоволено почухав за правим вухом. — Так, ви граєте відмінно, — продовжував він. — А я все ж таки граю краще за вас. Ви обіграли мене в шахи, зате який прекрасний шах і мат влаштував я вам, Гатлінге, там, у Генуї, коли ви, як шаховий король, відсиджувалися в найдальшій клітці зруйнованого будинку! Ви хотіли сховатися від мене! Марно! Джим Симпкінс знайде на дні моря. Ось вам шах і мат, — і, самовдоволено відкинувшися, він запалив сигару. Реджинальд Гатлінг знизав плечима.

— У вас було надто багато пішаків. Ви підняли на ноги всю генуезьку поліцію і вели правильну облогу. Жоден шахіст не виграє партії, маючи на руках одну фігуру короля проти всіх фігур супротивника. І, крім того, містере Джиме Снмпкінсе, наша партія ще… не скінчилася.

— Ви вважаєте? Цей ланцюжок ще не переконав вас? — і сищик торкнув легкий, але міцний ланцюг, яким Гатлінг був прикований за ліву руку до металевого стрижня ліжка.

— Ви наївні, як багато геніальних людей. Хіба ланцюги — логічний доказ? Утім, не вдаватимемося у філософію.

— І відновимо гру. Я вимагаю реваншу, — докінчив Симпкінс.

— Навряд чи це вдасться нам. Хитавиця посилюється та може змішати фігури, перш ніж ми закінчимо гру.

— Це як накажете розуміти, теж у переносному розумінні? — запитав Симпкінс, розставляючи фігури.

— Як вам завгодно.

— Так, хитає ще й як, — і вій зробив хід.

У каюті було задушливо та жарко. Вона знаходилася нижче за ватерлінію, недалеко від машинного відділення, яке, як могутнє серце, стрясало стіни ближніх кают і наповнювало їх ритмічним гулом. Гравці занурилися в мовчання, прагнучи зберегти рівновагу шахівниці.

Хитавиця посилювалася. Буря розігрувалася не на жарт. Пароплав лягав на лівий бік, поволі підіймався. Знову… Ще… Як п'яний…

Шахи полетіли. Симпкінс впав на підлогу. Гатлінга утримав ланцюг, але він боляче рвонув його руку біля кисті, де був "браслет".

Симпкінс вилаявся та всівся на підлозі.

— Тут стійкіше. Знаєте, Гатлінгу, мені недобре… того… морська хвороба. Ніколи я ще не переносив таку диявольську хитавицю. Я ляжу. Але… ви не втечете, якщо мені стане погано?

— Неодмінно, — відповів Гатлінг, укладаючись на ліжку. — Порву ланцюжок і втечу… кинуся в хвилі. Віддаю перевагу товариству акул…

— Ви жартуєте, Гатлінгу, — Симпкінс поповзом дістався до ліжка і, охаючи, улігся.

Не встиг він витягнутися, як знов був скинений з ліжка страшним поштовхом, що хитнув увесь пароплав. Десь тріщало, дзвеніло, шуміло, гуділо. Зверху доносилися крики й тупіт ніг, і, заглушаючи весь цей різноголосий шум, раптом тривожно загуділа сирена, даючи сигнал: "Усім нагору!"

Пересилюючи втому й слабкість, чіпляючись за стіни, Симпкінс пішов до дверей. Він був смертельно переляканий, але прагнув приховати це від супутника.

— Гатлінге! Там щось трапилося. Я йду подивитися. Пробачте, але я мушу замкнути вас! — прокричав Симпкінс.

Гатлінг презирливо подивився на сищика та нічого не відповів.

Хитавиця тривала, але навіть при цій хитавиці можна було помітити, що пароплав поволі занурюється носовою частиною.

Через кілька хвилин у дверях з'явився Симпкінс. З його дощового плаща стікали потоки води. Обличчя сищика було спотворено жахом, якого він вже не намагався приховати.

— Катастрофа… Ми тонемо… Пароплав одержав пробоїну… Хоча до ладу ніхто нічого не знає… Готують шлюпки… відданий наказ надягати рятувальні пояси… Але ще нікого не пускають сідати в шлюпки. Говорять, корабель має якісь там перегородки, можливо, ще і не потоне, якщо там що-небудь таке зроблять, біс їх знає що… А пасажири б'ються з матросами, які відганяють їх від шлюпок… Але мені ж що накажете

робити? — закричав він, накидаючись на Гатлінга з таким виглядом, ніби той був винуватцем усіх його пригод. — Мені ж що накажете робити? Рятуватися самому та стежити за вами? Ми можемо опинитися в різних шлюпках, і ви, напевне, втечете.

— А це вас хіба не заспокоює? — з насмішкою запитав Гатлінг, показуючи ланцюжок, яким він був прикутий.

— Не можу ж я залишитися з вами, хай вам біс.

— Одне слово, ви хочете врятувати себе, мене і ті десять тисяч доларів, які вам обіцяли за моє піймання? Вельми співчуваю вашому скрутному становищу, але нічим не можу допомогти.

— Можете, можете... Слухайте, голубчику, — і голос Симпкінса став застережливим. Симпкінс весь зіщулився, як жебрак, котрий вимолює подаяння, — дайте слово... дайте тільки слово, що ви не втечете від мене на березі, і я зараз же відімкну та зніму з вашої руки ланцюг... дайте тільки слово. Я вірю вам.

— Дякую за довіру. Але ніякого слова не дам. Утім, ні: втечу за першої нагоди. Це слово можу дати вам.

— О-о!.. Бачили ви таких?.. А якщо я залишу вас тут, упертюх? — І, не чекаючи відповіді, Симпкінс кинувся до дверей. Чіпляючись, деручись і падаючи, він вибрався крутими сходами на палубу, яка, незважаючи на ніч, була яскраво освітлена дуговими ліхтарями. Його відразу вшкварило дощовою завісою, яку термосив бурхливий вітер. Корма корабля стояла над водою, ніс заливали хвилі. Симпкінс оглянув палубу та зауважив, що дисципліна, яка ще панувала кілька хвилин тому, подолана, як легка перешкода, скаженим натиском того первісного, тваринного відчуття, яке називається інстинктом самозбереження. Вишукано одягнені чоловіки, ще вчора галантно й люб'язно надавали паннам дрібні послуги, тепер топтали тіла цих панн, пробиваючи кулаками дорогу до

шлюпок. Перемагав найсильніший. Звук сирени зливався з нелюдським ревом оскаженілого стада двоногих звірів. Маячили роздавлені тіла, розтерзані трупи, клапті одягу.

Симпкінс втратив голову, гаряча хвиля крові залила мозок. Була мить, коли він сам був готовий кинутися в звалище. Але думка про десять тисяч доларів, що промайнула навіть у цю мить, утримала його. Стрімголов скотився він сходами, влетів до каюти, впав, прокотився до дверей, повзучи дістався до ліжок і мовчки, тремтячими руками став розмикати ланцюг.

— Нагору! — сищик пропустив уперед Гатлінга та посліду-вав за ним.

Коли вони вибралися на палубу, Симпкінс закричав у безсилій люті: палуба була порожня. На величезних хвилях, освітлених вогнями ілюмінаторів, мелькали останні шлюпки, переповнені людьми. Нічого було і думати дістатися до них уплав.

Борти шлюпок були обліплені руками утопаючих. Удари ножів, кулаків і весел, револьверні кулі сипалися зі шлюпок на голови нещасних, і хвилі поглинали їх.

— Все через вас! — закричав Симпкінс, тримаючи кулак перед носом Гатлінга.

Але Гатлінг, не звертаючи на сищика ніякої уваги, підійшов до борту й уважно подивився вниз. Біля самого пароплава хвилі гойдали тіло жінки. Останніми зусиллями вона простягала руки і, коли хвилі прибивали її до пароплава, марно намагалася вчепитися за залізну обшивку.

Гатлінг скинув плащ і стрибнув за борт.

— Ви хочете втекти? Ви відповісте за це. — І, вийнявши револьвер, він спрямував його в голову Гатлінга. — Я стрілятиму при першій вашій спробі відплисти від пароплава.

— Не говоріть дурниць і кидайте швидше кінець каната, ідіоте! — крикнув у відповідь Гатлінг, хапаючи за руку утопаючу жінку, яка вже непритомніла.

— Він ще й розпоряджається! — кричав сищик, невміло махаючи кінцем каната. — Образа посадової особи при виконанні службових обов'язків!

Міс Вівіана Кінгман опам'яталася в каюті. Вона глибоко зітхнула і розплющила очі.

Симпкінс галантно розкланявся:

— Дозвольте познайомитися: агент Джим Симпкінс. А це містер Реджинальд Гатлінг, що перебуває під моєю опікою, так би мовити…

Кінгман не знала, як тримати себе в компанії агента та злочинця. Кінгман, донька мільярдера, мусила ділити товариство з цими людьми. До того ж одному з них вона зобов'язана своїм порятунком, вона мала дякувати йому. Але простягнути руку злочинцю? Ні, ні! На щастя, вона ще надто слабка, не може звести руку… ну, звичайно, не може. Вона ворухнула рукою, не піднімаючи її, і сказала слабким голосом:

— Дякую вам, ви врятували мені життя.

— Це обов'язок кожного з нас, — без жодного хизування відповів Гатлінг. — А зараз вам слід відпочити. Можете бути спокійні: пароплав добре тримається на воді і не потоне. — Смикнувши за рукав Симпкінса, він сказав: — Ходімо.

— На якій підставі ви стали розпоряджатися мною? — бурчав сищик, йдучи, проте, за Гатлінгом. — Не забувайте, що ви заарештовані, а я будь-якої миті можу на законній підставі накласти ручні кайдани та позбавити вас свободи.

Гатлінг підійшов упритул до Симпкінса і спокійно, але переконливо сказав:

— Слухайте, Симпкінсе, якщо ви не перестанете базікати, я візьму вас за комір, ось так, і викину за борт, як сліпе кошеня, разом з вашим автоматичним пістолетом, який так само намозолив мені очі, як і ви самі. Розумієте? Заховайте в кишеню вашу зброю та ходіть за мною. Нам треба приготувати для міс сніданок і розшукати пляшку хорошого вина.

— Чортзна-що таке! Ви хочете зробити з мене покоївку і куховарку? Чистити їй черевики й подавати шпильки?

— Я хочу, щоб ви менше базікали, а більше робили. Ну, ворушіться!

III. ПУСТЕЛЯ

— Скажіть, містере Гатлінгу, чому корабель не потонув? — запитала міс Кінгман, сидячи з Гатлінгом на палубі, вся освітлена вранішнім сонцем. Довкола, наскільки схопить око, простиралася водна гладінь океану, як смарагдова пустеля.

— Сучасні океанські пароплави, — відповідав Гатлінг, — забезпечуються внутрішніми перегородками, або стінками. При пробоїнах вода заповнює тільки частину пароплава, не проникаючи далі. І якщо пошкодження не значні, пароплав може триматися на поверхні навіть з великими пробоїнами.

— Але чому ж тоді пасажири залишили пароплав?

— Ніхто не міг сказати, чи витримає пароплав, чи зможе триматися на поверхні. Погляньте: кіль пішов у воду. Корма піднялася так, що видно лопасті гвинтів. Палуба нахилена під кутом майже в тридцять градусів до поверхні океану. Не надто зручно ходити по цьому косогору, але це все ж таки краще, ніж борсатися у воді. Ми ще дешево відбулися. На пароплаві є величезні запаси провіанту та води. І якщо нас не далеко віднесло від океанських шляхів, ми можемо незабаром зустріти якесь судно, що підбере нас.

Проте минали дні за днями, а голуба пустеля залишалася так само мертвою. Симпкінс видивився очі, пильнуючи морську далечінь.

Потекли одноманітні дні.

Міс Кінгман вельми швидко увійшла в роль господині. Вона клопотала на кухні, прала білизну, підтримувала порядок у їдальні і "салоні" — невеликій затишній каюті, де вони любили коротати вечори перед сном.

Складне питання, як триматися і поставити себе в новому, чужому для неї товаристві, вирішилося якось само собою. До Симпкінса вона ставилася добродушно-іронічно, з Гатлінгом встановилися прості, дружні взаємини. Більше того, Гатлінг цікавив її загадковістю своєї долі й натури. З відчуття такту вона не тільки ніколи не питала Гатлінга про його минуле, а й не допускала, щоб і Симпкінс говорив про це, хоча Симпкінс не раз намагався за відсутності Гатлінга розказати про його страшний злочин.

Вони охоче розмовляли одне з одним вечорами, під час заходу сонця, покінчивши зі своїми справами. Симпкінс стирчав на своїй сторожовій вежі, шукаючи димок пароплава, як вісника порятунку, професійного тріумфу й обіцяної нагороди.

Із цих розмов міс Кінгман могла переконатися в тому, що її співбесідник освічений, тактовний і вихований. Бесіди з дотепною міс Кінгман, мабуть, приносили і Гатлінгу велике задоволення. Вона згадувала свою подорож Європою та смішила його несподіваними характеристиками баченого.

— Швейцарія? Це гірське пасовище туристів. Я сама об'їздила увесь світ, але ненавиджу цих жуйних двоногих. Вони зжували очима всю красу природи.

Везувій? Якийсь коротун, що пихкає смердючою сигарою та напускає на себе поважності. Ви не бачили гірського ланцюга Колорадо? Хес Пік, Лонс Пік, Аранхо Пік — оце гори. Я вже не говорю про таких гігантів, як Монт Еверест, що має 8800 метрів висоти. Везувій порівняно з ними щеня.

Венеція? Там можуть жити лише жаби. Гондольєр повіз мене головними каналами, прагнучи показати товар лицем, усі ці палаци, статуї та іншу красу, яка позеленіла від вогкості, і окатих англійок. Але я наказала, щоб він віз мене на один з малих каналів, — не знаю, чи правильно я сказала, але гондольєр мене зрозумів і після повторного наказу неохоче спрямував гондолу у вузький канал. Мені хотілося бачити, як живуть саме венеціанці. Адже це жах. Канали такі вузькі, що можна подати руку сусіду навпроти. Вода в каналах пахне цвіллю, на поверхні плавають апельсинові шкурки і всяке сміття, яке "викидають з вікон. Сонце ніколи не заглядає в ці кам'яні ущелини. А діти, нещасні діти! їм ніде побавитися. Бліді, рахітичні, сидять вони на підвіконнях, ризикуючи впасти в брудний канал, і з недитячою тугою дивляться на пропливаючу гондолу. Я навіть не впевнена, чи вміють вони ходити.

— Але що ж вам сподобалося в Італії?..

Тут розмова їхня була перервана найнесподіванішим чином:

— Руки вгору!

Вони озирнулися і побачили перед собою Симпкінса з револьвером, націленим у груди Гатлінга.

Сищик вже давно прислухався до їхньої розмови, чекаючи, чи не прохопиться Гатлінг про свій злочин. Переконавшись у невинності розмови, Симпкінс вирішив виступити в новій ролі — "попереджувача та припинувача злочинів".

— Міс Кінгман, — почав він пихато, — мій службовий обов'язок і обов'язок чесної людини попередити вас про небезпеку. Я не можу більше допускати ці розмови на самоті. Я мушу попередити вас, міс Кінгман, що Гатлінг — небезпечний злочинець. І небезпечний перш за все для вас, жінок. Він убив молоду леді, обплутавши її спочатку своїм красномовством. Убив і втік, але був спійманий мною, Джимом Симпкінсом, — закінчив він гордовито, очікуючи на справлене враження.

Не можна сказати, що вийшов очікуваний ефект. Міс Кінгман була справді збентежена, схвильована та ображена, але швидше його несподіваним і грубим вторгненням, аніж словами.

А Реджинальд Гатлінг був зовсім не схожий на вбитого викриттям злочинця. Із звичним спокоєм він підійшов до Симпкінса. Не звертаючи уваги на наведене дуло, він вирвав після короткої боротьби і відкинув убік револьвер і тихо сказав:

— Вам, очевидно, ще мало десяти тисяч доларів, обіцяних вам за задоволення деяких осіб бачити мене посадженим на електричний стілець. Тільки присутність міс утримує мене обійтися з вами так, як ви на те заслуговуєте!

Сварку припинила міс Кінгман.

— Дайте мені слово, — сказала вона, підходячи до них і звертаючись більше до Симпкінса, — що подібні сцени більше не повторюватимуться. Про мене не турбуйтеся, містере Симпкінс, я не потребую опіки. Залиште ваші розбірки до того часу, коли ми зійдемо на землю. Тут нас троє — тільки троє серед безмежного океану. Хто знає, що ще чекає на нас попереду? Можливо, кожний із нас буде потрібний іншому в хвилину небезпеки. Стає вогко, сонце зайшло. Час розходитися. На добраніч!

І вони розійшлися по своїх каютах.

IV. САРГАСОВЕ МОРЕ

Джим Симпкінс цієї ночі спав погано. Він крутився на ліжку в своїй каюті і до чогось прислухався. Йому здавалося, що Гатлінг десь поблизу, підкрадається, щоб розправитися з ним, помститися, можливо, вбити. Ось чиїсь кроки, десь скрипнули двері… Сищик в жаху сів на ліжко.

— Ні, все тихо, привиділося… Ой, біс візьми, яка задушлива ніч! І потім — москіти і комарі не дають спокою. Звідки могла узятися вся ця крилата нечисть серед океану? Або я марю, або ми близько від землі? Чи не піти освіжитися?

Симпкінс вже не першу ніч ходив освіжатися в трюм пароплава, де знаходилися запаси консервів і вина.

Він благополучно дістався до місця, пробираючись навпомацки знайомими переходами, і вже зробив добрий ковток рому, як раптом почув якийсь дивний шерех. У цьому лабіринті важко було визначити, звідки линули ці звуки. У Симпкінса похололо в грудях.

— Шукає. Нічого сказати, хороша гра в хованки. Аби він не знайшов до ранку. А там доведеться просити заступництва Міс Кінгман, — і він, затамувавши подих, почав пробиратися в дальній куток трюму, майже біля самої обшивки. Саме там, за обшивкою, раптом почувся шерех,

неначе якесь невідоме морське чудовисько, що випірнуло з дна моря, терлося шорсткою шкірою об борт пароплава. Таємні звуки стали гучніші. І раптом Симпкінс відчув, як від м'якого поштовху гойднувся весь пароплав. Ні хвилі, ні підводне каміння не могли так дивно гойднути. Вслід за цим поштовхом послідувало ще кілька разом з якимсь глухим уханням.

Симпкінса охопив крижаний жах далеких тваринних предків людини, жах перед невідомим. Горе тому, хто не зуміє відразу подолати цей жах: сліпі інстинкти гасять тоді думку, паралізують волю, самовладання.

Симпкінс відчув, як холодом війнуло в потилицю та волосся на голові стало дибки. Йому здавалося, що він відчуває напруження кожної волосини. З диким ревом кинувся він, спотикаючись і падаючи, вгору, на палубу.

Назустріч йому йшов Гатлінг. Симпкінс, забувши про все, окрім страху перед невідомим, ледве не кинувся в обійми того, від кого тільки що рятувався, як миша в норі.

— Що це? — запитав він якимось шиплячим свистом (нервові спазми здавили його горло) і схопив Гатлінга за руку.

— Я знаю не більше за вас…

Пароплав м'яко гойднувся на бік, потім опустилася носова частина і знов піднялася. Я нашвидку одягнувся та вийшов подивитися.

Місяць яскраво освітлював частину палуби. Потерпіла після аварії кільова частина пароплава була занурена у воду, і палуба тут перебувала майже на рівні води.

Симпкінс залишився вище, стежачи за Гатлінгом, який оглянув усю кільову частину палуби.

— Дивно, дивно… Спустіться ж сюди, Симпкінсе, не будьте боягузом.

— Дякую вам, але мені і звідси добре видно.

— Симпкінсе, це ви? Що там трапилося?

— Міс Кінгман, прошу вас зійти сюди, — сказав Гатлінг, побачивши Вівіану, що сходила вниз палубою.

Вона підійшла до Гатлінга, а слідом за нею наважився спуститися і Симпкінс. Присутність дівчини заспокоїла його.

— Помилуйтеся, міс!

У яскравому промінні місяця палуба яскраво біліла. І на цьому білому тлі виднілися темні плями і сліди. Ніби якась величезна тварина випливла на палубу, зробила півколо і звалилася з правого борту, зламавши, як соломинку, залізні поручні.

— Зверніть увагу: це схоже на слід від важкого черева, яке волочилося по палубі. А з боків — сліди лап або швидше плавців. Нас відвідало якесь невідоме чудовисько.

Симпкінсу знову стало моторошно, і він непомітно почав задкувати назад похилою палубою.

— А це що за сміття? Якісь рослини, очевидно, залишені невідомим відвідувачем? — І міс Кінгман підняла з підлоги водорость.

Гатлінг уважно оглянув водорость і несхвально похитав головою.

— Саргаса, групи бурих водоростей… Так, сумніву немає! Це саргасові водорості. Ось куди занесло нас. Біс візьми! Справа зовсім кепська. Нам треба обговорити наше становище.

І всі троє піднялися на верхню палубу. Небезпека зближувала їх. Симпкінс махнув рукою на свої "права", він зрозумів, що тільки знання, досвід і енергія Гатлінга могли врятувати їх.

Більше за все сищика турбувало невідоме чудовисько. Якійсь саргасовій водорості він не надав значення.

— Що ви думаєте, Гатлінге, про нашого непрошеного гостя? — запитав Симпкінс, коли вони всілися на плетені стільці.

Гатлінг знизав плечима, продовжуючи крутити в руці водорость.

— Це не спрут, не акула і не щось інше з відомих мешканців моря… Можливо, що тут, у цьому таємному куточку Атлантичного океану, живуть невідомі нам чудовиська, якісь плезіозаври, що збереглися від первісних часів.

— А раптом вони вилізуть з води та будуть переслідувати нас?

— Ми мусимо бути готові до всього. Але, зізнаюся, мене хвилюють не стільки невідомі чудовиська, скільки ось цей листок, — і він показав листок водорості. — Пароплав все-таки занадто великий і міцний навіть для цих невідомих гігантів підводного світу. Їм не проникнути й у наші тісні каюти. Нарешті, у нас є зброя. Але яка зброя може перемогти ось це? — і він знову показав на водорость.

— Що ж страшного в цьому нікчемному листку? — запитав Симпкінс.

— Те, що ми потрапили до Саргасового моря, таємного моря, яке розташоване на захід від Корво — одного з Азорських островів. Це море

займає площу в шість разів більшу за площу Німеччини. Воно суцільно вкрите густим килимом водоростей. "Водоросты" іспанською — "саргаса", звідси і назва моря.

— Як же це так: море серед океану? — запитала міс Кінгман.

— Ось це питання не вирішили ще й самі учені.

— Як вам відомо, тепла течія Гольфстрім прямує з проток Флориди на північ до Шпіцбергена. Але на шляху ця течія розділяється, і один рукав повертається на південь, доходить до Азорських островів, йде до західних берегів Африки і, нарешті, описавши півколо, повертається до Антильських островів. Виходить тепле кільце, в якому і перебуває холодна, спокійна вода — Саргасове море. Погляньте на океан!

Усі озирнулися та були вражені: поверхня океану лежала перед ними нерухомою, як стоячий ставок. Ані найменшої хвилі, руху, плескоту. Перше проміння сонця освітило це дивне, застигле море, яке було схоже на суцільний килим зеленувато-блідих водоростей.

— Не хочу лякати вас, Симпкінсе, але горе кораблю, котрий потрапив у цю "банку з водоростями", як назвав Саргасове море Колумб. Гвинт, якщо він у нас і був би в справності, не міг би працювати: він намотав би водорості та зупинився. Водорості затримують хід парусного судна, не дають можливості й веслувати. Одне слово, вони міцно тримають свою жертву.

— Що ж буде з нами? — запитав Симпкінс.

— Можливо, те ж саме, що і з іншими. Саргасове море називають кладовищем кораблів. Рідко кому вдається вибратися звідси. Якщо люди не вмирають з голоду, спраги або жовтої лихоманки, вони живуть, поки не потоне їхній корабель, від ваги поліпів, що наросли на ньому. І море поволі приймає нову жертву.

Міс Кінгман слухала уважно.

— Жахливо! — прошепотіла вона, вдивляючись у застиглу зелену поверхню.

— Ми, в будь-якому разі, зараз в ліпших умовах, ніж багато хто з наших попередників. Пароплав тримається добре. Можливо, нам вдасться ліквідувати течу та викачати воду. Запасів продуктів вистачить для нас трьох на кілька років.

— Років! — закричав Симпкінс, підстрибнувши на стільці.

— Так, шановний Симпкінсе, можливо, що кілька років вам доведеться чекати обіцяної нагороди. Мужайтеся, Симпкінсе.

— Плювати я хотів на нагороду, аби мені вибратися з цього проклятого киселю!

…Потягнулися одноманітні, виснажливі, спекотні дні. Хмари якихось невідомих комах стояли над цим стоячим болотом. Уночі москіти не давали спати. Іноді туман лягав над морем густою пеленою.

На щастя, на пароплаві була хороша бібліотека. Міс Кінгман багато читала. Вечорами всі збиралися у великому розкішному салоні. Вівіана співала та грала на роялі. І все частіше Симпкінс став бувати на цих вечірніх зібраннях із пляшкою вина: з горя він запив.

Гатлінгу довелося замкнути на ключ винні льохи. Симпкінс пробував протестувати, але Гатлінг був невблаганний.

— Бракує того, щоб нам довелося ще нянькатися з хворим на білу гарячку. Зрозумійте ж, дурнуватий ви чоловіче, що ви скоро загинете, якщо вас не зупинити.

Симпкінсу довелося скоритися.

V. У ЦАРСТВІ МЕРТВИХ

Здавалося, що пароплав стоїть нерухомо. Але, вочевидь, якась повільна течія відносила його на середину Саргасового моря: все частіше на шляху траплялися напівгнилі та позеленілі уламки кораблів. Вони з'являлися, як мертвяки, з голими "ребрами" — шпангоутами і зламаними щоглами, якийсь час слідували за кораблем і поволі пливли удалину. Ночами Симпкінса лякали "привиди": із зеленої поверхні моря раптом з'явилися якісь стовпи блідого туману, що нагадували людей у саванах, і поволі ковзали, гойдалися й танули... Це виривалися випаровування в тих місцях, де в суцільному килимі водоростей прозирали "ополонки".

Однієї місячної ночі якийсь напівзруйнований бриг голландської будови близько підійшов до пароплава. Він був чорного кольору з яскравою позолотою. Його щогла та частина бульварків були знесені, брашпиль розбитий.

Зі змішаним відчуттям цікавості й остраху дивилася Вівіана на цей мертвий корабель. Мабуть, це їхнє майбутнє; настане час — і їхній пароплав так само носитиметься, морем, без жодної людської істоти. І раптом вона скрикнула:

— Дивіться, дивіться, Гатлінге!

Притиснувшись до зламаної щогли, там стояв чоловік у червоному капелюсі. В промінні яскравого місяця на темному, майже чорному обличчі виблискували зуби. Він усміхався, усміхався на весь рот. Біля ніг його лежала пляшка.

Усвідомлення того, що вони не одні, що в цій зеленій пустелі є ще одна жива людська істота, схвилювало всіх. Симпкінс і Гатлінг голосно крикнули та замахали руками.

Чоловік у червоному капелюсі, так само посміхаючись, махнув рукою, але якось дивно, ніби показавши щось позаду себе. І рука відразу опустилася, як батіг. Місяць зайшов за хмару, і чоловіка вже не було видно. Але бриг підпливав дедалі ближче до пароплава.

Нарешті бриг уже майже впритул підійшов до борту корабля. У цю мить місяць зійшов і освітив дивну і страшну картину.

До уламка щогли був прив'язаний скелет. Лахміття одягу ще збереглося на ньому. Уцілілі кістки рук бовталися на вітрі, але інші вже давно випали з суглобів і валялися на палубі. Шкіра на обличчі збереглася, висушена гарячим сонцем. На цьому пергаментному обличчі виблискувала усмішка черепа. Червона напівзотліла шапка покривала його вершечок.

Одна мить, і Гатлінг стрибнув на палубу брига.

— Що ви робите, Гатлінге? Бриг може відійти від пароплава. Тоді ви загинули.

— Не турбуйтеся, міс, я встигну. Тут є щось цікаве.

Гатлінг підбіг до скелета, схопив запечатану пляшку і стрибнув на палубу пароплава в ту мить, коли бриг відійшов уже майже на метр.

— Божевільний! — зустріла Гатлінга зблідла міс Кінгман, радіючи його благополучному поверненню.

— Ну, заради чого насправді ви так ризикували? — запитала Вівіана, дивлячись на пляшку. — Цього добра у нас достатньо.

— А ось подивимося. — Гатлінг відбив шийку пляшки й витягнув листок синюватого напівзотлого паперу. Вицвілі, майже руді літери ще можна було розібрати.

Очевидно, гусячим пером, з дивним розчерком і завитками, було написано:

"Хто б ти не був, християнин чи невірний, до чиїх рук потрапить ця пляшка, прошу і заклинаю тебе виконати мою останню волю. Якщо мене знайдеш, після смерті моєї, на бригу, візьми гроші, що лежать у білому шкіряному мішку, в капітановій каюті 50 000 гульденів золотом. З них 10 000 гульденів собі візьми, а 40 000 гульденів передай дружині моїй, Марті Тессель, в Амстердамі, Морська вулиця, власний будинок. А якщо потоне бриг, а пляшку саму знайдеш у морі, перешли їй, Марті Тессель, дружині моїй, моє останнє вітання. Хай пробачить мені, якщо засмучував її чимось... Усі наші померли... Весь екіпаж до матроса... Кар, Губерт... перші... Я один живий, поки що. Тиждень... без їжі... прив'яжуся до щогли... хто помітить. Прощайте... Густав Тессель. Бриг "Марта", 1713 року, Вересень 15 дня".

Коли Гатлінг закінчив читати, запанувало мовчання.

— Як це страшно і дивно! Ми одержали доручення від мертвяка передати привіт його дружині, яка вже двісті років як у могилі... — і, здригнувшися, міс Кінгман додала: — Скільки жахливих таємниць береже це море!

— П'ятдесят тисяч гульденів, — думав уголос Симпкінс, проводжаючи очима бриг, що віддалявся. — Скільки ж це буде по курсу нині?..

Частина друга

І. ТИХА ПРИСТАНЬ

— Земля! Земля! Міс Кінгман! Гатлінге! Ходіть швидше сюди. Ми наближаємося до якоїсь гавані. Вже видно верхівки щогл і труби пароплавів. Онде. Дивіться туди… лівіше!

Гатлінг подивився в підзорну трубу.

— Відкрита вами гавань має до біса дивний вигляд, Симпкінсе. Ця "гавань" тягнеться на багато миль: щогли і труби і знову щогли… Але зверніть увагу: жодна труба не димить, а щогли… Їх оснащення, вітрила?.. Подивіться, міс Кінгман, — і Гатлінг передав їй підзорну трубу.

— Так, це швидше якесь кладовище кораблів! — вигукнула Вівіана. — Щогли і труби зламані, від вітрил залишилися лише клапті. І потім… де ж земля? Я нічого не розумію…

— Не можна сказати, щоб і для мене все було зрозуміло, міс, — відповів Гатлінг, — але я вважаю, справа ось у чому: у Саргасовому морі, в цьому стоячому болоті, очевидно, є свої течії, хоча і надто сповільнені водоростями. Напевно, ми потрапили в одну з цих течій, яка, на жаль, і привела нас до цієї "тихої пристані". Ви погляньте, в яку "гавань" входимо ми. Ось хто зустрічає нас, — і він жестом показав навколо.

Що ближче підходив пароплав до незвичайної гавані, то частіше траплялися на шляху сумні уламки кораблів. Тут були розбиті, покалічені, напівзогнилі судна всіх країн і народів. Ось пірога з цілого шматка дерева… А ось один скелет рибальського барка: зовнішня обшивка обвалилася, шпангоути стирчали, як голі ребра, і кільова частина була схожа на риб'ячий спинний хребет… Ще далі виднілися судна, що більш-менш збереглися: барки, шхуни, тендери, фрегати, галери… Іржавий сучасний пароплав стояв пліч-о-пліч з португальською каравелою шістнадцятого століття. Вона мала красиві вигнуті корабельні лінії. Низький борт підносився витіюватими надбудовами на носі та кормі. Стрижень керма проходив крізь всю корму, по серединах

бортів були отвори для весел. "Санта Марія" — виразно виднілося на борту.

— Дивно! — вигукнув Гатлінг. — Майже на такому ж судні. плив Колумб, і одна з його каравел також називалася "Санта Марія", дві інші — "Пінта" і "Ніна". А ось дивіться, — і далекозорий Гатлінг прочитав на борту лінійного корабля: — "Генрі". Далі, бачите, трьохпалубне судно: "Суверен морів" і "1637 рік" на його борту. А між ними колісний пароплав першої половини дев'ятнадцятого століття — не більше п'ятдесяти метрів завдовжки.

Прохід між судами ставав все вужчим. Кілька разів пароплав зупинявся, натикаючись на великі уламки, нарешті зупинився впритул до суцільної маси тісно притиснутих один до одного кораблів, ніби злитих у своєрідний острів.

Супутники мовчали. В усіх було таке відчуття, ніби їх живцем привезли на кладовище.

— Якщо доля занесла вже нас сюди, то слід познайомитися з цим незвичайним островом. Симпкінсе! Ходімо!

Симпкінс явно не мав бажання вирушати на екскурсію цим похмурим кладовищем.

— А який сенс? — спробував він відмовитися.

— Будьте ж чоловіком, Симпкінсе. Хто знає, що таїть у собі цей острів? Можливо, тут є і мешканці.

— Привиди давніх голландських мореплавців?

— Це ми побачимо. В будь-якому разі, хто б не мешкав тут, краще, коли ми першими дізнаємося про них. Цей острів може стати нашою

могилою, але хто знає, може, тут ми матимемо і шанс на порятунок. Треба оглянути судна; чи не виявиться яке-небудь ще придатним для плавання?

— Оглянути судна! — Симпкінс пригадав "Марту" з її 50 000 гульденів золотом. Він вагався.

— Але як залишимо ми одну міс Кінгман?

— Про мене не турбуйтеся. Я не боюся привидів, — відповіла вона.

— Ми ось що зробимо, міс, — запропонував Гатлінг, — покладете в топку солому. Якщо вам загрожуватиме якась небезпека, підпаліть солому; ми побачимо дим, що виходить з труби, і негайно ж вирушимо на допомогу. Ходімо.

Гатлінг перебрався на трьохпарусне судно вісімнадцятого століття "Вікторія", що стояло поряд. Симпкінс неохоче послідував за ним.

Вони поволі просувалися в глибінь острова.

Навряд чи щось у світі мало більш сумний вигляд, аніж це величезне кладовище. Море ховає загиблі кораблі, земля — людей. Але це кладовище залишало своїх мертвяків відкритими, при повному світлі гарячого сонця. Доводилося ступати з великою обережністю. Напівзотлілі дошки тремтіли під ногами. Щомиті мандрівники ризикували провалитися в трюм. На цей випадок кожний з них мав мотузку, щоб надати допомогу один одному в потрібну мить. Поручні хиталися. Обривки вітрил від одного дотику розсипалися на порох. Скрізь товстим шаром лежали пил тління та гнилої зелені… На багатьох палубах валялися скелети, що блищали на сонці білизною кісток або темніли ще шкірою чи лахміттям одягу, що зберігся. По розташуванню скелетів, по проломлених черепах можна було гадати про те, що збожеволілі перед смертю люди сварилися, бунтували, безцільно та

жорстоко вбивали одне одного, намагаючись комусь помститися за страждання та загублене життя. Кожний корабель був свідком великої трагедії, що сталася на ньому п'ятдесят, сто, двісті років тому.

Який нелюдський жах, які страшні страждання треба було пережити живим володарям вибілених сонцем черепів, що шкірили тепер зуби в страшній усмішці! І всі вони усміхалися, усміхалися до вух...

Навіть Гатлінгу робилося страшно від цих оскалів, а Симпкінса трясла лихоманка.

— Ходімо звідси, — просив він. — Я не можу більше!

— Почекайте, он там корабель, що добре зберігся. Цікаво спуститися в каюти.

— Сходами, які зламаються під вашими ногами? — Симпкінс раптом розлютився. — Гатлінгу! Я не зроблю більше ні кроку. Досить. Прошу вас більше не командувати мною. Ви забули про те, хто ви і хто я! Куди ви ведете мене? Навіщо? Щоб скинути десь у трюм, і таким чином звільнитися від мене без шуму! О, я знаю; я заважаю вам.

Гатлінга розлютила ця промова.

— Замовкніть, Симпкінсе, або я насправді шпурну вас за борт.

— Не так-то просто, — уїдливо вимовив Симпкінс і, притулившися до дерев'яної огорожі біля борту, націлив на Гатлінга дуло револьвера. Гатлінг швидко зробив крок уперед, але, перш ніж він схопив за руку Симпкінса, пролунав постріл і звук поручнів, що обрушилися. Куля пролетіла над головою Гатлінга. Тієї ж миті він побачив, як Симпкінс, безглуздо змахнувши руками, впав за борт разом зі зламаними поручнями. За бортом глухий плескіт води... тиша... потім пирхання Симпкінса. Гатлінг подивився за борт. Сищик борсався в зеленій каші

водоростей. Водорості звисали гірляндами з голови, обвивали руки, чіпко тримали свою жертву. Симпкінс зібрав усі зусилля, щоб зачепитися за обшивку корабля. Після цілої низки спроб це йому вдалося. Але руки його втомилися, водорості тягли вниз, ще трохи — і він пішов би на дно.

Гатлінг відійшов від борту, сів на бочку та запалив люльку.

— Гатлінгу, пробачте. Я був дурний осел, — чув Гатлінг голос Симпкінса, але продовжував мовчки диміти люлькою. — Гатлінге... врятуйте... Гатлінгу!

Гатлінг підійшов до борту. Він вагався. Все ж таки людина просить про допомогу. Але яка людина? Продажний сищик, шпигун, який не зупиниться навіть після порятунку зараз же зрадити Гатлінга, віддати його в руки властей, щоб одержати свої тридцять срібняків.

— Ні, ні, — і Гатлінг знову сів і почав посилено диміти...

— Гатлінгу, благаю! Гатлінгу! Гатлінгу! — стогнав Симпкінс.

Гатлінг посилено димів люлькою.

— Га-а-т... — і раптом цей крик перейшов в якесь захлинисте ридання.

Гатлінг скрипнув зубами, відкинув люльку і, розкрутивши кінець мотузка, кинув її утопаючому.

Останніми зусиллями Симпкінс схопив мотузок, але як тільки Гатлінг починав тягти його, Симпкінс зривався: водорості чіпко тримали його, в руках вже не було сили.

— Обв'яжіться мотузком! — крикнув йому Гатлінг.

Симпкінс абияк обв'язався, закрутив вузол і став підніматися на палубу.

Стоячи перед Гатлінгом, Симпкінс був такий схвильований, що тільки безперервно повторював: "Гатлінгу!.. Гатлінгу!.. Гатлінгу!.." — і протягував йому руку.

Гатлінг поморщився, але, поглянувши на щиру тваринну радість в очах врятованого, добродушно посміхнувся та міцно потиснув мокру руку.

— Не можу вам висловити, Гатлінгу...

— Стійте, — раптом насторожився Гатлінг, швидко вириваючи свою руку, — дивіться, на нашому пароплаві дим з труби. Міс Кінгман кличе нас. Там щось трапилося. Біжімо!

II. МЕШКАНЦІ ОСТРІВЦЯ

Залишившись сама, міс Кінгман взялася за приготування сніданку. Вона вичистила та засмажила спійману Гатлінгом рибу, спустилася в трюм і узяла в складах провізії кілька апельсинів. Коли вона з кошиком у руках, піднялася на палубу, то побачила незвичайну картину: за їхнім обіднім столом — точніше, на столі і стільцях — господарювали мавпи. Вони вищали, сварилися, кидалися кексом і засовували собі за щоки шматки цукру. При появі міс Кінгман вони насторожилися і з криком відступили до борту. Вівіана засміялася і кинула їм пару апельсинів. Це відразу встановило дружні стосунки. Не без бійки покінчивши з парою апельсинів, шимпанзе, кривляючись, підійшли до міс Кінгман і почали сміливо брати плоди у неї з рук. Не було сумніву, що вони звикли до людського товариства.

І справді, люди не примусили себе довго чекати.

Захоплена витівками несподіваних гостей, міс Кінгман не бачила, як з-за борту пароплава обережно визирнули дві голови. Переконавшись, що на палубі немає нікого, окрім жінки, невідомі швидко перелізли через борт і, закинувши рушниці за плечі, почали наближатися до міс Кінгман.

Вона скрикнула від несподіванки, побачивши цю пару.

Один з них — товстенький, коротенький чоловічок з блідим, незважаючи на південне сонце, роздутим, давно не голеним лицем — відразу вражав якимись контрастами костюма та всього зовнішнього вигляду. На його голові був капелюх-казанок, зім'ятий, брудний, який просвічувався в багатьох місцях. Смокінг, незважаючи на діри і латки, все ще зберігав сліди хорошого крою. Але штани мали найжалюгідніший вигляд, спускаючись бахромою нижче від колін. Стоптані лаковані черевики та порваний фуляровий бант на шиї доповнювали вбрання.

Другий — високий, кремезний, загорілий, з чорною бородою, в мексиканському капелюсі "сомбреро", з правильний рисами обличчя, в темній сорочці, з голими по лікоть руками і у високих чоботях — нагадував мексиканського вівчаря. Рухи його були швидкі та різкі.

— Бонжур, мадемуазель, — привітав міс Кінгман товстун, розкланюючись найгалантнішим чином. — Дозвольте привітати вас з благополучним прибуттям на Острів Загиблих Кораблів.

— Дякую вам, хоча я не назвала б моє прибуття благополучним… Що ви хочете?

— Перш за все дозвольте познайомитися: Аристид Доде. Прізвище моє Доде, так, так, Доде, я француз…

— Мабуть, родич письменнику Альфонсу Доде? — мимоволі запитала міс Кінгман.

— Е-е… не те, щоб… так… віддалений… Хоча я мав деяке відношення до літератури, так би мовити… Найбільші паперові фабрики і… шпалерні на півдні Франції.

— Не базікай зайвого, Терніпе, — похмуро і сердито мовив його супутник.

— Які ви нетактовні, Флоресе! Коли ж я навчу вас триматися в пристойному товаристві? І прошу не називати мене Терпіном. Вони, бачте, назвали мене так жартома, унаслідок моєї голови, яка, як їм здається, нагадує ріпу… — і, знявши казанок, він провів по голому жовтуватому черепу, де зберігся, за примхою природи, на тімені пучок волосся.

Міс Кінгман мимоволі посміхнулася влучному прізвиську.

— Але ідо ж вам від мене треба? — знову повторила своє запитання Вівіана.

— Губернатор Острова Загиблих Кораблів, капітан Фергус Слейтон, видав наказ, якому ми мусимо сліпо та неухильно коритися: кожна новоприбула людина має бути негайно представлена йому.

— І запевняю вас, міс або місіс, не маю честі знати, хто ви, вас очікують в капітана Слейтона найпривітніші гостини.

— Я нікуди не піду, — відповіла міс Кінгман.

Терніп зітхнув.

— Мені вельми неприємно, але…

— Досить тобі дипломата розігрувати! — знову грубо втрутився Флорес і, підійшовши до Вівіане, владно сказав:

— Ви мусите слідувати за нами.

Міс Кінгман зрозуміла, що опиратися марно. Поміркувавши, вона сказала:

— Гаразд. Я згодна. Але дозвольте мені переодягнутися, — і вона показала на свій робочий костюм і фартух.

— Зайве! — відрізав Флорес.

— Адже це не займе багато часу, — звернувся Терніп одночасно до Флореса і міс Кінгман.

— О, всього кілька хвилин! — і вона залишила палубу.

За кілька хвилин Флорес зауважив, що пароплавна труба задиміла. Він відразу зрозумів військову хитрість.

— Клята баба перехитрила. Бачиш дим? Це сигнал. Вона зве когось на допомогу! — І, знімаючи з плеча гвинтівку, він став лаяти Терніпа: — А все ти! Розтанув. Ось я скажу твоїй старій!

— Ви невиправні, Флоресе. Не могли ж ми волокти силою беззахисну жінку.

— Лицарство! Галантність! Ось тобі Фергус покаже лицарство… Чого бажаєте? — І, взявши рушницю напереваги, він кивнув головою до борту, через який перестрибували Гатлінг і все ще мокрий Симпкінс, увесь у зелених водоростях, з крабами, що вчепилися в одяг.

— А це що за водяник?..

Почалися переговори. Гатліиг не побоявся б помірятися силою з цими двома обідранцями. Але коли вони не брешуть, боротьба нічому не завдячить: на острові, як вони запевняють, живе ціле населення — сорок три добре, озброєні особи. Сили нерівні.

Залишивши заручником Симпкінса, Гатлінг пішов обговорити становище з міс Кінгман. Вона також була згодна з тим, що боротьба даремна. Було вирішено йти всім разом "знайомитися" з капітаном Фергусом.

III. ГУБЕРНАТОР ФЕРГУС СЛЕЙТОН

На Острові Загиблих Кораблів виявилися досить хороші шляхи сполучення.

Перебравшися через старий трьохпалубний фрегат, Терніп, який ішов попереду, вивів полонених "на дорогу": це були мости, перекинуті між кораблями і над палубами, що провалилися. Уздовж цієї дороги пролягав якийсь дріт, прикріплений до невеликих стовпів і щогл, що збереглися.

— Сюди, сюди! Не оступіться, міс, — люб'язно звертався Терніп до міс Кінгман. За нею слідували Гатлінг і Симпкінс.

Похмурий Флорес, насуваючи своє сомбреро до брів, замикав хід.

На півдорозі їм почали зустрічатися мешканці, одягнені в лахміття, зарослі, засмаглі; біляві жителі півночі, смугляві південці, кілька негрів, три китайці... Всі вони з цікавістю жадібно поглядали на нових мешканців острова.

Серед невеликих парусних суден різних епох і народів, у центрі острова, привертав увагу великий, у доброму стані фрегат "Єлизавета".

— Резиденція губернатора, — шанобливо мовив Терніп.

На палубі цієї резиденції шикувалося щось на зразок почесної варти: шість матросів з рушницями в руках, в однакових і досить пристойних костюмах.

Губернатор зустрів гостей у великій каюті. Після сумного вигляду зруйнованих кораблів ця каюта мимоволі вражала.

Вона мала цілком жилий вигляд і була вбрана майже розкішно. Тільки деяка строкатість стилю свідчила про те, що сюди стягнули все краще, що знаходили на кораблях, які прибивало до цього дивного острова.

Дорогі персидські килими застиляли підлогу. На консолях стояло кілька хороших китайських ваз. Темні стіни з різьбленими карнизами чорного дуба були обвішані судовими картинами голландських, іспанських та італійських майстрів: Веласкеса, Рибейри, Рубенса, Тиціана, фламандського пейзажиста Тейньєра. Тут же знаходився етюд, який зображував собаку, що робить стійку, і поряд, порушуючи стиль/ висіла прекрасна японська картина, вишита шовком, що зображувала в стилі гокпан журавля на засніженій гілці дерева та конус гори Фудзи-яма.

На великому круглому столі стояли старовинні венеціанські грановані вази шістнадцятого століття, французькі бронзові канделябри часів Директорії і кілька рідкісних рожевих мушель. Важкі різьблені меблі, обтягнуті тисненою свинячою шкірою, із золотими ободами по краях, надавала каюті солідного вигляду.

Притиснувшись до книжкової шафи, стояв губернатор острова — капітан Фергус Слейтои.

Він вигідно відрізнявся від інших мешканців міцною статурою, випещеним, добре виголеним лицем і цілком Пристойним капітанським костюмом.

Дещо приплюснутий ніс, важке підборіддя, плотський рот справляли не зовсім приємне враження. Його сірі холодні очі націлилися на тих, що прийшли. Він мовчки й спокійно дивився на них, ніби вивчаючи їх і щось зважуючи. Це був погляд людини, яка звикла розпоряджатися долею людей, не звертаючи уваги на їхні особисті бажання, смаки й інтереси. Ковзнувши поглядом по Симпкінсу і, очевидно, не визнавши його гідним уваги, він довго дивився на міс Кінгман, перевів погляд на Гатлінга і знову на Кінгман...

Цей мовчазний огляд збентежив Вівіану і почав сердити Гатлінга.

— Дозвольте познайомитися: Реджинальд Гатлінг, міс Вівіана Кінгман, містер Джим Симпкінс. Пасажири пароплава "Веніамін Франклін", що потрапив в аварію.

Слейтон, не звертаючи уваги на Гатлінга, все ще продовжував дивитися на міс Кінгман. Потім він підійшов до неї, люб'язно привітався, недбало простягнув руку Гатлінгу і Симпкінсу і запросив сісти.

— Так, знаю, — промовив він, — знаю.

Гатлінг був надзвичайно здивований, коли Слейтон точно назвав, де і коли їхній пароплав зазнав аварії. Про це ніхто з них не говорив остров'янам.

Слейтон звертався винятково до міс Кінгман.

— Якщо випадок заніс вас на цей сумний острів, міс Кінгман, то ми, остров'яни, маємо тільки дякувати долі за її прекрасний подарунок, — відпустив Слейтон важкуватий комплімент навіть без усмішки на обличчі.

— На жаль, я не схильна дякувати долі, яка так розпорядилася мною, — відповідала міс Кінгман.

— Хто знає, хто знає? — загадково відповів Слейтон. — Тут. не так погано живеться, міс, як може видатися на перший погляд. Ви займаєтеся музикою? Співаєте?

— Так.

— Відмінно. Прекрасно. Тут ви знайдете хороший ераровський рояль і багату нотну бібліотеку. Книг теж вистачає. Серед наших остров'ян є цікаві люди. Ось хоча б цей Терніп. Правда, він порядно опустився, але він багато бачив, багато знає і колись був досить поважною людиною. Тепер він смішний, але все-таки цікавий. Потім Людерс, німець. Це наш історик і вчений. Він вивчає історію кораблебудування, адже наш острів — справжній музей, чи не так?

— Історію кораблебудування? Це цікаво, — сказав Гатлінг.

— Це має відношення до вашої спеціальності? — недбало запитав Слейтон, подивившися на нього зіщуленими очима.

— Так, я інженер із кораблебудування, — відповів Гатлінг.

Міс Кінгман здивовано подивилася на нього. Вона і не знала про це.

— Ну ось і у вас буде цікавий співбесідник, містере...

— Гатлінг.

— Містере Гатлінгу… Людерс зібрав найцікавішу бібліотеку з корабельних журналів і посмертних записок усіх померлих на навколишніх кораблях. Ну… цей матеріал я не раджу читати… Правда, його вистачило б на десяток романістів, але вельми похмуро, навіть занадто. Саргасове море видасться вам після читання цієї бібліотеки одним із кіл дантового пекла.

— А що, на цих кораблях, ймовірно, багато і… рідкісних усіляких речей знаходили? — вставив слово і Симпкінс.

Слейтон більш уважно подивився на Симпкінса і, відзначивши якесь спостереження чи висновок, відповів:

— Так, є і… — він навмисне зробив таку ж саму паузу, як і Симпкінс, — рідкісні речі. У нас цілий музей. Я покажу його вам якось, якщо ви цікавитеся раритетами.

— Але чого нам, на жаль, бракує, — звернувся Слейтон знову до міс Кінгман, — так цс жіночого товариства. Із смертю, моєї дружини, — Слейтон зітхнув, — на острові залишилося тільки дві жінки: Меггі Флорес та їда Доде або Терніп, як зовуть у нас її чоловіка. Це стара, поважна жінка. Я віддам вас їй на піклування.

— Їсти подано, — оголосив лакей негр, вирядженій з нагоди прибуття нових поселенців у фрак і білі рукавички.

— Запрошую вас поснідати на новосіллі, — і губернатор провів гостей до їдальні, де був накритий добре сервірований стіл.

За сніданком Слейтон ще раз здивував Гатлінга своєю обізнаністю про те, що діється в світі. Слейтон знав найостанніші світові новини.

Губернатор помітив здивовані погляди і вперше самовдоволено засміявся.

— Ми, якщо хочете, Робінзони. Але Робінзони двадцятого століття. Ви помітили дроти, прикріплені до щогл і стовпів? Острів Загиблих Кораблів має телефонний зв'язок. Ми могли б влаштувати і електричне освітлення, але у нас не вистачає пального. Зате ми маємо радіоприймальну станцію і навіть гучномовець. Все це ми дістали на радіофікованих суднах, прибитих до острова останніми роками.

— Хочете послухати? — і Слейтон привів у дію радіоприймальний апарат.

І в каюті старого фрегата, серед Острова Загиблих Кораблів, раптом почулася модна пісенька, яку виконувала в Нью-Йорку відома співачка, яку не раз чула міс Кінгман.

Ніколи ще звуки пісень так не приголомшували її.

IV. НОВЕ ЖИТТЯ

Жіноча частина населення острова зустріла. міс Кінгман з належною увагою.

Якщо з Меггі Флорес у міс Кінгман виникли дружні стосунки однолітоk, то стара, суворого вигляду, але добра дружина Аристида Терніпа Доде — їда — відразу взяла стосовно міс Кінгман протекційний тон дбайливої матері. Жінок було так мало на острові! До того ж місіс Доде небезпідставно припускала, що Вівіана потребуватиме її захисту. І вона взяла дівчину під свою опіку.

Меггі Флорес першого ж дня розповіла Вівіані Кінгман свою сумну історію. Коли доля закинула її на острів, вона вийшла заміж, з дотриманням існуючих на острові "законів" і обрядів, за губернатора

Фергуса Слейтона. Від цього шлюбу в неї народилася дитина, яка нині була єдиним представником нового покоління на острові. Фергус був грубий і навіть жорстокий з нею, але вона терпіла… Під час німецької війни на острів занесло німецький підводний човен і на ньому трьох ще живих матросів, капітана та молоду француженку з потопленого цим же підводним човном пасажирського пароплава.

Коли француженка з'явилася на острові, Фергус захотів зробити її своєю дружиною. Між Фергусом і німецьким капітаном підводного човна відбулася сварка. Німець був убитий, і француженка стала дружиною Слейтона. Меггі одержала розлучення і невдовзі стала дружиною Флореса.

Він теж грубий, але він кохає Меггі, сильний і не дозволяє нікому її ображати.

Потім… потім француженка померла. Слейтон говорив, що вона випадково отруїлася рибною отрутою. Але на острові говорили, що вона наклала на себе руки, оскільки кохала вбитого Фергусом німецького капітана. І овдовілий Фергус Слейтон захотів знову повернути Меггі. Але Флорес сказав, що тільки переступивши через його труп, Слейтон зуміє одержати Меггі назад.

Для Слейтона переступити через труп так само легко, як через колоду. Він не зупинився б перед цим. Але на бік Флореса стало все населення острова. Губернатор зрозумів, що з цим жартувати не можна, і відступив.

— І я залишилася дружиною Флореса, — закінчила свою розповідь Меггі. — І ось такої миті, дорога міс Вівіана, з'явилися ви… Ви розумієте всю скрутність вашого становища? Якщо Фергус Слейтон вам подобається, ну, тоді все гаразд. А якщо ні або серце ваше зайняте іншим, — і вона багатозначно подивилася на Вівіану, — то будьте обережні. Будьте надто обережні зі Слейтоном!..

Міс Кінгман почервоніла.

— Серце моє не зайняте, — відповіла вона, — але я не збираюся ставати дружиною Слейтона.

Розмова перейшла на інші теми. Міс Доде розказувала Вівіані про те, як живеться їм на острові.

— У нас досить великі запаси провізії, головним чином консервів. Але оскільки невідомо, чи поповнюватимуться ці запаси, то вони витрачаються лише в крайньому випадку, особливо борошно. Хліб, вино, м'ясні і овочеві консерви видаються тільки хворим. Звичайною ж їжею служить риба, спіймана в морі. Від одноманітної їжі люди нерідко хворіють на цингу. Таким хворим видають пайок зі складу.

— Скажіть, а не можуть потонути всі ці кораблі?

— Наш професор Людерс говорись, що тут зовсім не глибоко. Кораблі ж тонули тут кілька століть, піднімаючи дно. І тепер ми перебуваємо на найсправжнісінькому острові із загиблих кораблів. У нас є тут улюблені місця прогулянок, свої вулиці і площі — на палубах великих кораблів, "гори" і "долини"... З нами живуть шість мавп, кілька собак і приручених птахів, яких ми зловили, коли вони відпочивали на острові під час перельоту. — Стара зітхнула. — Що сказати? Людина звикає до всього! А все-таки хотілося б ще побачити землю і поховати свої старі кістки в землі...

Побоювання Меггі виправдалися. Міс Кінгман невдовзі довелося зіткнутися із Слейтоном.

Він запросив її до себе на вечірній чай. І коли вона прийшла, він майже без передмови зробив їй пропозицію стати його дружиною. Вона відповіла рішучою відмовою. Слейтон став просити її, потім погрожувати:

— Зрозумійте ж, що це неминуче. І у ваших же інтересах. Зі мною ви будете в безпеці, ви будете забезпечені всім необхідним. Матимите чудовий догляд… Я знаю, ваш батько багатий. Але всі його багатства — ніщо порівняно з тим, що я маю. Я покажу вам повні скрині золота, купи діамантів і перлів; ви цілими жменями братимете смарагди з моїх скарбів. Все буде ваше.

— Я не дитина, щоб бавитися камінцями. А тут усі ці скарби тільки й придатні на те, аби пересипати їх з руки в руку.

— Погоджуйтеся! Погоджуйтеся добровільно, інакше… — і він міцно стиснув їй руку біля ліктя.

— Чи не залишила я тут підноса? — відчинивши двері, запитала раптом місіс Доде і зайшла до каюти.

Слейтон невдоволено скривився, відійшов від міс Кінгман і мовчки чекав.

Стара продовжувала шастати по каюті. Його терпець урвався.

— Скоро ви заберетеся звідси?

Місіс Доде взялася в боки, стала в бойову позу, зміряла поглядом Слейтона від ніг до голови і раптом налетіла на нього, як квочка, що захищає своє курча.

— Ні, не заберуся! Ні, не заберуся, поки ви не відповісте мені на всі мої запитання. Ви губернатор острова?

— Я губернатор! Далі!.

— Ви видаєте закони?

— Я видаю закони!

— Хто ж коритиметься вашим законам, якщо ви перший порушуєте їх?

— Та в чому справа, божевільна ви жінка?

— Ви божевільний, а не я! Ви видали закон про те, що кожна жінка, котра потрапляє на острів, має вийти заміж! Гаразд. Але жінці надається право вільно вибирати собі чоловіка… А ви що робите?

— Ви підслуховували?

— Так, так, підслуховувала і добре зробила! Хіба так у нас відбуваються вибори чоловіка? Ви хотіли обдурити і її, і всіх, хто не позбавлений права розраховувати на її вибір. Ви хотіли обійти закон, але це вам не вдасться. Я рознесу це на весь острів, і всі будуть проти вас. Ви не забули історію з Меггі та Флоресом? Так ось вам і останнє запитання: чи маєте ви намір дотриматися закону і призначити вибори Вівіаною Кінгман чоловіка за всією формою, як належить?

Фергус був роздратований, але відчув, що йому доведеться підкорятися.

— Добре! Ми виконаємо цю формальність, якщо це вам так хочеться! Але ви побачите, що результат буде той самий. Не погодиться ж міс вийти заміж за негра чи за одного з моїх обідранців?

— Це ми побачимо. А зараз, дитинко, ходімо до мене, — і вона повела міс Кінгман з виглядом переможниці.

V. ВИБІР НАРЕЧЕНОГО

Сонце ховалося за обрій, освітлюючи червоним промінням яскраво-зелену поверхню Саргасового моря і Острів Загиблих Кораблів з його лісом щогл. Цей понівечений бурями, скришений часом ліс, його зламані гілля-реї, клапті вітрил, рідкі, як останнє листя, — все це могло б засмутити найжиттєрадіснішу людину.

Але професор Людерс почувався тут чудово, як учений-археолог в улюбленому музеї старовини. Всівшись на палубі голландської каравели, він натхненно розповідав Гатлінгу, показуючи широким жестом навколо:

— Тут, перед вашими очима, вся історія кораблебудування. Ви не можете собі уявити, які тут є історичні цінності. Онде, біля колісного пароплава минулого століття, корабель доколумбової епохи. З отаким кермом плавали в океані! А ось там, за трьохпалубним бригом, знаходиться перлина мого музею: скандинавське однощоглове дев'ятивесельне судно десятого століття із західних берегів Гренландії. У давні часи воно було викинуто бурею на уламки раніше загиблих кораблів і тому чудово збереглося. Погляньте на його красиву подовжену форму, з гострою припіднятою кормою і ще більш високим носом, увінчаним різьбленою головою чи то птаха, чи то дракона. Як воно потрапило сюди? Які надзвичайно сміливі люди вирушили в цьому утлому човні в далеке плавання? А там, унизу, в нерухомих холодних глибинах, напевно, лежать розвалини і єгипетських кораблів Фінікії, і, хто знає, можливо, тут же, під нами, покоїться флот, великої Атлантиди, серед лісу водоростей і колон загиблої цивілізації.

— Маса Гатлінге! Капітан Фергус Слейтон запрошує вас до себе.

Гатлінг побачив напіводягненого негра, чорне тіло якого набуло в промінні вечірнього сонця відтінку старої бронзи.

— Що йому потрібно?

— Запрошує до себе, — повторив негр.

Гатлінг неохоче звівся та рушив хиткими містками до "резиденції" губернатора.

Слейтон зустрів його стоячи в своїй звичній позі.

— Гатлінге, мені потрібно з вами поговорити. Ви кохаєте міс Кінгман? — поставив він Гатлінгу несподіване запитання.

— Не вважаю за потрібне відповідати вам! Це стосується лише мене!

— Ви помиляєтеся! Це стосується і мене!

— Он як? Тоді можу повідомити, що я особисто, як то кажуть, ніяких "планів" щодо міс Кінгман не маю. Ми з нею друзі, і я глибоко поважаю її. Але ця ж дружба накладає на мене і деякі обов'язки...

— У чому вони полягають?

— У тому, що я нікому не дозволю розпоряджатися долею міс Кінгман проти її доброї волі.

— Не забувайте, Гатлінгу, що тут я маю привілей дозволяти що-небудь чи не дозволяти. Тільки я! і після паузи він додав: — Ось що, Гатлінгу! Я маю можливість доставити вас на береги Азорських островів. Я зможу вельми солідно забезпечити вас на дорогу.

Гатлінг увесь почервонів від гніву і стиснув кулаки.

— Мовчати! — крикнув він. — Ви смієте пропонувати мені! хабар? Ви смієте думати, що я здатний за гроші зрадити людину? — І вслід за цими словами він накинувся на Слейтона.

Слейтон відбив удар і дав свисток. Десяток різноплемінні них обідранців, що складали особисту охорону Слейтона, накинулися на Гатлінга.

Гатлінг відкидав їх у всі боки, але боротьба була нерівна. Через кілька хвилин він був міцно зв'язаний.

— Кинути його в темний карцер! До речі, посадіть під арешт і Симпкінса!

І коли Гатлінга відвели, Слейтон запитав одного зі слуг, чи все готово до церемонії вибору нареченого.

— Чудово. Отже, сьогодні о дев'ятій вечора!

* * *

Велика зала кают-компанії була ошатно вбрана. Стіни рябіли прапорами всіх націй, узяті із загиблих кораблів, і шматками кольорової матерії. Через всю кімнату, вздовж і впоперек, тягнулися гірлянди водоростей. На повітрі ці водорості Швидко буріли та мали досить жалюгідний вигляд, але, що поробиш, іншої зелені не можна було дістати. Зате столи прикрашало кілька букетів великих білих квітів, що нагадували водяні лілії. Різнокольорові ліхтарі, підвішені до стелі, доповнювали убрання. Довгий стіл був заставлений холодними стравами, вином і навіть пляшками шампанського.

Населення острова буквально збилося з ніг із самого ранку.

До вечора не можна було впізнати всіх цих жалюгідних обідранців.

У кожного з них у заповітній скриньці знайшовся досить пристойний костюм. Ніколи ще не голилися вони так ретельно, не розчісували з таким старанням відвикле від щітки й гребінця волосся, ніколи не

переводили стільки мила й води і ніколи так довго не вдивлялися на себе в осколки дзеркал...

Ці осколки відображали найрізноманітніші лиця: і чорне як сажа, лиснюче обличчя негра, і вузькі очі жовтолицього китайця, і роз'їдене сіллю та вітрами обличчя старого морського вовка, і яскраво-червоне обличчя індіанця з витіюватими прикрасами у мочках вух.

Але всі вони — старі і молоді, білі і чорні — думали про одне: "Справді, я непоганий! Чого на світі не буває! І хто знає таємниці капризного серця жінки?"

Одне слово, кожний з них, якими б не були малі шанси, плекав надію зайняти місце нареченого.

Посеред кают-компанії була споруджена трибуна.

Сюди, на це підвищення, рівно о дев'ятій вечора, в білій сукні, як і належить нареченій, була зведена міс Кінгман у супроводі Іди Доде і Меггі Флорес.

При її появі заспівав хор. Цей спів не відрізнявся стрункістю, він був для музичного вуха Вівіани навіть жахливим, зате хористів не можна було дорікнути в браку натхнення. Гойдалися ліхтарі та колихалися прапори, коли кілька десятків хрипких і сиплих голосів ревли і гриміли: "Слава, слава, слава!"

Бліда, схвильована і похмура, піднялася "наречена" на високий поміст.

Слейтон звернувся до неї з необхідною в таких випадках промовою. Наголосив на "непорушності" закону про те, що кожна жінка, яка потрапила на Острів Загиблих Кораблів, має вибрати собі чоловіка.

— Можливо, міс, цей закон вам видасться суворим. Але він необхідний і, зрештою, справедливий. До видання цього закону питання вирішувалося правом сили, поножовщиною між претендентами. І населення острова гинуло, як від епідемії...

Так, все це було, можливо, і розумно, але міс Кінгман було від цього не легше. Її очі мимоволі шукали підтримки. Але ні Гатлінга, ні навіть Симпкінса вона не бачила серед присутніх. Слейтон помітив цей погляд і посміхнувся.

Кожний претендент мав з уклоном підходити до нареченої і чекати відповіді. Рухом голови одним відповідала "так" чи ні".

Один за одним потягнулися наречені. Вся ця низка викликала в міс Кінгман тільки жах, огиду, презирство, іноді й мимовільну посмішку, коли, наприклад, перед нею з'явився з паличкою в руці, "в якнайкращому вигляді", найдревніший поселенець острова — італієць Джуліо Бокко.

Слід сказати, що Слейтон боявся в душі цього Мафусаїла як конкурента. Справді, в Бокко були шанси. Вівіана, дивлячись на нього, забарилася з відповіддю, ніби щось обдумуючи, але потім так само зробила негативний жест головою і тим, не знаючи того сама, врятувала життя Бокко, оскільки в цю коротку хвилину вагання Фергус Слейтон уже вирішив "позбутися" Бокко, коли щастя випаде на його долю. Всі продефілювали перед міс Кінгман. Останнім з'явився Слейтон...

Але міс Кінгман, ковзнувши оком по його постаті, рішуче струсонула головою.

— Ні.

— Ого! Ось так штука! Що ж тепер робити? — почулися вигуки.

Слейтон був розлючений, але стримував себе.

— Міс Кінгман не побажала вибрати нікого з нас, — сказав він із зовнішнім спокоєм. — Але це не може відмінити наших законів. Доведеться змінити тільки спосіб вибору. Я пропоную ось що: міс Кінгман має стати моєю дружиною. Якщо ж хто-небудь бажає змагатися зі мною за неї, хай виходить, і ми поміряємося силою. Хто переможе, той і одержить її, — і Слейтон, швидко засукавши рукави, став у бойову позу.

Хвилина минула у вичікувальному мовчанні.

І раптом при загальному сміху старий Бокко, скинувши костюм, сміливо кинувся на Слейтона. Натовп оточив їх. Видно було, шо Бокко був колись хорошим боксером. Йому вдалося вправно відбити кілька ударів Слейтона. На третьому випаді, віті навіть сам завдав досить відчутного удару Слейтону в щелепу знизу, але тут же покотився на підлогу від сильного удару в груди. Він був переможений.

Слідом за ним вийшов новий претендент — ірландець О'Гара. Він був дужий, широкоплечий чоловік і вважався одним з найкращих боксерів.

Бій розгорівся з новою силою. Але Слейтон, сильний, спокійний і методичний, невдовзі осилив і цього супротивника. Обливаючись кров'ю, О'Гара лежав на підлозі, випльовуючи вибиті зуби.

Третього суперника не знаходилося…

Перемога залишилася за Слейтоном, і він підійшов до міс Кінгман і протягнув їй руку. Вівіана похитнулася і вхопилася за руку старої Доде-Терніп.

VI. ПОРАЗКА СЛЕЙТОНА

Гатлінг сидів у темному карцері, обдумуючи своє становище. В цей час у двері хтось тихо постукав.

— Містере Гатлішу! Це я, Аристид Доде-Терніп… Як ви себе почуваєте?

— Дякую вам, Терніпе. Чи не можете ви сказати, день зараз чи ніч?

— Вечір, містере Гатлінгу. І, можна сказати, високоурочистий вечір. Міс Кінгман вибирає собі чоловіка… Все чоловіче населення бере участь у цій церемонії, за винятком двох одружених: мене і Флореса. Тому нам і доручили чергування: мені — біля вашої камери ув'язнення, а Флоресу — біля Симпкінса.

— Послухайте, містере Терніп, відкрийте мені двері.

— З найбільшим задоволенням зробив би це, але не можу. Боюся. Ви не знаєте Слейтона. Він розплющить мене в коржик і кине на поживу крабам.

— Не бійтеся, Терніпе. Даю вам слово, що…

— Ні-ні. Нізащо не відкрию. А ось, гм… — і він знизив голос, — якщо ви самі виберетеся звідти, тоді я ні при чому…

— Куди ж я виберуся?

Терпін знизив голос до шепоту:

— У лівому кутку каюти, на висоті людського зросту, є отакий котячий лаз, прикритий фанерною дощечкою. Ви дощечку відірвіть, ну і… А навпроти — Симпкінс, між іншим…

Терніп не встиг ще докінчити фрази, як Гатлінг вже гарячково шарив руками по стінах, знайшов дощечку і швидко відірвав її. В карцер проник промінь світла, Гатлінг піднявся на руках і проліз через вузьке віконце в напівтемний коридор, який виводив на палубу. В стіні навпроти було таке саме вікно, забите фанерою. Чи не гам перебуває Симпкінс? Гатлінг відірвав фанеру і справді побачив визираюче з вікна здивоване обличчя сищика.

— Швидше вилазьте звідти! Чортзна-що таке! Доводиться ще виручати з в'язниці свого власного тюремника! Який ви незграбний! Тримайтеся за мою руку! Ну! Так! Ходімо.

Гатлінг у супроводі Симпкінса увійшов до зали "вибору нареченої" в той момент, коли Слейтон протягував руку до міс Кінгман.

У каюті відбувся рух, потім запала очікувальна тиша. Зловісно-схвильований вигляд Гатлінга обіцяв присутнім, що мають відбутися цікаві події.

— На чому зупинилися вибори? — голосно запитав Гатлінг, стоячи на порозі каюти.

Слейтон здригнувся. Ледве помітна судома промайнула його обличчям, але за мить він вже опанував себе. Обернувшися до Гатлінга, він спокійно сказав, указуючи на міс Кінгман:

— Ви спізнилися. Вона по праву буде моєю дружиною.

— Я протестую. Ви незаконно позбавили мене і Симпкінса свободи і усунули від виборів.

— Ніяких розмов...

Але в натовпі вже починалося хвилювання. У цю мить Гатлінг вперше помітив, що біля Слейтона є своя партія, яка готова підтримати його у всьому, та є і вороги. Вони й кричали про те, що ті, хто щойно прийшли, мають бути допущені до "конкурсу".

— Гаразд! — закричав Слейтон. — Продовжимо наше змагання! — І, стиснувши кулаки, він підняв їх до обличчя Гатлінга.

— Бажаєте помірятися силою?

— Навіть наполягаю на цьому!

Натовп задоволено загудів. Бій мав бути жорстокий.

— На палубу! На палубу! — пролунали голоси.

Усі вийшли на палубу. Обвели коло. Вороги зняли тужурки та засукали рукави. Старий Бокко узяв на себе роль арбітра. Остров'яни, затамувавши подих, стежили за кожним рухом супротивників.

За сигналом вони одночасно зійшлися в центрі кола. Гатлінг повів гарячу атаку. Слейтон методично та якось мляво відбивався.

З натовпу почулися зауваження. В запалі азарту до боксерів почали звертатися на "ти".

— Бережи сили, Гатлінге! Ти побачиш, що Слейтон хоче вимотати тебе і потім прикінчити!

— Гарячністю не допоможеш!

— Слейтон візьме! Молодець наш Фергус! Ого, який удар!..

Чим більше розгоралася боротьба, тим яскравіше виявлялися настрої двох ворожих партій. Вони непомітно розмежувалися: "слейтоністи" стояли вже позаду. Захоплення було таке велике, що натовп повторював жести боксерів, як кордебалет повторює всі на танцмейстера.

Гатлінг справді спочатку гарячкував, — його нерви були перенапружені. Але після кількох помилок він став битися більш холоднокровно. Зате Фергус Слейтон, одержавши кілька ударів від супротивника, розгарячився сам. Тепер їхній нервовий "тонус" врівноважувався, і вже можна було судити про бойові особливості супротивника.

Слейтон був сильніший фізично і ваговитіший; Гатлінг, поступаючись у силі і вазі, був незвичайно спритний і швидкий у рухах. Слейтон нападав рідше, але відчутніше; Гатлінг завдавав низку несподіваних ударів, що плутали розрахунки супротивника. Результат боротьби був неясний. Бокко дав знак перерви. "Слейтоністи" підхопили Фергуса, посадили, зняли сорочку і почали посилено розтирати рушниками. Гатлінга дбайливо оточила інша партія.

Після перерви бій почався знов, із ще більшою злістю. Напруження глядачів дійшло краю. Із боку могло здатися, що боксують не два чоловіки, а все населення острова: всі вони, повторюючи рухи борців, робили випади, відступи, присідання... то нахилялися убік, то кидалися головою в живіт невидимого ворога...

Боротьба добігала кінця, і цього разу явно не на користь Гатлінга.

Слейтон, здавалося, був невичерпний. Він черпав силу з якихось прихованих запасів енергії і завдавав тепер удари з непохитною затятістю. У Гатлінга заплило ліве око від величезного синця, з рота йшла кров. Кілька разів він, здавалося, як мертвий падав на землю, але

надзвичайною силою волі підіймався знов, щоб одержати новий удар. Слейтоністи вже святкували перемогу ревом і гулом.

Та раптом Гатлінг, зібравшися на силі, накинувся на Слейтона і завдав йому такого удару в щелепу, що Слейтон, закинувши голову, звалився на підлогу. Проте, насилу звівшись, він став відступати, задкуючи, до борту корабля, намагаючись виграти кілька секунд, щоб відсапатися і знову перейти в наступ. Але Гатлінг, як маніяк, з божевільним, широко розкритим правим оком, притиснув його до борту і тут завдав такого жахливого удару в перенісся, що Слейтон, мотнувши в повітрі ногами, полетів за борт.

Крики жаху та захоплення, глузливі вигуки, регіт, аплодисменти — все змішалося в дикій какофонії.

"Слейтоністи" спішно виловлювали із зелених водоростей своє повержене божество...

Коли він з'явився на палубі, новий вибух криків і сміху зустрів його. Весь мокрий, обплутаний водоростями, він був схожий на утопленика, що пробув понад добу у воді. Обличчя його опухло й було скривавлене. Незважаючи на це, Слейтон прагнув зберегти гідність.

Хитаючись, він підійшов до Гатлінга і простягнув йому руку.

— Ви перемогли! Вона ваша!

Відповідь Гатлінга здивувала всіх присутніх.

— Ні, вона не моя. Я абсолютно не бажаю нав'язувати себе насильно і робитися її чоловіком тільки тому, що вдало вцілив у ваше перенісся!

Натовп затих, вичікуючи, що буде далі. Слейтон почервонів.

— Біс візьми! Чи кінчиться це коли-небудь? Досить! Міс Кінгман! Як губернатор острова, я пропоную вам зробити вибір негайно, або я накажу кинути жереб!

— Жереб! Жереб!.. — закричав натовп.

Міс Кінгман здригнулася, нетвердо підійшла до Гатлінга і подала йому руку.

— Нарешті, — з кислою усмішкою сказав Слейтон і підійшов привітати її.

— Міс Кінгман, — шепнув їй на вухо Гатлінг, — ви абсолютно вільні, і я не маю на вас жодних прав. Я не смію думати, що ви з'єднали свою долю з долею… злочинця, — ще тихіше додав він.

Частина третя

I. ЗМОВА

— Прокляті дошки, як вони риплять! Не оступіться, містере Гатлінгу! Дайте мені вашу руку. Я знаю дорогу як свої п'ять пальців. Адже два десятки років броджу я "вулицями" цього острова. Як біжить час!.. Двадцять років!

І Гатлінг почув, як Терніп тяжко зітхнув.

Була глуха ніч. Зірок не було видно. Другу добу весь острів затягнуто суцільною завісою туману.

Чути було, як у воді плескалася риба, іноді хтось ніби зітхав. Десь глибоко в трюмі скрібся щур у пошуках зерна. Подорожні повільно,

навпомацки, пробиралися вперед. Час від часу долинав якийсь стогін: "куу-ва", "куу-ва", що віддалено нагадував крик пугача.

— Що це? — тривожно запитав Гатлінг.

Терніп знову тяжко зітхнув.

— Біс його знає що! Ніхто не знає, хто це плаче і стогне ночами. Наші говорять, що це душі загиблих ходять у мороці і стогнуть. Я не вірю цій нісенітниці. А інші запевняють, що це якась морська тварина, яка водиться в тутешніх місцях.

Гатлінг пригадав про нічні відвідини палуби їхнього пароплава якоюсь істотою, що, очевидно, живе в морській безодні.

— Все може бути! — відповів Терніп. — Але не виключено, що вам це і привиділося. В цих водах шкідливий туман крутить голову.

— Але сліди на палубі? Ми всі їх бачили!

— Можливо… можливо… Сядьмо відпочиньмо, містере Гатлінгу. Задишка проклята!..

І вони всілися на палубі старенького пароплава.

— Тепер близько. Один бриг, два фрегати і ще один колісний пароплавчик — і ми на місці…

— Ви самі бували на цьому підводному човні?

— Бував не раз і говорив з німецьким матросом, який плавав на ньому. Він тільки минулого року помер від цинги. Я не фахівець, але

матрос запевняв, що всі механізми човна в справності і його ще можна привести до ладу.

— Чи знає про це Слейтон?

— Гадаю, що знає. Чи не цим човном він і вас хотів переправити на Азорські острови?

— Але чому ж тоді він сам не захотів скористатися ним, аби вибратися з цих жахливих місць?

— У нас передають один одному на вушко, що його там, на материку, давно чекає шибениця. І виходить, що Острів Загиблих Кораблів — саме відповідне для нього місце: тут ніхто не знайде. Та я на крилах був би готовий полетіти звідси! Слейтон — деспот і грубіян. Він справді поневолив нас. Як вам це подобається на старості літ одержувати зуботичини та харчуватися самою рибою! А я так люблю поїсти… ох, як люблю!.. Хоч би один раз ще пообідати по-людськи!..

І вони замовкли, кожний думаючи про своє.

Після того, як Гатлінг переміг Слейтона, "публічно зганьбив його", як говорили на острові, і вирвав у нього з рук міс Кінгман, Гатлінг був "приреченим" і знав це. Слейтон чекав тільки випадку; він хотів так знищити суперника, щоб самому залишитися осторонь і не налаштувати ще більше проти себе міс Кінгман. Гатлінга могла врятувати тільки втеча. Але як втекти звідси? Ні пліт, ні човен не могли рухатися в цій зеленій каші водоростей. Терніп подав йому думку про втечу на німецькому підводному човні.

У найсуворішій таємниці готувалася втеча.

У змові брали участь, окрім Гатлінга і Терніпа, міс Кінгман, Симпкінс, дружина Терніпа і три матроси, які дещо розумілися на роботі з машинами. Потрібно було тільки привести човен до ладу.

— Ну що? Ходімо!

— Ох, ходімо! — покірно відповів Терніп, і вони рушили далі.

Човен справді виявився у відносному порядку. Дещо заіржавіло, дещо вимагало налагодження. Але всі основні частини механізму були цілі. Був навіть радіотелеграфний апарат.

Почалися ремонтувальні роботи. Вони посувалася поволі. З великою обережністю доводилося пробиратися вночі обхідними шляхами повз "резиденції", де стояла варта, і працювати до зорі, щоб за годину до світанку повернутися назад.

Повільно човен був приведений до ладу і наповнений провізією: консервами, хлібом і вином. Але за два дні до відплиття трапилася одна неприємна несподіванка. Захопившись роботою, Гатлінг дещо запізнився. Коли він повертався назад з двома матросами, їм стрілися остров'яни з партії Слейтона, які вийшли на зорі ловити рибу. Вони підозріло оглянули Гатлінга та пройшли повз... Не доводилося сумніватися, що Слейтон сьогодні ж дізнається про цю підозрілу нічну прогулянку Гатлінга в товаристві двох матросів і вживе заходів...

Треба було діяти негайно.

І Гатлінг розпорядився зараз же сповістити учасників втечі, щоб вони озброїлися (це було передбачено) і йшли до підводного човна. Острів прокинеться не раніше як через годину. Цього було достатньо. Через двадцять хвилин усі утікачі зібралися.

З мимовільним хвилюванням вони вирушили до підводного човна.

Він завчасно був відведений на відносно вільне від заростей місце, де можна було занурити його у воду. Невеликий пліт стояв біля старого пароплава.

II. ВТЕЧА

Утікачі помітили погоню. Вона наближалася від "гори" — найвищого фрегата, спускаючись похилим містком. Треба було поспішати.

Терпін і його поважна половина знемагали від утоми, наздоганяючи молодих супутників. З палуби на палубу — вгору, вниз, вгору, вниз — по хистких містках бігли Гатлінг, міс Кінгман, подружжя Доде-Терніпи, Симпкінс і три матроси.

Пропустивши повз себе всіх, Гатлінг затримався біля вузького містка, що з'єднав уламки каравели із стареньким пароплавом, зламав дошки і кинув їх у воду. Таким чином вдалося затримати погоню, якій довелося від цього місця пробиратися обхідними шляхами.

Чути було, як Слейтон, що очолював погоню, голосно лаявся біля зруйнованого містка.

Утікачі виграли час, щоб відплисти на плоту від берега у напрямку підводного човна. Але плисти доводилося надто повільно. Хоча тут було відносно вільне від водоростей місце, все ж таки "саргаси" чіплялися за пліт і щохвилини доводилося зупинятися і руками розчищати шлях.

Пліт ледве перетнув половину шляху, а погоня вже підходила до того місця, звідки відпливли утікачі.

— Здавайтеся! Поверніться, або я нікого не залишу живим! — кричав з "берега" Слейтон, вимахуючи гвинтівкою над головою.

Замість відповіді один з матросів з плоту насварився кулаком.

— А, собака! — закричав Слейтон і вистрілив.

Куля ударилася в пліт.

Зав'язалася перестрілка.

Остров'яни мали більш вигідну позицію. Вони перебували під прикриттям щогл і уламків, тим часом як пліт був увесь на видноті.

Серед переслідувачів було все населення острова.

— Господи! — промовила стара Терніп. — Погляньте, міс, навіть Меггі Флорес приперлася зі своїм бебі; вона онде, визирає з-за палуби, бачите?

Слейтон щось наказав. Частина остров'ян спустилася до води і почала нашвидку збивати пліт. Утікачі атакували їх пострілами. Ось впав у воду один… ось і другий, змахнувши рукою, із стогоном вибирається на палубу рибальського баркаса…

Утікачам досі таланило. Остров'яни, відвиклі стріляти, не могли влучити в ціль. Кулі лягали навкруги плоту, піднімаючи бризки. Невдовзі, проте, один з матросів на плоту був поранений в ногу. Куля пронизала вуаль, що маяла на голові міс Кінгман. Гатлінг запропонував жінкам лягти.

З острова вже відпливав пліт з п'ятьма озброєними остров'янами.

Утікачі веслували, вибиваючись з останніх сил. Ось, нарешті, і човен, що підноситься своєю надводною частиною, з невеликим містком угорі.

Гатлінг скочив на човен, відкрив люк і спустив жінок. У цей час його поранили в плече. Збліднувши від кровотечі, він продовжував віддавати накази.

— Проклятий Слейтон! — вигукнув матрос ірландець, побачивши рану Гатлінга. — Я ж пригощу тебе! Чекай!

І, ретельно прицілившися, він вистрілив. Фергус Слейтон випустив рушницю з рук і впав. Груди його забарвилися кров'ю.

Видно був, як на його поклик до нього підійшла Меггі і, схиляючись, простягнула дитину. Слейтон слабіючою рукою торкнувся голови дитини і щось говорив Меггі і Флоресу...

Але стежити за цією сценою утікачам не було часу: погоня на плоту вже причалювала до підводного човна. І в той час, як люк підводного човна закрився за останнім з утікачів — Гатлінгом, остров'яни вже дерлися до містка...

Човен затремтів і почав швидко занурюватися у воду... Розгублені переслідувачі, втрачаючи опору, що йшла з-під ніг, заборсалися у воді і, плутаючись у водоростях, почали видиратися на пліт.

Момент занурення екіпаж підводного човна відзначив криками "слава!".

Останні побоювання зникли: механізм діяв бездоганно. Яскраве електричне світло заливало каюту. Мотор працював без перебоїв. Легені дихали вільно.

Але радіти ще було не час. Поранені вимагали турбот. Міс Кінгман і стара Терніп узяли на себе роль сестер милосердя. Пораненому матросу перев'язали ногу, Гатлінгу — плече.

З великими зусиллями вдалося покласти Гатлінга на ліжко. Його лихоманило, плече опухло та боліло, але він хотів сам керувати човном.

Уночі йому стало гірше. Стара Терніп, стомлена втечею і хвилюваннями дня, пішла спати, і біля хворого залишилася чергувати міс Кінгман.

Гатлінг не спав. Вівіана змочила йому скроні водою.

Він слабо посміхнувся і сказав:

— Дякую вам… я відчуваю себе краще… не стомлюйтеся, відпочиньте.

— Я не втомилася!

— Як все це дивно! — почав він після паузи. — Вам випало на долю доглядати злочинця…

Міс Кінгман спохмурніла.

— Не говоріть про це!

— А я чомусь хочу говорити сьогодні саме про це. Скажіть, міс Кінгман, відверто, ви вірите в мій злочин?

Міс Кінгман зніяковіла.

— Я не знаю, чи скоїли ви злочин, але я знаю, що ви кращі за багатьох так званих "чесних людей", — відповіла міс Кінгман.

— Ви вірите мені… Я хочу вам розказати все.

— Далебі, краще, якби ви заснули.

— Ні, ні… Слухайте… Я служив інженером у Джексона… Суднобудівельний завод… не чули? Я кохав Деллу Джексон, доньку старого Джексона. Після війни справи Джексона похитнулися. Йому загрожував крах. І, як це часто буває в колі капіталістів, Джексон вирішив налагодити своє діло завдяки шлюбу своєї доньки з сином великого банкіра Лорробі. Делла кохала мене. Але вона була вельми прив'язана до старого батька та вирішила, що мусить принести себе в жертву, незважаючи на те, що неврівноважений, дегенеративний Лорробі був їй глибоко антипатичний… Я не визнав за собою права переконувати її, але написав їй листа, в якому просив побачитися з нею востаннє на околиці міста. Я вирішив виїхати до Європи, і у мене вже був пароплавний квиток у кишені. Залишивши свою машину з шофером край дороги, я заглибився в гай, але в обумовленому місці не знайшов міс Джексон. Я був вельми засмучений, проте в мене не було часу на подальші пошуки або очікування. Поблукавши ще трохи по цьому безлюдному місцю, я сів у машину, прибув у гавань перед самим відплиттям пароплава, і залишив береги Америки.

Якось, читаючи газету вже в Генуї, я був вражений повідомленням з Нью-Йорка: Делла Джексон була вбита. Тіло її знайдено недалеко від призначеного нами місця побачення. Серед її паперів слідчі власті знайшли мого листа із запрошенням на побачення, саме туди, де вона була знайдена, і того дня, коли її вбили…

Свідчення опитаного шофера, який возив мене, завершили картину. Всі підозри падали на мене. Обгрунтованими здавалися і мотиви вбивства: всі знали, що я мав плани стосовно міс Джексон і що Лорробі відтіснив мене. Суперництво. Ревнощі. Помста… В тій самій газеті публікувалося оголошення про видачу винагороди в десять тисяч доларів тому, хто виявить місцеперебування та передасть до рук поліції вбивцю міс Джексон — Реджинальда Гатлінга… Мою голову оцінили. Мені доводилося ховатися. Симпкінс вистежив мене і мав одержати

приз за моє спіймання, якби не наша корабельна аварія... От і все, — втомлено закінчив Гатлінг.

Міс Кінгман вислухала розповідь з пильною увагою.

— Але хто ж убив міс Джексон?

Гатлінг знизав плечима.

— Це для мене залишається таємницею... Можливо, випадковий грабіжник... Але важливо те, що мені не виправдатися... Всі докази проти мене... І бажаний для всіх нас берег — порятунок для вас, але загибель для мене. Як тільки я зійду на землю, я знову стану злочинцем, і... наші дороги розійдуться, — тихо закінчив він, дивлячись на неї.

Міс Кінгман зі скорботним лицем схилилася до його голови і поцілувала в лоб.

— Я вірю вам! І для мене ви ніколи не будете злочинцем.

— Дякую, — і він заплющив очі.

III. БЕЗ ПОВІТРЯ

На ранок Гатлінг відчував себе краще. Лихоманка зменшилася. Він пройшов у радіоапаратну і послав радіотелеграму з сигналом "SOS" (сигнал біди — "Врятуйте наші душі!"), вказавши довготу і широту, де перебуває човен.

Увесь екіпаж підводного судна був стривожений. Електрика горіла тьмяно. Ставало важко дихати. Кисень закінчувався. Треба було спливати на поверхню океану, але густі водорості чіпко тримали свою здобич...

Старі Терпіни, хапаючи повітря широко відкритими ротами, лежали на підлозі. Молодші почувалися трохи краще.

Лампи були готові згаснути кожної миті від браку струму…

— Залишається єдиний спосіб, — сказав Гатлінг, — вибратися назовні через люк для торпед і спробувати ножем розчистити шлях серед водоростей. — І він узяв ножа. — Спробую зробити це…

— Ви збожеволіли, Гатлінге. З вашою рукою…

— Це неможливо! — почулися й інші голоси. І всі перезирнулися, ніби шукаючи, хто б пішов на цей ризикований крок.

— Ось що, Гатлінге, — несподівано виступив Симпкінс, — ви врятували мені життя, і я у вас у боргу. Я беруся за цю справу. Не перечте. Тут немає ніякої жертви. Адже, зрештою, якщо вже вмирати, то чи не все одно де. Пані можуть відвернутися! — Швидко роздягтися і озброївшися ножем, він сказав: — Я готовий! Якщо через двадцять хвилин субмарина не підніметься на поверхню — значить, я загинув!

Швидко відвернули внутрішню кришку люка, Симпкінс проліз у вузьку трубу, кришку закрутили, і одночасно автоматично відкрилася зовнішня кришка…

Симпкінс зник. Потяглися томливі хвилини очікування.

А Симпкінс у цей час, як небачена торпеда, виліз з боку підводного човна і, чіпляючись за водорості, почав швидко працювати ножем. Відчувши, що йому не вистачає повітря, він сплив на поверхню, відсапався і знову пірнув у зеленувату морську глибину. Робота посувалася поволі.

Все коротше були періоди перебування під водою, все довше доводилося відпочивати на поверхні...

У напівтемряві субмарини задихалися люди і зі спотвореними почервонілими лицями напружено стежили за хвилинною стрілкою годинника...

Десять... П'ятнадцять... Сімнадцять... Дев'ятнадцять... Двадцять... Двадцять п'ять... Двадцять шість... Кінець...

Половина екіпажу була в стані напівнепритомності... В лампах світився тільки червоний вогник, як потухаюче вугілля. Чулися стогони. Люди хапали себе за груди; одні качалися по підлозі, забивалися в кутки під меблі, інші лізли вгору, вилазили на столи і стільці, і шукали жадібними, розкритими, як у риби на березі, ротами хоч ковток свіжого повітря. Очі викочувалися з орбіт. Холодний піт скраплював чоло. Але повітря скрізь було отруєне.

І в ці останні хвилини відчаю людям стало здаватися, ніби човен легко піднявся носовою частиною, гойднувся знову вниз і поволі почав спливати. Так, це не галюцинація. Стрілка приладу, що вказував глибину занурення, свідчила про те саме. Ще і ще...

— Ми на поверхні!

Тремтячими руками Гатлінг і два матроси поспішали відгвинтити кришку.

Раптом яскраве світло засліпило всіх. Струмінь цілющого морського повітря влився в човен.

Повітря. Світло. Життя.

І в радісній метушні люди дерлися вгору, витягли старих Терпінів, пораненого матроса.

Гатлінг кинувся до тіла Симпкінса, що лежало на краю суднового корпусу… Симпкінс знепритомнів від перевтоми, але невдовзі отямився.

І раптом новий вибух радості: на горизонті, димлячи чорними трубами, з'явився величезний американський пароплав. Він йшов сюди. Він помітив човен. Він подав сигнал.

Бурхлива радість переросла в мовчазне хвилювання… Чим ближче підходила сіра громада пароплава, тим більше поривалися якісь ланки, котрі поєднували всіх цих людей в одне ціле. Це ціле розпалося на окремих людей, зі своїми особистими турботами, своєю долею, своїми дорогами.

Чим ближче пароплав, тим швидше віддалялися вони один від одного.

Донька мільярдера, брудні матроси, Терніп, який опустився, — що спільного між ними? Симпкінс і Гатлінг — знову вороги. Гатлінг був спокійний, але сумний.

А Симпкінс уже переодягнувся і весело насвистував пісеньку.

Ще кілька хвилин очікування — і вони на пароплаві.

IV. ПОРЯТУНОК

Назустріч до них ішов капітан; пасажири оточували їх щільним кільцем… Симпкінс із професійним виглядом, як тінь, слідував за Гатліигом..

Що ж йому залишалося робити? В пориві великодушності та розчулення власним геройством він обіцяв Гатлінгу перед тим, як зійти на пароплав, зберегти таємницю його особи і запропонував утекти, як тільки пароплав прибуде в найближчу гавань. Але Гатлінг, цей незрозумілий чоловік, сухо і з гіркотою відповів йому: "Робіть свою справу", неначе Гатлінгу все байдуже... Зрештою десять тисяч доларів не валяються, і Симпкінс уже встиг шепнути щось на вухо капітану.

Матроси-остров'яни, здичавілі й відвиклі від людей, тиснулися осторонь. Містер Терпін усім своїм виглядом прагнув показати, що він не те, що ці брудні люди, хоча і не чистіший від них. Він умудрився зберегти свій дірявий капелюх-казанок і тепер насував його на лоба з виглядом денді...

Поки йшли розпитування, гострозоре око сищика встигло помітити якийсь портрет у газеті, яку тримав один із пасажирів пароплава.

Симпкінс попросив газету, швидко прочитав повідомлення і, рантом скрикнувши, підійшов до Гатлінга і міс Кінгмаи, що стояли поряд, несподівано вийняв з кишені ручні кайдани і з професійною спритністю надів один браслет на руку Гатлінга, а другий на руку міс Кінгман, скувши таким чином їхні руки.

Усі були вражені. А Симпкінс розкрив газету і голосно прочитав:

Таємниця вбивства Деллі Джексон

Нещодавно зовсім несподівано відкрилася таємниця вбивства міс Деллі Джексон, в якому обвинувачувався Реджинальд Гатлінг. У банку Лорробі була виявлена велика крадіжка з незгораючої каси. Оскільки один з ключів від цієї каси був у сина банкіра Лорробі, який останнім часом вів украй розпусний спосіб життя, то підозра лягла на нього, і в нього провели ретельний обшук. Зниклих грошей у нього не знайшли, і участь його в крадіжці залишилася невстановленою. Проте при обшуку

до рук слідчих властей потрапили документи, які викривають Лорробі у вбивстві своєї нареченої, міс Деллі Джексон. У шкатулці для листів був знайдений лист міс Деллі Джексон до Лорробі. В цьому листі вона категорично відмовляється вийти за нього заміж після того, як дізналася, за допомогою "приватного бюро доручень", про деякі подробиці його особистого життя. Лорробі мав необережність вести щоденник, в якому детальна викладає історію злочину. Згаданий лист одержано ним у день убивства. Знаючи про суперника — Гатлінга, Лорробі давно шпигував за ним, користуючись послугами підкупленої покоївки Джексон, яка і повідомила його про призначене побачення. Вважаючи, що справжньою причиною відмови міс Джексон є її кохання до Гатлінга, Лорробі в пориві ревнощів вирішив помститися міс Джексон. Він з'явився на місце побачення раніше за Гатлінга, убив міс Джексон і зник, ніким не помічений.

У злочині Лорробі зізнався. Таким чином, завдяки збігу обставин ледве не загинув жертвою судової помилки Реджинальд Гатлінг, невинність якого з'ясувалася цілком. На жаль, Гатлінг, мабуть, загинув під час катастрофи пароплава "Веніамін Франклін".

— Ось він, Гатлінг! — крикнув Симпкінс, закінчуючи читання газети. — А оскільки не марно ж я ловив його та стільки з ним прововтузився, то я і вирішив засудити його на довічне позбавлення волі… з міс Кінгман, якщо вона нічого не має проти.

Вона явно нічого не мала проти.

Публіка вітала цей "суворий" вирок гучними аплодисментами.

Частина четверта

I. НАУКОВА ЕКСПЕДИЦІЯ

Старий Кінгман — батько Вівіани — невимовно зрадів поверненню доньки. Він уже не сподівався побачити її, оскільки Вівіана Кінгман значилася в списку загиблих пасажирів пароплава "Веніамін Франклін". До шлюбу доньки Кінгман поставився доброзичливо. Він тільки коротко запитав Гатлінга, знайомлячись з ним:

— Професія?

— Інженер, — відповів Гатлінг.

— Добре. Справа... — і, подумавши, Кінгман додав: — У Європі, здається, існує переконання, що ми, американські багачі, мріємо видати своїх доньок за європейських графів, котрі прогоріли. Це неправильно. Дурні існують скрізь, і американські дурні бажають поріднитися з європейськими, але я вважаю за краще для своєї доньки чоловіка, який би сам проклав собі шлях. Притому я у вас в несплаченому боргу: ви врятували мою доньку! — І Кінгман міцно потиснув руку Гатлінга.

Одного разу, коли молоде подружжя сиділо над географічною картою, обговорюючи план задуманої ними подорожі, задзвонив телефон, і Реджинальд, узявши слухавку, почув знайомий голос Симпкінса, який просив побачення "із вельми важливої справи". Перш ніж дати згоду, Гатлінг голосно сказав у слухавку:

— Це ви, Симпкінсе? Здрастуйте! Ви хочете нас бачити? — і поглянув запитально на дружину.

— Що ж, хай приїде, — неголосно відповіла Вівіана.

— Ми чекаємо на вас, — закінчив Реджинальд телефонну розмову.

У Симпкінса все робилося швидко — "на сто двадцять відсотків швидше, ніж у стовідсоткових американців", як говорив він.

Невдовзі Гатлінг почув шум автомобіля, що під'їхав. З'явився Симпкінс і ще біля дверей заговорив:

— Новина! Величезна новина!

— Що таке, Симпкінсе? — запитав Гатлінг. — Невже ще один з ваших злочинців виявився чесною людиною?

— Я відкрив загадку злочину капітана Фергуса Слейтона!

— У чому ця загадка?

— Поки це, гм, слідчий матеріал, що не підлягає оголошенню…

— Тоді ви не сказали нічого нового, Симпкінсе! Ще на Острові ми знали, що в Слейтона темне минуле.

— Але яке! Я прийшов запропонувати вам один проект, — можливо, просити вашої допомоги.

— Ми вас слухаємо.

— Мені треба розкрити загадку Слейтона до кінця. Як поставитеся ви до проекту ще раз відвідати Острів Загиблих Кораблів?

— Ви непоправні, Симпкінсе! — сказав Гатлінг. — Для вас світ викликає інтерес, оскільки в ньому є злочинці.

— Чого ж, дивіться на це, як на спорт. Але чому ви розсміялися?

— Ми розсміялися тому, — відповіла Вівіана, — що ваш проект ми саме обговорювали до вашого приходу.

— Їхати на Острів і розкрити загадку Слейтона? — запитав Симпкінс, здивований і зраділий.

— Не зовсім так. Нас більше цікавлять секрети іншого злочинця…

— Іншого? Невже я не знаю про нього? — зацікавився Симпкінс, — Хто ж цей злочинець?

— Саргасове море, — усміхаючись, відповіла Вівіана. — Хіба мало згубило воно кораблів? Відкрити таємниці цього злочинного моря, застерегти інших — ось наша мета.

— Одне слово, ми їдемо в наукову експедицію для вивчення Саргасового моря, — закінчив Гатлінг.

— Ось воно що! Але я сподіваюся, що ви не відмовитеся взяти мене з собою для того, щоб я міг за одним заходом зробити свою справу…

— Зрозуміло, Симпкінсе! Але який сенс вам їхати? Адже Слейтон убитий…

Симпкінс багатозначно ворухнув бровами.

— Слейтон мені вже не потрібен. Але тут замішані інтереси інших. На Острові мені вдалося добути деякі документи.

— Он як?

— Симпкінс не марнує часу, — самовдоволено зауважив сищик. — Але, на жаль, я захопив не всі документи. Їх треба добути, і тоді все стане зрозумілим.

— Інтереси інших? Це інша справа. Їдьмо, Симпкінсе!

— Коли ви відпливаєте?

— Я гадаю, через місяць…

— Хто ще з вами?

— Океанограф — професор Томсон, два його асистенти, команда та більше нікого.

— Отже, їдьмо. Мою адресу ви знаєте. — І, розкланявшися, Симпкінс поспішно вийшов, а Гатлінги знову заглибилися у вивчення карти.

— Ось дивися, — показував Реджинальд на карту, — ця пряма лінія, проведена, як по лінійці, — шлях від Нью-Йорка до Генуї. Ми підемо цим шляхом до трьохсот двадцятого градуса східної довготи і звернемо на південь, — і Гатлінг зробив позначку олівцем.

Новий відвідувач відірвав їх від роботи. Зайшов професор Томсон — відомий дослідник життя моря. Після метушливого Симпкінса Томсон вражав своїм спокоєм і навіть повільністю. Цей добродушний, схильний до повноти чоловік ніколи не поспішав; але було дивним, як багато він встигав зробити.

Гатлінги привітно зустріли Томсона.

— Вивчаєте наш шлях? — запитав він і, мимохідь кинувши, погляд на карту, сказав: — Я гадаю, нам краще відразу взяти курс південніше, на Бермудські острови і від них іти на північний схід. Але про це ми ще поговоримо. Сьогодні я одержав три ящики устаткування для хімічної і фотографічної лабораторій. Акваріум готовий і вже встановлений. Завтра одержимо замовлену за моїм списком бібліотеку. Через тиждень наша біологічна лабораторія буде обладнана цілком. Ну, а як у вас щодо інженерної частини?

— Тижнів на три роботи, — відповів Гатлінг. — За місяць ми можемо кинути виклик Саргасам.

Томсон кивнув головою. Він зрозумів, що означає слово "виклик". Гатлінги купили для експедиції невеликий, застарілий для військових цілей корабель "Задирливий", і він під керівництвом Гатлінга був пристосований для мирних цілей. Його гармати поступилися місцем апаратам для витягання драг. Окрім біологічної лабораторії, було влаштовано низку комірок для зберігання наукових видобутків. Гатлінг немало попрацював, щоб пристосувати корабель для плавання серед водоростей Саргасового моря. На носовій частині в кіль корабля був вправлений гострий різець, який мав би розрізати водорості. Щоб водорості не заважали роботі гвинта, він був захищений особливим циліндром з металевої сітки.

Радіоустановка, дві легкі гармати та кулемети на випадок зіткнення з остров'янами доповнювали устаткування.

Усі учасники експедиції працювали з таким захопленням і старанністю, що корабель був готовий до відходу навіть раніше визначеного терміну.

Нарешті настав час вирушати. Учасники вже були на кораблі. Чекали тільки Симпкінса. Великий натовп знайомих і просто цікавих стояв на набережній.

— Куди він зник? — дивувався Гатлінг, поглядаючи на годинник. — Сорок хвилин на третю.

— Почекаємо трохи, — сказав професор Томсон.

Третя… Пів на четверту… Симпкінса все немає. Капітан квапив з відходом. "Треба до сутінків вибратися з прибережної смуги з інтенсивним рухом, — говорив він, — тим більше що насувається туман".

О четвертій вирішили відчалити. Сирена несамовито закричала, як поранена фантастична велетенська кініка, і корабель відчалив. З берега махали капелюхами і хустками.

Раптом кілька людей, що стояли біля самого краю пристані, шарахнулися убік, і на їхньому місці з'явився Симпкінс, змоклий, розпатланий, з капелюхом, що збився на потилицю. Вій несамовито кричав, змахуючи руками.

Капітан "Задирливого" вилаявся і наказав дати задній хід. А Симпкінс уже скочив у катер і плив до корабля, не припиняючи махати руками.

— Тисяча вибачень! — кричав він, підіймаючись трапом. — Страшенно поспішав... Непередбачена затримка... — І він з'явився на палубі.

— Що з вами? — напівзлякано, напівнасмішкувато запитала Вівіана, оглядаючи Симпкінса. Його ніс розпухнув, на вилицях виднілися синці.

— Нічого... маленький бокс із давнім знайомим, Косим Джимом... Така несподівана зустріч! Утік, негідник; його щастя! Якби я не поспішав... — І, заспокоюючи сам себе, він додав: — Нічого, не втече. Це дрібна звірина... Зроблю примочку, і все мине.

Туман заслав береги. Корабель ішов поволі. Час від часу лунала сирена.

— Вогко, ходімо вниз, — сказала Вівіана і спустилася з чоловіком у біологічну лабораторію. Там уже працювали професор Томсон і два асистенти — Тамм і Мюллер.

Лабораторія мала вигляд досить просторої кімнати з великим квадратним вікном у стіні та двома шестикутними ілюмінаторами в

стелі. Ліву стіну займала фотографічна лабораторія, праву — хімічна. Над широкими столами з ящиками, як в аптеках, полиці з книгами. На вільних місцях стін укріплені різні остроги, гарпуни, полиці і полички з пляшечками і препаратами. Кожний сантиметр площі використаний. Навіть на стелі прикріплені овальні коробки, якими користуються натуралісти, і пружинні терези. Посеред лабораторії стояв величезний стіл. Тут були розташовані мікроскопи, обладнання для препарування, набивання опудал і приготування гербаріїв: скальпелі, ножиці, пінцети, преси. Кілька табуреток із сидіннями, що обертаються, були укріплені так, що могли пересуватися вздовж столу. Томсон не поспішаючи ходив по лабораторії, не поспішаючи переставляв банки, муркочучи собі під ніс, і робота йшла на лад в його руках.

Вечір минув вельми сумовито. А вночі сирена не давала спати. До ранку сирена затихнула, і Вівіана заснула міцним, здоровим сном.

Ранок був сонячний, ясний. Пили каву на палубі, під тентом. Океан зітхав темно-синіми хвилями рівно й ритмічно, свіже морське повітря робило всіх бадьорими; і, забувши свої нічні страхи і сумніви, Вівіана сказала:

— Як добре, Реджинальде, що ми вирушили в цю подорож!

— Ще б пак, — озивався за нього Симпкінс, що вже зняв пов'язки, — ми зможемо розкрити загадку Слейтона.

— І загадки Саргасового моря, — задумливо сказав професор Томсон. — Тамме, приготуйте драгу. Треба трішки дослідити дно.

Поки Тамм споряджав до спуску драгу, Томсон продовжував:

— Море — це багатоповерхова будівля. Кожен "поверх" заселяють свої мешканці, котрі не підіймаються на верхні і не спускаються на нижні "поверхи".

— Так, це не тільки в морі, — сказав Симпкінс. — І на землі житель підвалу не "вхожий" в бельетаж...

— Маленька різниця, — втрутився в розмову Мюллер, — люди з підвалу могли б жити і в "бельетажі", як ви говорите, а морські жителі... для них це було б загибеллю. Якщо глибоководна риба необережно підніметься вище за встановлену межу, вона там розірветься, як вибухає паровий казан, коли його стінки не витримують внутрішнього тиску.

— Гм... отже морські мешканці "бельетажу" можуть спати спокійно, не боячись нападу знизу?

— На кожному "поверсі" є свої хижаки.

Тамм опустив драгу — прямокутну залізну раму з мішком із сітки. До мішка, для ваги, були прикріплені камені.

— На яку глибину опустити? — запитав Тамм, розмотуючи разом з Мюллером трос.

— Метрів на шістсот, — відповів Томсон.

Всі мовчки спостерігали за роботою.

— Збавити хід! — сказав Томсон.

Капітан віддав розпорядження.

— Ну, що нам послала доля?

Два матроси прийшли на допомогу Мюллеру і Тамму. Тільки драга з'явилася на поверхні, як Тамм і Мюллер одночасно скрикнули:

— Лінофріна!

Усі з цікавістю кинулися розглядати морське чудовисько. Вся рибина нібито складалася із величезного рота з великими зубами, з величезного мішка-шлунку і хвоста. На підборідді це чудовисько мало гіллястий придаток (для приманки риб, як пояснив Томсон), а на верхній щелепі — щось на зразок хобота з потовщенням посередині.

— Це орган, що світиться, так би мовити власне електричне освітлення.

— А навіщо йому освітлення? — запитав Симпкінс.

— Воно живе в глибині, куди не проникає промінь сонця.

— Жити у вічному мороці — теж задоволення! Поталанило ж їм вибрати таку невдалу квартиру!

— Вас ще більше здивує, коли я скажу, що вони зазнають на кожний квадратний сантиметр своєї поверхні тиск у кілька сотень кілограмів. Але вони навіть не помічають цього і, повірте, відчувають себе чудово.

— Дивіться, дивіться, саргаси! — вигукнула раптом Вівіана, підбігаючи до поручнів.

На синій поверхні океану справді виднілися окремі закруглені гроноподібні кущики, забарвлені в оранжевий і золотисто-оливковий кольори.

Усі зраділи саргасам, неначе давньому знайомому.

Між 2 і 6 серпня корабель ішов уже поблизу Бермудських островів. З серпня пливли ще тільки окремі кущі водоростей. Вони були овальної

форми, але під легким подихом південного вітру витягувалися в довгі смуги. Гатлінг горів нетерпінням швидше спробувати на суцільних саргасах свої технічні пристосування. Нарешті 7 серпня з'явилися суцільні луги саргасів. Тепер уже, навпаки, синя гладінь океану прозирала острівцями серед оливкового килима.

— Ось воно, "море, що згорнулося", як називали його стародавні греки, — сказав Томсон.

Гатлінг із хвилюванням стежив, як упорається "Задирливий" з цією павутиною водоростей. Але його хвилювання було марне: корабель майже не уповільнював ходу. Він різав саргаси, і вони розступалися, оголяючи обіч корабля довгі сині чисті розводи.

— Мабуть, ваші остороги були зайві, — сказав професор. — Зрештою, для сучасних суден саргаси вже зовсім безпечні. Та і взагалі їх "непрохідність" перебільшена.

Спіймавши кілька водоростей, Томсон почав розглядати їх. Вівіана теж спостерігала.

— Ось бачите, — пояснив він їй, — білі стебла? Це вже відмерлі саргаси, зірвані вітром і захоплені течією в Карибському морі, мчать на північ. П'ять з половиною місяців потрібно, щоби вони примандрували від Флориди до Азорських островів. І за цей час вони не тільки зберігають життя, а й здатність плодоношення. Деякі саргаси здійснюють кругову подорож, повертаючись до себе на батьківщину, до Карибського моря, і потім повторюють подорож. Інші потрапляють всередину кругового кільця та відмирають.

— Ах! Що це? Живе! — скрикнула від несподіванки Вівіана.

Томсон розсміявся.

— Це австралійський коник-ганчірник, а це актенарії — найцікавіші мешканці Саргасового моря. Бачите, як вони пристосувалися? Їх не відрізнити від водорості!

Справді, забарвлені в коричневий колір, поцятковані білими плямами, з порваними формами тіла, актенарії були надзвичайно схожими на водорості Саргасового моря.

II. НОВИЙ ГУБЕРНАТОР

На Острові Загиблих Кораблів з часу відплиття підводного човна життя йшло своїм звичаєм.

Коли капітан Слейтон упав, підтятий кулею, Флорес мовчки постояв над скривавленим губернатором, потім раптом смикнув Меггі, що схилилася над убитим, за руку та коротко, але владно сказав їй:

— Іди звідси!

Меггі, плачучи, притиснувши дитину, пішла.

Флорес схилився над капітаном зі злою іскринкою в примружених очах.

Капітан Слейтон був його суперником у коханні й в честолюбних задумах. У них були давні рахунки. Натішившися виглядом поваленого, вмираючого ворога, Флорес несподівано підвів Слейтона і зіштовхнув його у воду.

— Так краще буде, — сказав він і, звернувшися до остров'ян, крикнув: — Гей ви! Капітан Фергус Слейтон убитий, і його тіло поховане мною! Острів Загиблих Кораблів мусить вибрати нового губернатора. Я пропоную себе. Хто проти?

Остров'яни похмуро мовчали,

— Схвалено. Підберіть поранених і рушниці. Ходімо!

І він подався у напрямку до своєї нової резиденції, радіючи, що все сталося так швидко. Проте його задоволення було неповним. Якась неприємна, тривожна, ще неясна думка заважала йому, немов тихий зубний біль, який ось-ось перетвориться на гострий. Флорес ішов знайомими "вулицями", містками, перекинутими через кораблі, перетинав напівгнилі палуби, підіймався на "гори" високих великих кораблів, спускався в "долини" плоскодонних суден, а якась неспокійна неясна думка все непокоїла його...

Забарившися біля одного переходу, він почув голоси ірландця О'Гара і старого Бокко, що слідували за ним.

— Як собаку, у воду... — говорив Бокко.

— Не терпиться йому! — відповів О'Гара.

Голоси замовкли.

"Так ось воно що, — подумав Флорес, вилізаючи на борт старого фрегата. — Невдоволення!" І Флорес пригадав похмуре мовчання, що супроводжувало його обрання.

Флорес не помилився. Навіть на остров'ян, котрі огрубіли, здичавіли, неприємне враження справив досить спрощений спосіб похорону губернатора.

Флорес не був дурний. Підходячи до губернаторської резиденції, розміщеної на фрегаті "Єлизавета", новий губернатор вже обдумав план дії.

Увійшовши до великої, чудово обставленої каюти — колишній кабінет капітана Слейтона, — Флорес опустився в глибоке шкіряне крісло, розвалився з незалежним і разом з тим гордим виглядом. Потім він лунко ляснув тричі в долоні, зовсім як Слейтон, навіть краще — виразніше та голосніше.

На порозі з'явився негр.

Флорес посвердлив очима його чорне обличчя, але нічого не міг прочитати на ньому.

— Боб, — сказав Флорес, — де в Слейтона зберігався гардероб? Проведіть мене і покажіть.

Боб, який не виказав здивування, побачивши Флореса на місці Слейтона, був вражений підкреслено ввічливим обходженням нового губернатора замість колишнього — фамільярного.

Але у цьому у Флореса був свій розрахунок: показати, наскільки становище змінилося. І він не помилився. Боб якось зіщулився і, поспішно задріботівши до виходу, відповів шанобливо-ввічливо:

— Прошу вас.

Вони зайшли до великої напівтемної каюти, перетвореної на вбиральню. Дві стіни було зайнято шафами. Майже половину каюти займали величезні скрині чорного дуба з різьбленням, оковані позеленілою міддю зі сріблом.

Негр відчинив висувні дверці шаф. У них у чіткому порядку висіли костюми різних епох, професій, національностей — як у костюмерній великого оперного театру.

— Ось цивільні костюми, — пояснив негр, виймаючи пахнучі вогкістю старовинні сюртуки з високими комірами, широкими відворотами, кольорові і шовкові жилети.

Флорес заперечно похитав головою.

У другій шафі були більш сучасні костюми; смокінги, сюртуки і навіть фраки.

— Не те, не те.

Перед гардеробом з морськими форменими костюмами Флорес затримався дещо довше. Він помацав рукою одну тужурку з чудового англійського сукна — костюм капітана, але, поміркувавши, зачинив і цю шафу.

— Не те, Боб. І це все?

— Є ще тут, — відповів негр, показуючи на скрині.

— Відкрийте.

Не без зусиль Боб підняв важкі віка. Флорес здивувався, не відчувши запаху вогкості і тління. Віка так щільно прилягали, що всередині скринь було абсолютно сухо.

Коли негр підняв чистий шматок полотна, що акуратно прикривав костюми, у Флореса мимовільно вирвався вигук і очі його сяйнули. Тут були складені вишукані іспанські костюми, крій яких свідчив, що їм не менше двохсот років.

Камзоли з оксамиту — малинові, голубі, червоні — були розшиті золотом і обсипані перлами. Манжети і фрези (великі коміри в кілька

рядів) з найтоншого мережива, шовкові шнури "бізетт"[1], блонди[2] кольору небіленого полотна — все це вражало своєю розкішшю та витонченістю роботи. Жіночі костюми були ще розкішніші. З довгими, до підлоги рукавами, із зубценодібними вирізами на краях, ці яскраві шовкові, парчеві й оксамитові сукні були важкі від нашитих смарагдів, рубінів, перлів…

"Яке багатство! — подумав Флорес. — А ми харчуємося лише рибою".

Він відібрав кілька костюмів.

— Віднесіть до мого кабінету. А панчохи і черевики?

— Все є. — І, згинаючись під вагою ноші, Боб перетягнув костюми до каюті і Флореса.

Залишившись на самоті, Флорес вибрав темно-вишневий шитий сріблом камзол і одягнувся.

Коли він поглянув на себе в дзеркало, то сам був вражений ефектом. Він змінився не тільки зовні, а ніби й внутрішньо. Звідки ця сувора гідність, цей упевнений погляд, ці плавні жести?

Він ляснув у долоні і сказав негру, що з подивом втупився на нього:

— Запросіть місіс Меггі!

"Місіс Меггі!" — Негр поспішно кинувся виконувати наказ.

Флорес трохи помилився в ефекті: Меггі, що ввійшла, не на жарт перелякалася, коли, відчинивши двері каюти, побачила сяючого сріблом і перлами іспанського гранда[3]. Навіть сміх Флореса не відразу привів її до тями.

— Одягайся швидше, ось твій костюм, — сказав Флорес, вказуючи на голубу сукню.

Меггі, одягнена більш ніж просто — в легку блузу і коротку залатану спідницю, ледь-ледь доторкнулася до сукні й стояла в нерішучості.

— Ну, що ж ти?

— Я... я навіть не знаю, як його надягати.

Правду сказати, Флорес не більше від неї знав усі складні частини всіх цих "бізетт" і "блонд" і не міг надати їй допомоги. Але природне відчуття жінки допомогло Меггі знайти місце кожній деталі туалету. І поки Флорес поправляв кінці, шарфа і приміряв перед дзеркалом шпагу із золотим ефесом, вона була теж готова.

Обернувшися, вони дивилися з подивом один на одного, не впізнаючи і захоплюючись.

Справді, це була чудова пара. Смаглявий, засмаглий Флорес був вельми ефектний.

"Біс візьми! Але ж вона просто красуня! Де були мої очі?" — подумав Флорес.

— Тепер можна почати урочистий прийом, — сказав він голосно і, викликавши негра, віддав наказ скликати всіх. Це теж було новиною. Слейтон нікого не пускав до свого кабінету.

Якби на Острів Загиблих Кораблів несподівано прибули люди з іншої планети, це справило б, імовірно, не більше враження. Всі остров'яни буквально скам'яніли від здивування. Навіть історик Людерс стояв, розкривши рота, у надзвичайному подиві.

Коли всі зібралися, Флорес звернувся з промовою:

— Громадяни! Остров'яни! Друзі! Не відчуття особистої пихи змусило мене надіти цей костюм, а бажання підтримати гідність славного Острова Загиблих Кораблів... Ми піднімемо цю гідність ще вище. Для виконання намічених мною цілей мені необхідні помічники. Ви, О'Гара, — і Флорес пильно подивився на ірландця, — призначаєтеся моїм особистим секретарем. Під час звітів і на святкуваннях ви будете в цьому камзолі; він у вашому розпорядженні. — І Флорес вказав на красивий темно-синій костюм.

О'Гара почервонів по саме волосся, і Флорес не без задоволення зауважив, що ірландець вдоволений.

"Одним суперником менше", — подумав новий губернатор.

— Ви, Бокко, призначаєтеся... — Флорес потер чоло, — теж моїм секретарем. Ось ваш придворний костюм.

Бокко шанобливо поклонився.

"Другим суперником менше, — зауважив Флорес. — Хто ще? Людерс? Він не небезпечний, але все-таки, про всяк випадок..."

— А ви, Людерсе, ви людина вчена, я призначаю вас, гм... радником у справах колоній. Вашому званню підійде камзол чорного оксамиту зі сріблом.

Дивна річ! Навіть Людерс, який досі менше від інших звертав увагу на свій костюм і ходив у якомусь лахмітті, був теж, мабуть, вдоволений. Проте призначення його вкрай здивувало.

— Дякую за честь, але які ж у нас справи з колоніями, коли ми відрізані від усього світу?

— Так, але ми можемо розширити наші володіння, і у нас будуть колонії.

Остров'яни перезирнулися. Чи не звів з розуму позолочений камзол їхнього нового губернатора?

Але Флорес був спокійний і самовпевнений.

— Ви знаєте, — продовжував він, — що поряд з нашим островом, за два кілометри, не більше, розташований інший невеликий острівець із загиблих кораблів. Він близький, але досі ми не могли навіть побувати на ньому — саргаси охороняли його. Тепер ми організуємо експедицію і приєднаємо його до наших володінь.

Усім сподобалася ця ідея, і остров'яни голосно висловили схвалення.

— І ще одне: нам нічого постити і скнарити, коли ми безмірно багаті. Всім будуть видані нові костюми — для буднів і свят. Я дам вам також рушничні патрони, і ви полюватимете на птахів; я думаю, риба всім набридла. А щоб птах видався смачнішим, ми напечемо хліба і розіп'ємо бочку доброго старого іспанського вина!.

— Слава! Хай живе губернатор Флорес! — кричали доведені до вищої точки захоплення остров'яни, а О'Гара і Бокко голосніше від усіх.

Коли Флорес і Меггі залишилися самі, Меггі подивилася на чоловіка закоханими очима і сказала:

— Слухай, Флоресе, я навіть не чекала...

— Чого?

— Що ти так умієш...

— Добре управляти? — І Флорес, відлюдько, завжди похмурий Флорес засміявся.

III. КУРЕЦЬ ОПІУМУ

Легкий сизуватий туман застилав Острів Загиблих Кораблів. Зламані щогли і залізні труби пароплавів, як примари, маячили в тумані.

Старий Бокко і китаєць Хао Жеиь сиділи на палубі старої бригантини. Китаєць сидів нерухомо, як статуетка, підібгавши ноги і поклавши долоні рук на коліна, і дивився на високу щоглу.

Бокко лагодив сітку і від нудьги розпитував китайця про його батьківщину і близьких людей. Нарешті він запитав китайця, чи був той одружений.

Якась тінь майнула обличчям китайця.

— Не був, — відповів він і додав тихіше: — Наречена була, хороша дівчина.

— Ну і що ж ти?

— Не можна — прізвище одне...

— Родичка?

— Ні. Просто прізвище. Закон такий.

Своїм необережним запитанням Бокко збудив у душі китайця якісь далекі спогади. Він завовтузився та звівся.

— Піду я, — заявив китаєць.

— Та куди тебе тягне? Знову дурман свій підеш налити? Сиди.

Але китаєць вже невпевненою ходою, хитаючись, попрямував містками до віддаленого барка. Бокко похитав головою.

— Пропаде хлопець. І так на що схожий став!

Бокко не помилився. Хао Жень ішов палити опіум. В одному зі старих кораблів китаєць якось знайшов запас цього отруйного зілля і відтоді із захопленням віддався палінню. Його обличчя зблідло, стало жовтим, як солома, очі глибоко запали, дивилися втомлено, без виразу, руки стали тремтіти. Коли дізналися про його пристрасть, йому суворо заборонили палити, побоюючись пожежі. Ще капітан Слейтон кілька разів жорстоко карав Хао Женя, замикав його в трюм, морив голодом, вимагаючи, щоб китаєць видав запаси опіуму, але не міг зламати затятості китайця. Його швидше можна було убити, ніж примусити віддати опіум. Він добре заховав запаси і вмудрявся палити, як тільки нагляд за ним слабшав.

Хао Жень прийшов на старий барк, що стояв криво, під кутом майже 45°. Під захистом цього нахилу, що приховував його від поглядів остров'ян, він і влаштував собі курильню біля самої води.

Тремтячими від хвилювання руками він приготував усе для паління і жадібно втягнув солодкуватий дим.

І поступово туман став набувати золотавого відтінку. Клуби золотих хмар згорталися в довгу стрічку, і ось це вже не стрічка, а річка, велика Голуба річка. Жовті поля, жовті скелі, будиночок, видовбаний у скелі, з паперовим драконом, що розвівається на вітрі, біля дверей. Батько струже біля будинку, за китайським звичаєм, не від себе, а до себе. Річкою пливе рибалка, стоячи на кормі і загрібаючи веслом. Все таке близьке, знайоме, рідне! Біля річки квітнуть півники, прекрасні лілові півники.

Коли Хао Жень отямився від дурману, стояла ніч. Туман розійшовся. Тільки окремі клапті його, як примари, швидко мчали на північ. Було тихо. Зрідка плескалася риба. Із-за обрію виходить червоний місяць. Він не відбивався у воді. Водорості, як матове скло, тільки слабо відсвічували. Лише подекуди, в невеликих "ополонках" — в місцях, вільних від водоростей, — вода запалювалася місячним світлом.

Недалеко від острова просто по водоростях рухався силует, який чітко виділявся на тлі місяця. Китаєць протер очі і почав вдивлятися. Знайома постать. Так, звичайно, це він, покійний капітан Слейтон! Йому бракує тільки тужурки. Але ж мертвяки не відчувають нічної вогкості. Навіщо бродить він тут? Що йому треба? Зуби Хао Женя почали вибивати дріб.

Уранці китаєць шепотів на вухо своєму другові Бокко:

— Капітан ходив. Слейтон ходив уночі по воді. Сам бачив. Погано небіжчика поховали. Досить погано так людину ховати. Ось і ходить. Погано буде! Лихо буде, м-м-м…

Бокко кивав, з жалем дивився на китайця і думав: "Пропав, бідолаха, зовсім розуму позбувся від проклятого зілля".

Через кілька днів ця розмова повторилася. Китаєць знову бачив мертвого капітана, що поволі гуляв по морю. Бокко не витерпів.

— Набрид ти мені зі своїм небіжчиком! Ось що — я сьогодні з тобою чергуватиму вночі. І дивися мені, якщо ти побачиш, а я не побачу, — доведеться вам, двом небіжчикам, розгулювати по морю разом! Кину тебе у воду, так і знай!

Ніч стояла темна. Небо було густо запнуте хмарами. Накрапував дощ, Бокко сварився, кутаючись у латаний плащ.

Близько години ночі в пітьмі, недалеко від острова, Бокко перший помітив тінь людини. Було так темно, що важко було розрізнити контури постаті. Але щось схоже на людину справді йшло по воді та зникло в мороці. Бокко відчув, як у нього холодіють руки.

— Бачиш? — шепнув китаєць, хапаючись тремтячою рукою за плече Бокко.

— Ш-ш!

І вони сиділи до ранку, не маючи сили від страху ворухнутися.

Тільки коли зійшло сонце, Бокко зітхнув з полегшенням. Скоро звістка про примару капітана Слейтона облетіла все населення Острова і дійшла до Флореса. Він не вірив у привидів, але ця звістка про бродячу примару Слейтона схвилювала його як неясна небезпека.

"Чому вони бачили саме Слейтона? Що вони, шкодують за ним? Обвинувачують мене за те, що я кинув Слейтона в море, замість того щоб спробувати надати йому допомогу? Але ж він був напівмертвий. Або… дурощі! Люди просто від нудьги божеволіють. Треба швидше розважити їх", — думав Флорес.

А ввечері він таємно викликав до себе Бокко і просив його провести до того місця, де вони бачили примару. Але ні цієї, ні наступної ночі примара не з'являлася. Флорес повеселішав.

— Ну, ось бачите! Я ж говорив вам, що це одна уява. Досить дурощами займатися! Завтра з'явіться до мене на нараду. Нам треба обдумати план експедиції. Та не забудьте надіти свій офіційний костюм, — ви щось давно не надягали його.

— Бережу, — простодушно відповів Бокко. — Така цінність!

— На наш вік вистачить, Бокко!

IV. ЗНИКЛИЙ ОСТРІВ

Ще з вечора "Задирливий", увійшов у смугу, вільну від саргас. А рано-вранці, коли подружжя Гатліигів вийшло на палубу, то побачили, що навколо розстилається синя гладінь океану, поверх яких тільки подекуди мелькають невеликі плями саргас.

— Дивно, невже ми так відхилилися на південь? — запитав Гатлінг професора Томсона, який розглядав якусь невелику рибу, що потрапила до сітки.

— Ми йдемо краєчком теплої течії, де вона бореться з холодною. Ці холодні течії і віднесли убік частину водоростей. Завтра ми повернемо на північ, у гущавину саргас.

— Яка дивна риба! — вигукнула Вівіана. — Поглянь, Реджі.

Голова риби мала широкий, овальної форми щиток, складений з черепицеподібних пластинок; нижня частина її тіла була забарвлена в темніший колір, порівняно з верхньою.

Томсон дбайливо опустив рибу у великий таз із водою. Риба відразу ж перевернулася на спину та щільно приклала щиток до дна тазу.

— А нумо, візьміть рибу, — запропонував Томсон.

Гатлінг узяв рибу за хвіст і спробував підняти, але марно: риба ніби приросла до дна тазу. Томсон сміявся.

— Бачите, яка дивовижна риба! Це ехенеїда, або риба-причепа. Про цю рибу в давнину ходили цілі легенди, ніби вона, Прилипаючи до

підводної частини корабля, може затримати його хід. Ось погляньте, — і Томсон, хоча й не без зусиль, відірвав рибу від тазу.

— Професоре, у морі плаває ціле стадо черепах, — доповів асистент Томсона Мюллер. — Чи не дозволите ви мені пополювати на них ось з цією маленькою рибкою? Я бачив, як це роблять тубільці в Африці.

Одержавши дозвіл, Мюллер надів на хвіст риби кільце з міцним шнуром і кинув її у воду. В прозорій воді було видно всі рухи риби. Зробивши кілька безуспішних спроб визволитися, вона почала підпливати до великої черепахи, яка, мабуть, мирно спала на поверхні океану; ехенеїда присмокталася до черевного щита черепахи. Мюллер смикнув мотузку. Черепаха заметушилася, але не могла звільнитися від причепи і за мить була витягнута разом з рибою на палубу судна.

— Славно! — Вівіана заплескала в долоні.

На палубі з'явився Симпкінс, мружачись від яскравого сонця. Пихкаючи люлькою, Симпкінс байдуже подивився на черепаху та процідив кутиком рота:

— Суп з черепахи — це буде непогано. А це що за п'явка?

— Це не п'явка, а риба-причепа. Черепаха, Симпкінсе, призначена не для супу, а для наукової колекції.

— Дивіться, яка краса! — вигукнула знову Вівіана, вказуючи на море.

Над поверхнею океану летіли риби. Цілі зграї їх підіймалися над водою і пролітали значну відстань у кілька десятків метрів, підтримувані передніми плавцями, які у них перетворені ніби на крила.

Усі замилувалися цим видовищем.

— Dactylopteres — летючки, — пояснив професор Томсон.

— Невже і всі птахи вийшли з моря? — запитала Вівіана.

— Океан — колиска всього органічного життя на землі. Ви бачите літаючих риб, але є і такі риби, які прогулюються по суші і навіть вилазять на крони дерев. Усе це предки земноводних і птахів.

— Вельми цікаво, — сказав байдуже Симпкінс, — але неначе ми збиралися на пошуки не тільки черепах і причеп, а й Острова Загиблих Кораблів. Ми ж забираємося все південніше і вже вийшли з поясу саргас. Невдовзі почнеться нора дощів — і так вже часто дощить, — коли ж ми займемося Островом?

— Терпіння, Симпкінсе; сьогодні ми повертаємо на північ, і з кожним часом ви будете ближче до мети.

Симпкінс знизав плечима з таким виглядом, ніби хотів сказати: "Ох, вже ці вчені!" — і, заклавши руки в кишені, став дивитися на море, спльовуючи через борт.

— А ось і акула! — крикнув він, пожвавішавши. Очевидно, і в морі його цікавив тільки злочинний елемент. — Ого, яка велика! Тільки чому вона біла?

— Так, це цікавий екземпляр, — сказав Томсон, — типова представниця Саргасового моря. Саргаси затримують сонячне світло, і тутешні акули, очевидно, не "засмагають" так, як їхні брати, що живуть у відкритих місцях; шкіра тутешніх акул залишається позбавленою пігменту (забарвлення).

Акула пливла поряд із кораблем. Її рухи були швидкі, сильні і красиві.

Матроси вже приготували канат і намащували салом залізний гак.

— А чому акула не їсть цих маленьких рибок, що метушаться біля неї? — запитала Вівіана.

— Це риба-лоцман, нерозлучний супутник акули.

У цей час гачок із приманкою був кинутий. Першою помітила приманку риба-лоцман. Вона обнюхала приманку і швидко підпливла до акули, прагнучи звернути її увагу на здобич.

— Бач, яка навідниця! — перекладав Симпкінс події на мову кримінальної практики.

Акула розвернулася, помітила здобич і жадібно схопила в пащу гачок.

— Біс візьми, це вже вийшла провокація з боку риби-лоцмана! — вигукнув Симпкінс.

Акула кинулася і так смикнула канат, що два матроси впали на палубу, і корабель дав легкий крен. Почалася боротьба. Матроси то послабляли канат, то підбирали, підтягаючи все більше знесилену тварину. Минуло не менше години, перш ніж вдалося витягнути акулу на палубу. Стомлена, вона лежала як мертва.

— Ага, попалася, голубонько! — урочисто вигукнув Симпкінс, підходячи до акули.

— Б'юся об заклад, — сказав Гатлінг, — що ви жалкуєте, Симпкінсе, про відсутність у акули рук.

— Чому?

— Ви б наділи на них браслети.

— Ще причепа! — із здивуванням вигукнула Вівіана, побачивши рибу, що присмокталася до живота акули.

— Звичайна річ, — відповів Томсон. — Причепи часто роблять це і мають потрійну користь для себе: так би мовити, дармовий проїзд, повну безпеку від інших хижаків, під прикриттям страшного для всіх мешканців моря ворога, і деякі крихти від багатого столу ненажерливих акул.

— Одне словом, скрізь одне й те ж, — зауважив Симпкінс, — навкруги великих злочинців завжди метушаться малі шахраї для дрібних доручень.

— Ще трохи, Симпкінсе, і ви напишете учену працю: "Злочинний світ мешканців моря", — сказав, усміхаючись, Гатлінг.

Симпкінс підійшов ближче до акули і раптом, схопивши рукою причепу, почав тягнути.

— А нумо, подивимося, чи утримаєшся ти?

Причепа ніби приросла до живота акули. Тоді Симпкінс з силою смикнув рибку. Акула несподівано стрепенулася величезним тілом і ляснула Симпкінса хвостом з такою силою, що він, змахнувши в повітрі ногами, перелетів через борт і впав у море.

Професор Томсон схвильовано крикнув матросу.

— Швидше кидайте канат!

Гатлінга здивувало це хвилювання і поспішність ученого. Симпкінс був непоганий плавець, купання ж у теплій, майже гарячій воді не загрожувало простудою.

Але Томсон побоювався іншого: він знав, що акули часто ходять зграями. Там, де пливла одна, можуть з'явитися й інші.

І його побоювання не були марні. Неподалік справді раптом невідомо звідки взялися акули. Вони швидко наближалися до Симпкінса, який ще не помітив їх. Тим часом корабель вже віднесло на кілька метрів від Симпкінса.

— Швидше, Симпкінсе, швидше! — кричали йому.

Капітан віддав наказ зупинити машину, а здогадливі матроси, не чекаючи наказу, з гарячковою поспішністю спустили шлюпку.

— Чого ви хвилюєтеся? Я плаваю, як пробка! — крикнув Симпкінс, ще не підозрюючи небезпеки, але, помітивши, що всі погляди спрямовані не на нього, а кудись далі, озирнувся, похолов від жаху і почав з відчаєм працювати руками і ногами. Але намоклий одяг уповільнював плавання.

Коли шлюпка з трьома матросами підійшла до Симпкінса, акули були вже біля нього. Одна з них, підпливши під Симпкінса, вже перевернулася на спину і розкрила свою широку пащу, усаджену кількома рядами зубів, але хтось з матросів всадив у відкриту пащу весло, яке вмить було роздроблене на дрібні тріски. І це врятувало Симпкінса. Другий матрос допоміг йому залізти в шлюпку.

Хижаки, розсерджені тим, що здобич втекла від них, билися біля шлюпки, намагаючись перекинути її. Кілька разів їм це майже вдавалося. Шлюпка крутилася, нахилялася, черпаючи бортом воду.

Матрос відбивався уламком весла, інші посилено веслували. Нарешті матроси і Симпкінс причалили до борту і зійшли на "Задирливого".

Усі полегшено зітхнули.

Симпкінс тяжко дихав. З його одягу вода стікала на палубу, розтікаючись калюжами.

— Дякую вам, — нарешті промовив він. — Піду переодягатися. — І, далеко обминаючи акулу, хляпаючи мокрими ногами, Симпкінс спустився в каюту.

Наукова колекція Томсона швидко зростала. Морські голки і коники, актенарії, летючі риби, риба-їжак, плямисті синероги, краби, креветки, молюски, витончені гідроїдні поліпи, кладокорини і сальпи красувалися в банках зі спиртом, у вигляді чучел і скелетів, заповнювали лабораторію та суміжні каюти.

"Задирливий" повернув на північ і йшов по суцільному килиму водоростей.

Незважаючи на часті дощі, Томсон невтомно займався дослідженням Саргасового моря. Гатлінг допомагав йому, і час минав непомітно. Вечорами, після обіду, вони сиділи в затишно обставленій каюті і слухали захоплюючі розповіді Томсона про мешканців моря — дивний, незвичайний світ, зовсім не схожий на знайомий їм надводний.

Зі всіх учасників експедиції лише Симпкінс нудьгував і відчував себе нещасним. Його організм звик до постійного руху. Нервовий підйом, нерозлучний з ризикованими діями, йому. був необхідний, як наркотик. І в цій спокійній обстановці Симпкінс відчував себе хворим. Позіхаючи, бродив він по кораблю, заважав усім — від капітана до кочегара, бурчав, палив і презирливо плював у море.

Стояли похмурі, сірі дні. Іноді туман застеляв усе білою пеленою. В цій частині океану не було небезпеки зіткнутися з зустрічним кораблем, і тому "Задирливий" йшов не збавляючи ходу; тільки іноді, про всяк випадок, завивала сирена, і цей звук наводив острах.

— І де цей Острів запропав! — бурчав Симпкінс.

А Острів Загиблих Кораблів справді ніби змило з поверхні океану. За всіма підрахунками, віг мав би знаходитися в цих місцях. "Задирливий" блукав у самому центрі Саргасового моря, міняючи напрям, але Острова не було.

Минали дні за днями, а навколо було те саме сіре небо, коричнева поверхня саргас, непроглядна далечінь у тумані.

Уже не тільки Симпкінс, але й Гатлінгн почали хвилюватися, чи поталанить їм знайти Острів, не позначений на жодній карті.

Якось увечері всі зібралися обговорити становище. Капітан знизував плечима:

— Що ж я можу вдіяти! Ми шукаємо, як сліпі. Так ми можемо плавати рік — і без жодного результату. Наша подорож затягнулася. Команда виражає незадоволення. "В цьому болоті тільки жаб ловити", — бурчать матроси.

— Що ж ви пропонуєте? — запитав Гатлінг.

Капітан знову знизав плечима.

— Я пропоную припинити ці безцільні пошуки і повернутися.

Гатлінг замислився.

— Ваша думка, професоре?

Томсон розвів руками.

— Що я можу сказати? Кожен день плавання збагачує науку. Проте коли всі вирішать повернутися, я, звичайно, не буду заперечувати.

— Добре ви захищаєте інтереси науки! — розлютився Симпкінс. Він раптом виявився найгарячішим захисником науки, втім тільки для того, щоби продовжувати пошуки Острова. — Протестуйте! Вимагайте! Наполягайте!.. А капітан... і ви теж хороші! "Безцільне блукання! Не знайдемо!" Та чи знаєте ви, по яких місцях ми плаваємо? Можливо, ось на цьому самому місці Колумб пропливав! І матроси теж бурчали. А Колумбу, думаєте, легше було Америку відкрити чи шлях до Індії? Тоді всі були певні, що Америки ніякої немає і що корабель може дійти до краю землі і звалитися чорту на роги. А Колумб не побоявся і знайшов! І ми знайдемо!

Якими б кумедними не були ці слова у вустах Симпкінса, але його несподіване красномовство справило враження, і капітан, дещо зніяковівши, відповів:

— Так, але Колумб все-таки йшов в одному напряму, у нього були свої торгові розрахунки, і вони не обдурили його, хоча знайшов він і не те, що шукав, а ми просто кружляємо на місці. Ось якщо ви будете такі люб'язні вказати мені точно напрям, я не кружлятиму, — дещо ображеним тоном закінчив капітан.

— На морській справі я не розуміюся. Але що стосується розшуку, то я дещо розумію, — відповів Симпкінс. — Кожна професія створює свої навички, дисциплінує думки у певному напрямку. Я багато думав про те, як знайти Острів, і, здається, придумав. Це теж довгий шлях, але він швидше приведе нас до мети. Скажіть, Гатлінг, як уперше ми потрапили на Острів?

— Була буря, пароплав зазнав аварії. Ви ж самі знаєте.

— Далі?

— Гвинт і кермо виявилися зламаними, і нас понесло.

— Ось-ось, це саме! Гвинт і кермо виявилися зламаними, і нас понесло. А що, якби і нам зламати кермо і гвинт? — запитав Симпкінс.

Вівіана й інші подивилися на Симпкінса з неприхованою тривогою.

Він помітив це і розсміявся.

— Не бійтеся, я ще не збожеволів. Про кермо і гвинт я сказав алегорично. Зупинимо машину, кинемо управляти кермом і стежитимемо за течією. Ось що я пропоную. Адже нас понесло до Острова якоюсь течією, чи не так?

Гатлінг кивнув.

— Запам'ятаймо це, по-перше. — І Симпкінс загнув одного пальця. — Якщо із загиблих кораблів утворився цілий острів, то, очевидно, усередині Саргасового моря існують постійні течії, які відносять усі кораблі, що зазнають аварій, до одного місця. Правильно?

— Так.

— Два, — загнув Симпкінс другого пальця. — Ну, а висновок ясний: ми поволі рухатимемося по колу, зупиняючи час від часу машину, і стежити, чи немає течії, яка відносила б корабель у глибінь моря. Ця течія і принесе нас до Острова. В цьому весь фокус! — І Симпкінс звитяжно підняв три пальці.

План зацікавив не тільки капітана, а й Томсона.

— Внутрішні течії Саргасового моря?.. Над цим справді варто подумати. Досі вивчалася тільки течія Гольфстріму навкруги Саргасового моря.

— Звідки можуть з'явитися сильні підводні течії в Саргасовому морі? — запитала Вівіана.

— Ви хочете, — щоб я дав вам відповідь на одне з найважчих питань океанографії, — відповів Томсон. — Які причини викликають морські течії? Самі учені не дійшли ще згоди в цьому питанні. Одні пояснюють виникнення течій дією припливів і відливів, інші — різницею густини води, нарешті треті головну роль відводять вітрам. Мабуть, це і буде найвірогіднішим рішенням. Принаймні напрям морських течій збігається, в середньому, з напрямом головних повітряних течій. А якщо точніше, ми маємо сукупність декількох причин. Якщо має рацію Симпкінс і всередині Саргасового моря існує внутрішня течія у напрямку до Острова Загиблих Кораблів, то воно може бути рукавом або відхиленням головної течії — Гольфстріму. Такі відхилення найчастіше викликаються якимись механічними перешкодами на шляху головної.

— Але які ж механічні перешкоди можуть бути серед океану? — знову запитала Вівіана. — Тут немає ні островів, ні мілин.

— А підводні гори? Ви забули про них? Уявіть собі, що дещо східніше під водою знаходиться кряж, який перетинає Гольфстрім. Уявіть далі, що в цьому кряжі є вузький прохід — ущелина, спрямована своїм виходом до Острова, який грає з нами в хованки. Гольфстрім — це справжня річка, води якої мчать із швидкістю двох з половиною метрів за секунду. Вся ця маса швидкоплинної води напирає на гірський кряж, знаходить тільки один вузький прохід і спрямовується в нього. Ось вам і внутрішня течія Саргасового моря.

— І воно, напевно, є! Інакше не було б і Острова! — озвався Симпкінс.

— Так, мабуть, порада Симпкінса слушна, — згодився капітан. — Що ж, спробуємо "зламати кермо і гвинт", як ви говорите.

— І, якщо ми знайдемо Острів, вся честь відкриття "Америки" належатиме вам, — сказав Гатлінг, звертаючись до Симпкінса.

— До біса Острів! Мені треба розшукати деякі документи, ну, а разом з документами я розшукаю, до речі, і Острів.

V. ВЕЛИКІ ПОДІЇ

Над резиденцією губернатора Острова Загиблих Кораблів на високій щоглі маяв великий прапор з голубого шовку з нашитим на ньому коричневим вінком з водоростей і золотим орлом з розпростертими крилами в середині. Це теж була вигадка Флореса. Він засадив Меггі на цілий тиждень за вишивання. І коли прапор був готовий, його підняли з великою урочистістю.

Флорес, у позолоченому каптані, оточений своїми строкатими, як папуги, "сановниками", виголосив непогану промову.

— Остров'яни, — сказав він, — саргаси, відірвані бурями від берегів своєї батьківщини, були принесені сюди. Всі ми, як ці водорості, також відірвані від своєї батьківщини і принесені сюди, щоб тут знайти нову батьківщину, утворити нове суспільство. Нас мало. Наші володіння невеликі. Проте ми можемо пишатися тим, що незалежні… Вільні, як цей орел з розпростертими крилами. Ось який символ вклав я в цей герб на нашому прапорі. Хай живуть саргаси, що охороняють нашу свободу, хай живе наш Острів! Хай живуть остров'яни!

Остров'яни бурхливо аплодували і кричали "слава!", із захопленням дивлячись на красивий прапор, що тріпотів на вітрі.

Флорес хотів до цього урочистого дня організувати оркестр. Серед усілякого добра, зібраного капітаном Слейтоном, знайшлося кілька старих струнних інструментів різних країн і народів, проте струни давно полопались, нових знайти не можна було, і Флорес думав уже відмовитися від цього задуму, коли несподівано О'Гара спало на думку використати морські рупори, яких було більше, ніж жителів. Правда, вони могли тільки посилювати звук людського голосу, проте нагадували труби духового оркестру. Остров'яни із захопленням взялися за навчання "музики" і на торжестві підняття прапора виконали "Марш Остров'ян". Це була досить дивна музика, де кожний грав пісню своєї батьківщини, прагнучи перекричати інших. Вийшло безладно, але так вражаюче і гучно, що навіть риби перелякано шарахали убік, плутаючись у водоростях.

Але Флорес своїми "реформами" вніс і дещо глибші зміни в життя остров'ян. Він зумів пересварити їх між собою, і вони вже не складали однорідної маси відтоді, як з'явилася "аристократія": О'Гара і Бокко перестали обідати в загальній їдальні, трималися осібно, зарозуміло. Прості громадяни відповідали їм презирством і заздрістю.

— Чудово, — сміявся Флорес, — я можу спати спокійно.

Того ранку, коли Флорес призначив нараду, щоб обговорити план експедиції на сусідній острів, О'Гара і Бокко, вирядженi в свої розкішні костюми, йшли до резиденції з поважним виглядом сановників, недбало киваючи головою остров'янам, що зустрічалися на шляху.

І — недурні за природою, але такі, що майже впали в дитинство від одноманітного життя, — остров'яни мимоволі ніяковіли перед цим блиском і шанобливо схиляли голови.

Нарада була досить тривалою. Хоча й не далеко сусідній острів, дістатися до нього було важко. Можна побудувати човен. Але серед водоростей він у кращому разі просувалася б із неймовірними зусиллями

і занадто повільно. Зрештою простіше за все було б влаштувати плавучі містки. Але для цього треба було багато будівельного матеріалу, а він був надзвичайно цінний на Острові. Правда, море зрідка приносило уламки кораблів, але вони йшли, з великою економією, на випікання хліба і зрідка — на приготування гарячої їжі. Декілька старих суден було вже зламано, щоб зробити мости між кораблями і пароплавами; зламати нові судна означало зменшити "державну територію".

До того ж будівельний матеріал необхідний для розв'язання квартирної кризи. Правда, загиблих суден було навряд чи не більше, ніж мешканців Острова. Але річ у тому, що ці судна стояли під різними кутами нахилу до поверхні моря. Одні лежали з невеликим креном, інші — на боку, а деякі — і зовсім уверх дном. Жити в "квартирі", де підлога нахилена під кутом 45°, постійно ходити по "узгір'ю", сповзаючи вниз і насилу вибираючись назовні, — задоволення невелике. І між остров'янами тривали нескінченні суперечки за приміщення з більш-менш рівною поверхнею підлоги. Аби хоч якось розв'язати цю квартирну кризу, довелося частину запасного матеріалу пустити на пристосування житла.

— Хоча ми й витратимо матеріал на міст, зате на новому острові можуть виявитися кораблі, придатні для житла, — сказав О'Гара, — частина населення емігрує, і квартирне питання розв'яжеться. Якщо ж наші надії не виправдаються, ми можемо зняти дошки з плавучого мосту і, таким чином, нічого не втратимо.

Зрештою іншого нічого не залишалося, і нарада вирішила будувати міст.

Остров'яни з хвилюванням чекали результату наради, розташувавшися на палубі "Єлизавети". В одноманітному житті Острова найбільшою цінністю була розвага, новизна вражень. Заради цього остров'яни були готові піти навіть на жертви. І коли всім стало відоме рішення наради, робота закипіла.

Загальне захоплення було таким великим, що знайшлися навіть добровільні жертводавці, які ламали у себе частину підлоги або "сходи" — просту дошку з набитими упоперек брусками, — щоб тільки швидше подовжити міст. Економія, проте, примушувала не робити його широким. По мосту могла пройти тільки одна людина. Але ця ж сама економія подовжувала час споруди, оскільки одній людині весь час доводилося ходити за матеріалом. Проте і з цього скоро знайшли вихід: остров'яни стали в ряд і передавали один одному дошки. За три дні було пройдено понад половину шляху.

Нарешті настав урочистий момент: до вечора п'ятого дня, коли вже стемніло, була встановлена остання дошка, що з'єднала два острови.

Яким не великим було бажання негайно ж іти на новий острів, остров'яни були змушені повернутися, оскільки Флорес віддав наказ відкласти вступ на острів до ранку наступного дня.

Схвильовані остров'яни не спали майже всю ніч і піднялися на зорі в цей знаменний день в історії Острова Загиблих Кораблів.

Вони зібралися всі до одного на палубі фрегата; палуба на боку лежачого корабля спускалася до самої води, — звідси починався міст.

— Наша праця увінчалася успіхом, — сказав Флорес, звертаючись до остров'ян. — З першим променем сонця ми піднімемо на новому острові наш прапор!

І остров'яни вирушили в "дорогу".

Попереду йшов Флорес із прапором, за ним Бокко, О'Гара, Людерс, далі слідувала решта мешканців Острова.

Вода хлюпала під містками, дошки хиталися. Кілька людей впали у воду і зі сміхом видерлися, обплутані водоростями. Багатьом

сподобалася ця несподівана надбавка до вбрання. Остров'яни нахилялися, витягали довгі коричневі водорості і прикрашали себе. Індіанець затягнув тужливу військову пісню. Перед подорожніми виростала громада океанського пароплава. Він лежав боком, закриваючи собою новий острів. Поряд з піднесеною над водою кормою стояв невеликий баркас, куди і була встановлена остання дошка мосту. Флорес зійшов на баркас. Острів був невеликим — усього близько десятка суден. Але остров'ян чекало невелике розчарування: судна ці стояли не впритул одне до одного, а на певній відстані. Доводилося і тут зводити нові містки, щоб з'єднати ці розкидані судна в одне ціле. Проте вирішили не відкладати торжества. Не без зусиль піднялися остров'яни похилою палубою пароплава і на його вершині укріпили прапор.

Остров'яни, розташувавшись на палубі, жадібно вдивлялися в нові для них форми і контури. Ймовірно, жоден спектакль не дав стільки насолоди жителю великого міста, скільки дало остров'янам видовище цих розбитих, покалічених кораблів. І навряд чи не найбільше від усіх був задоволений островом Людерс.

— Корвет з однією відкритою батареєю на двадцять гармат... Початок дев'ятнадцятого століття. Ого! Голландський парусник принаймні початку вісімнадцятого століття. Оце дідусь! Ач, куди його занесло! А ось і інший дідусик — колісний пароплав. Він народився на самому початку дев'ятнадцятого століття в Америці і навіть за молодості міг плентатися зі швидкістю тільки п'яти морських миль за годину, — пояснював Людерс.

Проте загальну увагу привернуло страшне видовище: на корветі "з відкритою батареєю на двадцять гармат" вся палуба була вкрита скелетами. Кістки, вибілені сонцем, блискотіли. На ногах скелетів подекуди ще збереглося лахміття — мабуть, останні шматки зотлілих чобіт. Проте добре збереглася, хоч і проржавіла, зброя: гармати, шпаги, кортики...

Остров'яни принишкли. Кожний у міру своєї уяви малював собі картини жаху, які супроводжували загибель цих кораблів.

— Треба буде прибрати скелети, — сказав Флорес. — Тут достатньо суден, придатних для житла. Ну що ж, на сьогодні досить? Завтра прийдемо, наведемо решту містків і оглянемо внутрішність кораблів.

Усі неохоче почали спускатися. Один з остров'ян, посковзнувшися, скотився з палуби і впав у воду. Але він, на здивування всіх, не занурився, а залишився лежати на поверхні.

— Тут мілко! — закричав він.

Це зацікавило всіх. Остров'яни почали ногами досліджувати ґрунт. Виявилося, що під ногами були палуби і уламки затонулих кораблів. З певною обережністю можна було перебратися з одного корабля на інший. Остров'яни розсипалися по острову, криками виражаючи своє захоплення.

Раптом з трюму невеликої, порівняно нової барки почувся якийсь звіриний рев і вслід за тим переляканий крик індіанця, що кличе на допомогу. Індіанець вискочив з трюму і кинувся навтьоки.

— Там... звір... страшна мавпа... горила...

Усі остров'яни, як перелякане стадо, зібралися до одного місця, гуртуючись і ховаючись один за одного. Вони не були боягузами перед явним ворогом. Але там була якась невідома істота.

— Хто зі мною? — крикнув Флорес.

Бокко боявся втратити своє високе звання і камзол, — і він рушив за Флоресом. Слідом за ним пішов і О'Гара.

Флорес обережно заглянув усередину барки. Звідти почулося бурчання. Коли очі звикли до темряви, Флорес побачив, що в кутку сидить істота, схожа на людину, гола, з великою кудлатою головою. Волосся на голові і борода, що збилося в жмутки, спадало майже до колін. На руках були довгі криві нігті.

— Хто ти? — запитав Флорес англійською, потім іспанською.

— Хто ти? — питали остров'яни різними мовами, але відповіді не було. Все ж таки було ясно, що це не горила, а людина — беззбройна, худа, виснажена людина. Флорес стрибнув униз, схопив незнайомця і виніс на руках. Той навіть не чинив опору.

Хоча це й просто було зробити, вчинок Флореса підняв його авторитет ще на один щабель.

— Зв'яжемо про всяк випадок нашого полоненого і ходімо! Час обідати!

Остров'яни підкорилися.

Перші остров'яни з Флоресом на чолі вже підходили до Острова Загиблих Кораблів, а задні перебували ще на Новому Острові.

Раптом за кілька кроків від Флореса впав якийсь предмет, пролунав вибух, містки розлетілися в тріски, і Флорес, а за ним ще п'ятеро людей впали у воду. Проте Флорес учепився за якусь балку, і, коли його зір прояснів, він побачив щось, від чого мало не знепритомнів.

На Острові, біля самого краю моста, з ручною бомбою в руці, стояв капітан Фергус Слейтон… Правда, він заріс бородою і стояв у брудній розірваній сорочці, але це був він.

VI. "АРЕШТУВАТИ ЙОГО!"

Слейтон не помер під час перестрілки при втечі Гатлінга і його друзів. Куля перебила йому ключицю, але рана не була смертельна. Скинутий Флоресом у воду, він впав на мілке місце — на днище баркаса, що перекинувся. На його щастя, всі остров'яни пішли за Флоресом, і ніхто не бачив, що він не потонув. З величезним зусиллям, спливаючи кров'ю, він заліз у трюм парусника, що стояв боком. Парусник цей не так давно прибило до острова.

"Якщо я знепритомнію, то помру від втрати крові, — думав тоді Слейтон. — Треба зробити перев'язку..." Він почав шарити в трюмі і знайшов шматок старого вітрила. Зціпивши зуби від болю, останнім зусиллям волі Слейтон зробив собі перев'язку і впав у забуття. Він прокинувся тільки вночі. Прохолода освіжила його. Голова йшла обертом від втрати крові й легкої лихоманки. Мучила спрага. В заглиблені палуби він знайшов калюжу дощової води і випив її до останньої краплі. В голові проясніло. Що було робити далі? Тут його могли знайти. Треба було перебратися на сусідній Острів Загиблих Кораблів, що знаходився неподалік. Ніхто з остров'ян ще не проникав туди. Там Слейтон міг бути в безпеці. Тільки Слейтон знав, що до цього острова лежить шлях по палубах затонулнх кораблів, ледве прикритих водою. І, обережно ступаючи, Слейтон тієї ж ночі перебрався на острів.

Між малим і великим островами знаходилося кілька розкиданих суден, де можна було знайти все необхідне для життя: сухарі, консерви і навіть вино. Недаремно Слейтон прожив багато років на острові. Він знав усі ці приховані запаси і шляхи до них. І ночами він бродив "по морю", обережно нащупуючи погою лежачі майже на поверхні моря палуби і днища затонулих кораблів. Ними майже суцільно було вкрито дно моря навкруги острова. Зробивши запас харчів на кілька днів, він ішов на малий острів і жив там, поки запаси не вичерпувалися.

Під час цих нічних вилазок Слейтон і був помічений китайцем. Але Слейтон не бачив Хао Женя. Коли ж китаєць з'явився вночі з Бокко, щоб подивитися на "тінь губернатора", від гострого слуху Слейтона не вислизнули звуки, шерех, шепіт, що пролупали рантом серед глибокої

нічної тиші. І Слейтон з обережності не виходив кілька ночей. От чому Флорес і не побачив його.

Слейтон не залишав думки знову заволодіти островом. Флорес не здавався йому небезпечним суперником. Але все-таки для того, щоб виступити відкрито, потрібно було перш за все набратися сил. І Слейтон відкладав свій виступ, поки його рана остаточно не зажила. Коли він, нарешті, відчув себе знову здоровим і сильним, то почав обдумувати план нападу.

План цей не відрізнявся складністю. Він з'явиться на великий Острів, коли всі спатимуть, і попрямує до резиденції нового губернатора. Ймовірно, і вартові на "Єлизаветі" спатимуть. Якою навіть цього і не трапиться, одна поява "мертвого капітана" мусить паралізувати їх жахом. У крайньому разі можна буде прикінчити їх без шуму, морським кортиком... Із сплячим Флоресом — Слейтон не сумнівався, що іспанець зайняв його місце, — буде легко справитися. А остров'яни? У них не буде підстав протестувати, — адже він тільки знову займе свій пост, віроломно викрадений у нього Флоресом.

Проте коли Слейтон, який уважно спостерігав за великим Островом зі свого притулку, побачив початок спорудження мосту, він змінив свій план: тепер він зможе захопити в полон усіх остров'ян, коли вони перейдуть на новий острів, відрізавши їм шлях повернення. Ще напередодні того дня, коли була закінчена споруда мосту, Слейтон глухої ночі перебрався на великий Острів, озброєний ручними гранатами, і сховався в трюмі нежилого голландського корвета, що стояв неподалік від берега. Звідси він і вийшов, коли побачив, що останній остров'янин перебрався на новий острів.

Слейтон швидко підійшов до місця, де починався міст, заховався за товстою щоглою і чекав повернення остров'ян.

Кинувши бомбу, він спокійно чекав, коли Флорес спам'ятається.

Слейтон міг убити Флореса на місці, але не хотів ускладнювати своє повернення до влади вбивством.

"Хай це зроблять самі остров'яни, — подумав він. — Флоресу не втекти від смерті".

І коли іспанець подивився розширеними від жаху очима в очі Слейтона, колишній губернатор спокійно сказав, бавлячись другою бомбою:

— Якщо ви цілковито не підкоритеся мені і зараз же не визнаєте мене за губернатора, я кину другу бомбу, і з вами буде покінчено.

Флорес вагався. Подумавши, він відповів:

— Добре. Я згоден, якщо ви обіцяєте, що збережете мені життя.

— Ви бачите, я вже зберіг вам його, — відповів Слейтон.

Флореса здивувала ця незрозуміла великодушність. Насправді, хіба Слейтон не міг зараз же убити його?

Слейтон кинув одну з дощок, що лежали на березі, до краю зруйнованої частини моста.

Флорес і всі остров'яни в повному мовчанні зійшли на Острів.

"Що буде далі? Хто переможе?" — думали остров'яни, з жахом поглядаючи на Слейтона.

Слейтон розраховував на свій надзвичайний вилив. Його слово завжди було законом. Перед ним тремтіли. І тепер, незважаючи на те, що він був змарнілим, заріс скуйовдженою бородою, в розірваній сорочці

— тій самій, яка була на ньому під час втечі Гатлінга, із слідами крові, — він був страшний, ще страшніший, аніж раніше. Він бачив, яке враження справив на остров'ян, і залишився цим задоволений.

— Арештувати його! — спокійно промовив Слейтон, указуючи на Флореса.

Флорес здригнувся і рантом випрямився.

— Ви тільки що обіцяли мені зберегти життя, — сказав він.

— Так, життя, але не свободу, — холодно відповів Слейтон. — А що стосується вашого життя, хай це питання вирішують остров'яни на підставі законів Острова. Ви самі знаєте вашу вину!

Так, Флорес знав свою вину і знав закон, за яким за вбивство остров'янина і за замах на вбивство належала смертна кара. Настав рішучий момент.

— Чого ж ви стоїте? Арештувати його! — повторив Слейтон, спохмурнівши.

Кілька людей нерішуче рушили до Флореса.

— Зупиніться, божевільні! — закричав Флорес. — Він влаштував мені пастку, він обдурив мене. Але це пастка і для вас. Невже ви хочете знову потрапити під владу цього деспота, знову харчуватися сирою рибою і ходити в дранті?

Слейтон не врахував одного — що хитрий Флорес зумів здобути популярність остров'ян. Зауваживши, що їхній настрій під впливом слів Флореса змінюється, Слейтон хотів перервати мову свого супротивника, але Флорес раптом крикнув:

— Арештувати його!

У Бокко ноги тремтіли від страху, але "обов'язок перш за все", — він перший, за ним О'Гара, а потім і всі інші кинулися з різних сторін до Слейтона і схопили його, перш ніж він встиг кинути другу бомбу.

Слейтон не чекав такого результату і брудно вилаявся.

Флорес переміг.

Слейтона привели у "в'язницю" — глуху залізну каюту на вугільнику — і на вході виставили варту.

Флорес виграв першу битву. Але що буде далі? Слейтона не можна залишити живим і разом з тим з ним складно покінчити гласно і законно, — за ним немає видимої вини, за яку можна було б стратити його.

Флорес ходив великими кроками по каюті, обдумуючи, що зробити. Він боявся залишити Слейтона живим навіть до ранку. Його треба вбити, це ясно. Але вбити так, щоб про це на Острові ніхто не дізнався. Значить, разом із Слейтоном доведеться убити і вартового, потім... Саргаси уміють ховати свою таємницю. 1 всі думатимуть, що Слейтон зумів вибратися, убити вартового (для цього труп вартового можна залишити) і втекти.

Так, так Флорес і зробить. Але кого ж принести в жертву, кого поставити вартовим на цю ніч? Краще за все — китайця. Все одно він скоро помре від свого опіуму. Від нього ніякої користі. Він напівсонний, слабкий, малорухливий. З ним легко буде впоратися.

Отже, значить, сьогодні вночі примара Слейтона перестане лякати остров'ян...

VII. СТАРИЙ БОККО

План Симпкінса виявився правильним. "Задирливий" незабаром знайшов течію, що прямувала в саму глибінь Саргасового моря. Правда, течія ця була досить повільною, але мандрівники були впевнені, що вона приведе їх до Острова Загиблих Кораблів. Багато ознак підкріплювали цю впевненість. Чим далі посувався "Задирливий" цим шляхом, тим частіше траплялися уламки суден, розбиті барки, човни, перекинуті уверх дном... Над одним з таких човнів капітан Муррей помітив зграю птахів; вони різко кричали і билися в повітрі.

— Ділять здобич. На човні, ймовірно, є трупи, — сказав він.

Коли пароплав підійшов ближче, подорожні побачили сумну картину: на дні човна лежав труп людини. Птахи так щільно покрили цей труп, що його майже не було видно. А навкруги човна кишіли акули, які з розгону билися об човен, намагаючись перекинути його та оволодіти здобиччю.

Якось увечері, коли Вівіана працювала в лабораторії, допомагаючи Томсону набивати чучела, вона почула крик Симпкінса:

— Острів! Я бачу Острів Загиблих Кораблів!

Усі вибігли на палубу.

На півночі, біля самого горизонту, в промінні призахідного сонця виднілися труби пароплавів і зламати щогли. Ця картина надто врізалася в пам'ять Гатлінгів і Симпкінса, щоб її забути. Навіть капітан Муррей, що ніколи не бачив Острова, не сумнівався в тому, що вони досягли мети. У жодній гавані не можна було побачити стільки щогл і труб у таких найрізноманітніших положеннях, неначе найсильніша буря розшарпала все це скопище кораблів і вони раптом застигли в самий розпал бурі...

Усіх охопило хвилювання. Стояли мовчки і не відриваючись дивилися на це страшне кладовище...

— Повний хід! — віддав капітан команду.

Цей бадьорий заклик сполохав страшні роздуми, що охопили всіх при вигляді Острова. Нервовий настрій вже шукав виходу в русі, діяльності, роботі.

— Як-то зустрінуть нас остров'яни? — промовив Гатлінг.

— Коли б був живий Слейтон, без бою, напевно, не обійшлося б. Але він убитий, і це значно полегшує становище! Хто б не посів його місце, нам не важко буде домовитися.

Уже майже зовсім стемніло, коли пароплав підійшов до Острова і просигналив остров'янам, щоб вони прислали парламентера.

"Задирливого" мали б уже помітити на Острові, тим паче, що сирена ревла майже безперервно, різко порушуючи навколишню тишу. Пасажири чекали побачити на суднах натовп остров'ян, що прибігли подивитися на небачене видовище. Але на Острові було пустинно, безлюдно…

— Що вони там, вимерли всі? — запитав нетерпляче Гатлінг.

— Схоже на те, — відповів Симпкінс, — якась епідемія.

— Проте дивіться, — сказала Вівіана, — на високій щоглі видніється якийсь прапор! Його раніше не було.

— Це на "Єлизаветі" — резиденції губернатора, — зауважив Гатлінг.

— Не можна сказати, щоб остров'яни привітно зустрічали нас, — сказав Томсон.

— То нічого з ними й церемонитися, — раптом заметушився Симпкінс. — Треба розбудити цей мурашник. Дайте холостий постріл!

— Почекайте трохи, — відповів Гатлінг.

Сирена продовжувала надривно кричати, але Острів, як і раніше не міняв вигляду.

— Е, чорт, і справді! — розсердився раптом капітан і, не питаючи згоди Гатлінга, віддав наказ вистрілити холостим із невеликої гармати. Щоб враження було сильніше, капітан наказав вимкнути сирену. В тиші, що запанувала, як удар грому, прозвучав гарматний постріл.

— Ага, подіяло! — раптом торжествуюче закричав Симпкінс. — Бачите, з'явилася якась постать.

— Так, хтось іде. Спустіть шлюпку і йдіть до берега, — наказав капітан.

Матроси швидко спустили шлюпку і почали наближатися до Острова.

Остров'янин, помахуючи білою ганчіркою, наблизився до шлюпки і, переговоривши про щось з матросами, перебрався до них. Через кілька хвилин він уже був на палубі.

— Боккo! — ще здалека впізнала Вівіана.

Бокко надзвичайно здивувався, впізнавши давніх знайомих. Він був одягнений у старий, залатаний костюм.

— Ну, здрастуйте, наречений! — весело вигукнула Вівіана. — Адже ви були також серед моїх наречених, коли мене на вашому Острові ледве не розіграли, як звичайну річ? Пам'ятаєте? — І вона подала йому руку.

Збентежений і розгублений Бокко потиснув руку Вівіани.

— Здрастуйте, міс Кінгман.

— Гатлінг, — усміхаючись, поправила вона.

— Гатлінг? Пробачте, забув.

— Ні, ви не забули. На Острові я була Кінгман, а тепер Гатлінг, — і вона показала на чоловіка.

— Ах ось воно що! А я, старий, і не здогадався відразу. Охо-хо-хо, — зітхнув він, — ось уже й не гадав побачити вас ще раз! Невже знову занесло течією?

— Ні, з доброї волі.

— Невже? — недовірливо вигукнув Бокко. — Радості тут мало, щоб із доброї волі.

— Ось що, Бокко, — перервав його Гатлінг, — скажіть, хто тепер у вас губернатором?

Бокко розгублено розвів руками і з глибоким зітханням відповів:

— Слейтон. Капітан Фергус Слейтон.

Симпкінс навіть підстрибнув від здивування.

— Не може бути! Адже він...

— Живісінький. Сьогодні Слейтон — губернатор. Вчора був Флорес, а хто завтра буде — ще не знаю. Такі справи. Радості мало.

— Та як же це?..

Бокко розповів усе, що відбулося на Острові аж до того моменту, коли Слейтона було посаджено під арешт.

— А вранці, — закінчив Бокко, — прокидаємося, дзвонить гонг біля резиденції губернатора. Приходимо на "Єлизавету" і бачимо Слейтона. "Я, — говорить, — ваш губернатор. А Флорес — злочинець. Він кинув мене у воду. Зараз він у в'язниці сидить. Завтра будемо його судити". Ось які справи!

Бокко не знав про події минулої ночі, а вони справді набрали несподіваного обороту. Тим часом як Флорес пробирався в нічній пітьмі до місця ув'язнення Слейтона, щоб убити суперника, Слейтон ходив, як звір у клітці, по вузькій залізній темниці й обдумував план утечі. Він був з тих людей, для яких перешкоди існують тільки для того, щоб їх долати.

Слейтон потемки обмацав стіни своєї в'язниці. Вони були гладкі і непроникні. Ні вікна, ні навіть щілини — виходу не було. Проте після низки спроб Слейтоиу вдалося знайти над дверима невеликий круглий отвір, через який навряд чи пройшла б навіть його голова. Підтягтись на руках, Слейтон зазирнув назовні. Біля самих дверей стояла якась постать.

— Хто стоїть на варті? — строго крикнув Слейтон так, як він це робив, коли перевіряв нічні пости.

Китаєць здригнувся, почувши знайомий владний голос. Він мріяв про Голубу річку, і цей голос сполохав його марення. Зібравшися з думками, китаєць відповів:

— Хао Жень.

— Ти чому не відповідаєш відразу, коли тебе питає губернатор? Заснув, бовдур? Відчини засув, мені треба перевірити ув'язнених.

Китаєць розгубився. Голос Слейтона звучав над ним. У пітьмі нічого не було видно. І Хао Жень не міг визначити, де знаходиться губернатор.

Хао Жень давно відвик міркувати. Він умів тільки підкорятися. Капітан Слейтон вимагає. Цього було досить. Китаєць швидко відсунув засув. У цей час надійшов Флорес. Вороги несподівано зустрілися біля самих дверей. Слейтон заштовхнув Флореса в залізну каюту. Між ними зав'язалася боротьба. Випадково Слейтону підвернувся шовковий шарф Флореса, що розв'язався. Слейтон схопив його і здавив ним горло супротивника. Флорес ще борсався, але Слейтон встиг вибігти та зачинити двері на засув. Потім він підійшов до китайця, узяв його за плечі, підняв немічне тіло в повітря і, струсонувши, прошипів:

— Хіба так стоять на варті? Ти мало не випустив злочинця. Ходімо!

Китаєць здригнувся, зітхнув від радості, що дешево відбувся, і поплентався вслід за Слейтоном.

Так Слейтон знову став губернатором Острова. Коли прийшов "Задирливий", Слейтон вислав Боккo парламентером.

Розповівши ці новини новоприбулим, старий боязко подивився на Острів і поспішно сказав:

— Проте я забалакався, — і раптом, набравши вигляду офіційної особи, поважно заявив: — Губернатор Острова Загиблих Кораблів прислав мене дізнатися, хто ви і навіщо приїхали на Острів.

Гатлінг замислився, потім, опустивши руку на плече Бокко, сказав:

— Ось що, Бокко, облиште цей тон і будемо говорити з вами, як старі друзі. Ми не чекали знову зустрітися тут зі Слейтоном. Ви знаєте, що розлучилися ми з ним не вельми доброзичливо. Але проти остров'ян ми не замишляємо нічого поганого. Ми з дружиною і професором Том еоном приїхали сюди, щоб дослідити Саргасове море. Ну, й до речі вирішили відвідати і вас. І якщо ми вже тут, то на Острові ми побуваємо, хоче цього капітан Слейтон чи ні. Але щоб не турбувати вас ризикованими переговорами зі Слейтоном, ми пошлемо йому радіотелеграму: адже на Острові є радіоприймач.

Негайно ж була відправлена радіотелеграма:

"Гатлінги, Симпкінс і професор Томсон бажають висадитися на Острові. Про згоду сигналізуйте білим прапором. Гатлінг".

Радіотелеграма, очевидно, була одержана, тому що через якийсь час із боку резиденції пролунав рушничний постріл. Куля ударилася в шлюпку, відщепивши край борту.

— Коротко і ясно! — сказав Гатлінг.

— Ну, що ж, соромитися більше нічого. Щоб уникнути кровопролиття, пошлемо ще одну радіотелеграму. А ти, Вівіана, про всяк випадок спустися в каюту.

"Якщо ви негайно не дасте згоди, я накажу бомбардувати Острів", — свідчила друга радіотелеграма; відповіддю на неї був другий постріл.

Гатлінг хотів був уже віддати наказ обстріляти Острів, але Томсон запропонував відкласти воєнні дії до ранку.

— Темно вже — краще, справді, зачекати ранку. Острів не втече, — підтримав цю думку і капітан Муррей.

Гатлінг згодився. Залишивши на палубі для охорони корабля кілька матросів, Гатлінг спустився в кают-компанію. Капітан Муррей, Симпкінс, Томсон і Бокко пішли за ним.

Вівіана розливала чай. Усі всілися; Бокко — на краєчку стільця: нові люди і незвична обстановка бентежили його. Обпікаючись, він пив гарячий чай, червонів і кректав.

— А все-таки... недобре це виходить, — сказав він, раптом спохмурнівши.

— Що недобре? — запитала Вівіана.

— Та ось це саме: почнеться стрілянина. Ну, що тут хорошого? Скільки народу покалічити можна!

— Але що ж робити, Бокко? — здивувався Гатлінг. — Ви самі бачили, що Слейтон не прийняв наших мирних пропозицій.

— Що робити? Про це я і думаю, що робити. А робити більше нічого, як тільки йти мені на Острів, щоб шепнути на вухо нашим остров'янам: не слухайте капітана Слейтона, не стріляйте. Скажіть вашим матросам, щоб спустили мене... Прощавайте, дякую за чай!

VIII. ЗНОВУ НА ОСТРОВІ

Цієї ночі ніхто на "Задирливому" не спав. Гатлінг бродив по палубі, вслухаючись у нічну тишу. Що буде з Бокко? Чи. послухають його остров'яни? Іноді Гатлінгу здавалося, що він чує стриманий шум голосів, скрип дощок на напівгнилих палубах під чиїмись ногами. А можливо, це вранішній вітер шумить у зламаних реях і щоглах, тріпає обривки вітрил, гойдає кораблі, і вони риплять і стогнуть, як стогнуть старі уві сні, скаржачись на свою неміч? Хоча б була місячна ніч! Який виснажливий цей морок!

За годину до сходу сонця з Острова знову долинув шум. Тепер уже не було сумніву: там щось відбувалося. Голоси чулися ясно; кілька людей пробігли Островом з ліхтарями і поволі повернулися до резиденції губернатора.

"Невже бідолашний Бокко загине?" — з хвилюванням думав Гатлінг.

Перед самим сходом сонця на палубу вийшли вже всі пасажири "Задирливого". І коли сонце нарешті зійшло, всі здивовано вигукнули, — на великій щоглі біля резиденції губернатора виднівся великий білий прапор.

— Капітан Слейтон пішов на капітуляцію! — вигукнув Гатлінг.

— Дивіться, Бокко йде сюди, — зауважила Вівіана.

Бокко дріботів старими ногами до "Задирливого", розкланювався, махав рукою і ще здалека крикнув у морський рупор:

— Можете сходити на Острів! Капітан дозволив!

Поспішно спустили шлюпку, в яку сіли Гатлінги, Томсон зі своїми асистентами — Таммом і Мюллером, Симпкінс і чотири матроси.

Бокко вітав прибулих низьким уклоном.

— Капітан просить вас до своєї резиденції.

— Ви живі, Бокко, ми так хвилювалися за вас! — сказала Вівіана, потискуючи йому руку.

— Що там сталося у вас на Острові вночі? — запитав Гатлінг.

Бокко посміхнувся з таємним виглядом і повторив:

— Губернатор просить вас до себе. Він вам усе пояснить.

З хвилюванням Вівіана вступила знов на Острів Загиблих Кораблів. Вона йшла хиткими містками, перекинутими від корабля до корабля, думаючи про те, що так само йшли вони і в перший приїзд. Але тоді вони були потерпілими від корабельної аварії, беззахисні полонені, які йшли назустріч невідомому. Тепер вони були під захистом "Задирливого".

Гатлінг просив Вівіану повернутися на корабель.

— Хто знає, можливо, Слейтон заманює нас у пастку?

Але Бокко заспокоїв:

— Не хвилюйтеся, ви всі в цілковитій безпеці.

Подорожні рушили далі. Гатлінг давав пояснення Томсону, згадував різні випадки зі свого першого перебування на Острові. Нарешті подорожні підійшли до резиденції. Тут на них уже чекали.

Негр блиснув білими зубами, розкривши рота в широкій усмішці.

— Теж один із колишніх претендентів на руку Вівіани, — з посмішкою відрекомендував його Гатлінг.

— Губернатор просить вас до себе, — сказав негр.

Прибулі спустилися знайомими східцями вниз і зайшли до кабінету губернатора.

Він стояв біля столу і привітно кивнув головою.

— Ласкаво просимо.

— Флоресе! — з подивом вигукнула Вівіана.

— До ваших послуг, — відповів він, потискуючи руку гостям, — прошу вибачення за свій вигляд.

Усе лице Флореса посиніло, шия спухнула, а на скроні виднівся великий шрам, з якого ще сочилася кров.

— Ви поранені? — запитала Вівіана. — Можливо, вам зробити перев'язку?

— Ні, дякую, — відповів Флорес, прикладаючи до скроні хустку. — Проста подряпина.

— Не томіть, Флоресе, скажіть, де Слейтон? Він живий?.. — нетерпляче запитав Симпкінс.

Флорес розвів руками.

— Позавчора він несподівано з'явився на Острові та був арештований мною. Вночі я пішов перевірити караул. Біля самого вугільника, куди був посаджений Слейтон, на мене раптом накинулася якась людина. Це і був Слейтон, якому, очевидно, вдалося вибратися зі своєї в'язниці. Між нами зав'язалася боротьба. Він ледве не задушив

мене моїм шарфом. Потім... — Флорес запнувся, — потім Слейтон кинув мене в каюту, де він був ув'язнений, і замкнув. Що було далі, я дізнався лише тоді, коли Бокко звільнив мене. Він сам розкаже вам про те, що сталося.

— Мені вдалося переговорити з остров'янами та переконати їх не підкорятися Слейтону, — сказав Бокко. — На світанку Слейтон скликав усіх і наказав нам готуватися до бою з вами, — Бокко показав на Гатлінга. — Але всі, як один, відмовилися. Слейтон кричав, тупотів ногами. "Уб'ю", — говорить. А я тут і кажу. "Що з ним церемонитися? Давайте зв'яжемо його!" Ми до нього — він від нас. Ми погналися, та де там! Він кинувся у воду і зник. Пішли розшукувати, Флореса. Здогадався я у вугільник заглянути, а він там лежить. Випустили його, і — ось він!

Симпкінс слухав з напруженою увагою.

— Слейтон живий. Слейтон на Острові. Симпкінс на Острові. Значить, Слейтон буде спійманий, — випалив він несподівано.

IX. "БОГИ МСТЯТЬ"

Наступного дня Томсон, його асистенти, Гатлінг і Симпкінс одержали запрошення професора Людерса відвідати його. Старий учений жив на краю Острова, на іспанській каравелі. Вона мала квадратну корму, башточки на носі і кормі, високий борт, бугшприт і чотири прямі щогли: фок, грот і дві бізані. Три задні щогли були з латинськими вітрилами, на передній — дві реї.

Хиткий місток вів до цього притулку старого вченого.

— Дивно! — вигукнув Гатлінг, ступаючи на цей місток. — Невже навіть вітрила могли зберегтися? Адже цьому кораблю не менше двохсот років?

— І всі триста будуть, — відповів Людерс, супроводжуючий гостей. — Я власними руками реставрував оцю цінність. Зізнаюся, вона мала досить жалюгідний вигляд. Одного я не міг зробити: випрямити посадку каравели, — сусідні судна здавили її і надто нахилили. Це завдає мені деяких життєвих незручностей. Та ви самі побачите. Прошу пройти за мною.

Вузькою дерев'яною драбиною гості спустилися вниз і зайшли до великої каюти. Дерев'яні лави з точеними ніжками стояли біля стін. Одну стіну займала саморобна шафа, на полицях якої виднілися старовинні рукописи та суднові журнали.

— Будьте обережні, — попередив Людерс, — я вже звик ходити по похилій підлозі. — Тут, у цій бібліотеці, величезні багатства.

— Багатства? Якого роду? — запитав Симпкінс.

— Наукового. Втім, мабуть, і не тільки наукового. Ось документи з корабля "Сивіла". Якийсь Себастьяно Сапрозо, що перебував на іспанській службі, віз кілька бочок золота з Бразилії до Іспанії. Себастьяно не досяг берегів Іспанії. Корабель прибило до Острова.

— Ви дістали цей документ із "Сивіли", — значить, вона і зараз існує? — запитав Симпкінс.

— Так, за старим вугільником, на південь від "Єлизавети".

— Ну, а золота ви не шукали?

— Навіщо воно мені? — просто відповів Людерс. — Можливо, що збереглося і золото. Воно, як мовиться в документі, лежить у трюмі. Але корабель настільки ветхий, що було б безумством спускатися в трюм. У сусідніх каютах, — продовжував Людерс, — у мене зберігаються колекції.

— Скажіть, ви не досліджували підводну частину Острова? — запитав Томсон.

— На жаль, ні, — із зітханням відповів Людерс. — У нас є водолазні костюми, але я не міг полагодити повітряні насоси. Драга, лоти — ось все, що було мені доступно.

— Звідки узяв Себастьяно стільки золота? — зацікавилася Вівіана.

— Це цікава історія. Себастьяно Сапрозо був захоплений у полон індіанцями племені бороро в лісах центральної Бразилії. Войовничі бороро вирішили вбити Себастьяно і повели ііого до місця страти. Сапрозо вдалося вирватися з рук індіанців. Цей авантюрист, очевидно, пройшов велику життєву школу і, ймовірно, був професійним ярмарковим акробатом і жонглером. Він став перестрибувати через голови дикунів, перевертатися всім тілом у повітрі і виробляти такі надзвичайні піруети і сальто-мортале, що викликав у своїх поневолювачів несамовите захоплення. Від ненависті до чужоземця індіанці перейшли мало не до його обожнювання. Себастьяно залишили живим, але не повернули йому свободи. Кілька місяців він жив серед індіанців, вивчив їхню нескладну мову і вдачу. Нерідко йому доводилося бачити, як індіанці приносили величезні шматки золотих самородків і відносили в глибінь лісу в дар якомусь лісовому божеству. Де знаходилося це божество, Сапрозо не міг дізнатися, бо місцеперебування ідола оточувалося таємницею. Проте випадок допоміг Сапрозо. От як описує сам Себастьяно цей випадок.

Людерс розкрив старовинний, у шкіряній напівзотлілій палітурці, рукопис і, перегорнувши листи пергаменту, прикрашені витіювато намальованими заголовними літерами і наївними, пожовтілими від часу малюнками, прочитав:

— "Якось уранці, коли всі чоловіки були на полюванні, а жінки займалися розтиранням коріння маніока, з якого вони роблять п'янкий

напій кашири, я, проходячи околицею селища, почув стогони з куреня, що стояв самотньо на узліссі. Я увійшов до куреня і побачив дівчину, обплутану сітками. Великі чорні мурашки нестерпно кусали її. Тіло нещасної звивалося, обличчя було перекошене від болю, на губах виступила рожева піна — вона кусала собі губи, — каламутні очі закотилися. Вражений виглядом цих мук, я розв'язав сітку і почав вибирати мурашок, топтати їх ногою і викидати з куреня. Потім я узяв сітку і знову прикрив нею дівчину, яка на знак подяки стала цілувати мені руки. Тоді я вирішив, що дівчина може подякувати мені більш істотним чином, і сказав їй:

— Сьогодні вночі, коли шаман звільнить тебе від сітки, ти прийдеш до Голубого струмка і підеш зі мною…

Дівчина кивнула головою і сказала:

— Я виконаю те, що ти наказуєш. Я виконаю заради тієї допомоги, яку ти надав мені, полегшивши мої страждання.

Уночі вона прийшла до Голубого струмка, і ми заглибилися з нею в лісову гущавину. Близько опівночі вийшли ми на лісову галявину з високим пагорбом посередині. Повний місяць стояв над головою, яскраво освітлюючи великого дерев'яного ідола на вершині пагорба. Цей ідол до колін, які стояли від землі вище людського зросту, був засипаний блискучими золотими самородками. Я поклонився ідолу до землі, непомітно узяв із землі самородок завбільшки з гусяче яйце і, обернувшися до дівчини, сказав:

— Тепер я піду. Вкажи мені шлях до моря.

Дівчина задумалася і сказала:

— Гаразд. Ти сам не знайдеш дороги. Незабаром сюди прийдуть жерці з дарунками. Тікаймо!..

І ми побігли. Двадцять разів я міг загинути без цієї дівчини. Вона застерігала мене від пасток, отруєних колючок, прикритих листям глибоких ям, що охороняють священне місце; вона уміла знаходити струмки і їстівні ягоди. Вона знала кожну стежину в лісі. Ми вийшли до берега саме тоді, коли команда "Сивіли", зневірившись у моєму поверненні, піднімала якір і вітрила, готуючись до відплиття. Мене побачили і послали шлюпку. Я розповів моїм товаришам по все, що було зі мною, показав їм самородок і переконував їх піти по золото. Вони погодилися, і нам вдалося перенести на корабель стільки золота, що ми наповнили ним три бочки з-під солонини".

— Ось звідки це золото, — закінчив Людерс, опускаючи рукопис на коліна.

— Що ж стало з дівчиною? — запитала Вівіана.

— Дівчина сказала Себастьяно, що її уб'ють, якщо вона повернеться додому, і вона попливла з ним. Далі рукопис оповідає про пригоди плавання, про бурю, про прибуття сюди, про загибель екіпажу. Ось останні рядки нього щоденника:

"Числа не знаю. Голова у вогні. Руки тремтять. Навколо трупи. Немає сил викинути мертвих за борт. Сьогодні перед сходом сонця померла на моїх руках бідна дівчина. Померла спокійно, з посмішкою на губах. А ввечері напередодні вона в маренні зі страхом говорила: "Боги мстять!.." Бочки із золотом — кому вони..."

Тут рукопис обривається.

Людерс закінчив читання, і всі сиділи якийсь час мовчки, під враженням почутої історії.

— Так, — нарешті сказав Людерс, — таких історій у мене ціла бібліотека. Я зібрав їх навряд чи не більше, аніж Слейтон.

— Я бачу, що ця історія схвилювала вас, — продовжував Людерс, звертаючись до Вівіани. — Якщо ви нічого проти не маєте, я запропоную вам маленьку екскурсію по Острову. Майже вся історія кораблебудування промайне перед вашими очима.

Усі охоче погодилися і піднялися вгору. Людерс неначе поспішав винагородити себе за багаторічне мовчання і говорив без угаву.

— Погляньте на цю водну поверхню, — говорив він, указуючи на безмежну гладінь океану. — Тихий і Атлантичний океани займають двісті п'ятдесят п'ять мільйонів квадратних кілометрів — удвічі більшу площу, ніж усі п'ять частин світу разом. Недаремно океан одвічно служив символом нескінченності, потужності, нескореної волі. Він невичерпний в своїй доброті і в гніві... Він нескінченно багато дає, але може і відібрати все — саме життя. Не дивно, що в давнину його обожнювали. Але і цей "бог" був переможений саме тоді, коли первісна людина, що впала у воду, випадково вхопилася за плаваючий стовбур дерева і переконалася, що цей стовбур тримає його на воді. З цієї миті починається історія підкорення океану — історія мореплавання. Надати шматку дерева найбільшої стійкості, навчитися керувати ним за бажанням — ось до чого зводився прогрес у галузі кораблебудування впродовж багатьох тисячоліть. У моєму "музеї" ви можете знайти багато таких первісних суден. Онде, між старим лінійним кораблем і маленьким пароплавчиком, ви бачите кілька колод, зв'язаних гілками. Пліт — це вже величезний крок вперед порівняно з простим, необробленим стовбуром дерева: пліт відрізняється більшою стійкістю і вантажопідйомністю... А там, недалеко від нього, високо задерла свого носа легка пірога. Але без весла і вітрила ці судна могли плисти тільки за течією. Стародавні єгиптяни, вавілоняни, фінікійці вже знали застосування весла та вітрила. На жаль, у моїй колекції існує велика прогалина. Я можу показати вам судна, які будувалися за вікопомних часів доісторичного життя людини і які абсолютно таким самим чином будуються досі на островах, населених дикими племенами; але я не знаходив тут ні єгипетських, ні грецьких суден. Обійдемо цей поважний

парусник, і я покажу вам найстародавніше судно Острова Загиблих Кораблів.

Усі спустилися по містках і через хвилину зупинилися біля остова судна дивного вигляду.

— Ось полюбуйтеся, — сказав Людерс, протягуючи руку.

Просто перед Вівіаною знаходилося обличчя напівзвіра-наівлюдини. Пташиний, ніс, величезні круглі незрячі очі, левовий оскал морди справляли сильне враження своєю грубою, але виразною красою. Обличчя було вирізьблене з дерева і прикріплене до загостреного носа вузького, довгого судна. Сонце, вітер і солоні хвилі майже зруйнували це фантастичне обличчя. Покрите тріщинами, як зморшками, воно здавалося так само давнім і загадковим, як сфінкс.

— Тисячу років дивиться це чудовисько на хвилі океану, — сказав Людерс, — і багато що могло б розказати нам, якби його дерев'яний язик міг говорити. Воно розповіло б нам про безстрашних людей півночі — вікінгів, — які на цьому вутлому суденці зважилися кинути виклик сивим просторам океану, їх уміщувалося не менше сімдесяти, цих сміливців. Вони веслували, а на допомогу веслам ставили чотирикутний ют і в передній частині судна — коротку палубу для воїнів. У восьмому-дев'ятому столітті ще не будували ют. Ось ці щити на юті служили для захисту веслярів.

— Мене дивує ось що, — сказав Гатлінг, — як міг цей північний морський птах залетіти так далеко на південь? Шаленим піратам — шаленим у своїй хоробрості, — як і всім іншим, потрібно було харчуватися і пити прісну воду. Але хіба вони могли на цій шкаралупі мати запаси для такої далекої подорожі?

— Я теж думав про це, — відповів Людерс. — Найімовірніше, найсильніша буря віднесла це судно далеко на південь. І нещасні

мореплавці мусили зазнати спільної долі всіх загублених в океані: голод, спрага, кривава боротьба за останній ковток прісної води. Живі харчувалися трупами померлих товаришів, поки сонце не примусило викинути за борт останки, що розклалися... Інших переживав найсильніший. Він один, змучений спрагою, носився ще кілька днів безмежною гладінню океану, оточений акулами у воді і зграєю хижих птахів над головою, до останньої миті не втрачаючи надії побачити землю. Помер і цей останній, і самотній корабель став іграшкою вітрів, блукаючи по морю, поки течія не принесла судно до нашого Острова. Але цей сумний Острів побачили тільки сліпі, дерев'яні очі химери...

...Неподалік звідси стоять двоє ганзейских "пазурів". Усього якихось три-чотири століття відділяють побудову цих кораблів від того часу, коли вперше вийшло в море ось це суденце. Але погляньте, який прогрес!..

Супроводжувана Людерсом екскурсія, переходячи з палуби на палубу, попрямувала до ганзейских кораблів XIV століття.

— Ці поважні купецькі судна були споруджені не тільки для торгових цілей, а й для боротьби з розбійницькими суднами норманів, одне з яких ви бачили. Зверніть увагу: подібно скандинавським суднам, "пазурі" мають підвищення на носовій і кормовій частині. Тут знаходилися катапульти і навіть гармати. Поверхня вітрил збільшилася. Управління суднами, зважаючи на сильний тиск на вітрила, проводилося вже не веслом, а кермом, міцно укріпленим на ахтерштевні. Ці судна вільно борознили поверхню Середземного моря... Ви не втомилися? — запитав Людерс Вівіану, помітивши, що вона слухає його неуважно.

— Ні, — відповіла Вівіана, — я просто замислилася... — Про що?

— Про жертви моря, про всі ці драми...

— Ці жертви та драми, місіс Гатлінг, усе зменшувалися з прогресом суднобудування. Погляньте на цю португальську каравелу. На такому ось судні Колумб вирушив у свою подорож в невідомі краї. Ці каравели, по суті, закінчують собою "героїчний" період мореплавання. Дев'ятнадцяте століття принесло з собою застосування нари як нового могутнього двигуна. Морські подорожі зробилися безпечнішими й... нуднішими. Якщо ви не втомилися, пройдемо до західного берега нашого Острова. З якогось дива туди приносило течією майже виключно парові судна. Ви побачите там дідуся пароплавів — невеликий колісний пароплавчик "Савана", збудований у тридцяті роки дев'ятнадцятого століття. Він має всього тридцять метрів довжини. А в сорокових роках минулого століття було збудовано вже перший гвинтовий пароплав із металу. В ньому започатковані всі елементи сучасного кораблебудування.

Вівіані не хотілося образити Людерса, але ходіння по хитких містках і косих палубах Острова натомило її, хоча вона й не хотіла в цьому зізнатися. А ще історія пароплавобудування не вельми цікавила її. Її чоловік сам був корабельним інженером. У нього було багато книг з кораблебудування і багато моделей.

— А чи не відкласти нам прогулянку на кладовищі пароплавів? — запитав Симпкінс, якому хотілося швидше повернутися до себе і обдумати план, який з'явився в його голові.

— Очевидно, — згодився Гатлінг. — Часу в нас ще багато, і ми встигнемо не поспішаючи оглянути всі визначні пам'ятки Острова.

— Ну що ж, — дещо розчарований сказав Людерс. — Відкладемо.

Він провів гостей і, розпрощавшись з ними, повернувся до себе.

— Цей Острів Загиблих Кораблів, — сказала Вівіана чоловіку, повертаючись від Людерса, — може бути названий Островом Жахів.

Навряд чи є на земній кулі інше місце, де на такому невеликому просторі було б зосереджено стільки людського страждання...

А Симпкінс, відставши від Гатлінгів, поволі попрямував на південь і довго дивився на "Сивілу" — напівзруйнований корабель. Цього дня, пояснюючи все головним болем, Симпкінс навіть не з'явився на обід. Золото лісового бога займало всі його думки. Він дістане це золото що б там не було!

Симпкінс не міг дочекатися ночі і, як тільки стемніло, почав збиратися в дорогу. Він узяв місткий дорожній мішок, електричний ліхтар, великий ніж і мотузок — з револьвером сищик ніколи не розлучався — і вийшов з каюти.

Яскраві зорі усіяли небо. Пахло вогкістю, гнилим деревом, водоростями, трохи дьогтем, — звичний запах Острова, що вночі ставав відчутнішим. Було тихо. Всі вже спали, окрім двох вартових біля резиденції губернатора. Симпкінс ішов упевнено — він уже добре вивчив Острів — і невдовзі був біля цілі. "Сивіла" стояла всього за два метри від суцільної мас кораблів, що складали острів. Симпкінс відірвав велику д піку з палуби баркаса і перекинув на "Сивілу". Обережи ступаючи, він перейшов на її борт. При першому дотику поручні обломилися.

"Ого, тут треба бути обережним!" — подумав Симпкінс. Дошки палуби напівзгнили. Нога м'яко ступала по цьому гниллю. Симпкінс дійшов до зламаної щогли, прив'язав до неї край мотузка, кінець якого кріпився біля пояса, засвітив ліхтар і почав поволі сходити вниз майже прямовисними сходами. Аби східці не обломилися, він не ставав на них, а з'їжджав усім тілом. Тут підлога була неначе міцнішою. Але треба було опуститися ще нижче — в трюм.

Симпкінс знову піднявся вгору, відв'язав мотузок, спустився в середню частину корабля, прикріпив мотузок до стовпа і не без хвилювання почав спускатися сходами, що ведуть у трюм. Повітря тут

було надзвичайно задушливе. Підлога й стіни вкриті слизом і мохом. У кінці трюму, на підлозі, що сходила вниз, ліхтар освітив воду. Очевидно, частина трюму була затоплена. Серед усякого корабельного добра виднілися скелети.

З верхніх палуб вони були прибрані остров'янами, але сюди, очевидно, ніхто не проникав.

"Тим краще, — подумав Симпкінс. — Ну, що там!" — І він почав оглядати бочки. Майже всі вони були порожні. На дні однієї з них він знайшов людські кістки; майже в усіх копошилися краби, черв'яки, слимаки, що пролізли сюди крізь щілини. Симпкінс відчував органічну огиду до цих істот, але він долав себе і продовжував пошуки, наближаючись до залитого водою простору. І тут, вже ступаючи по воді, він знайшов ці заповідні бочки із золотом. Правда, їх було не три, а дві, і в одній золота було тільки наполовину, але і того, що залишилося, було достатньо, щоб забезпечити його на все життя.:. Золото було вкрите зверху таким шаром цвілі, що воно могло б залишитися непоміченим, якби Симпкінс не знав, що шукав. Він з огидою стер цвіль, і величезні шматки золота, відшліфованого індіанцями, заблищали. Симпкінс від хвилювання важко дихав. Він наповнив золотом мішок, набив кишені, нарешті став класти за пазуху. Слизькі, холодні шматки неприємно торкалися шкіри, але це було золото, золото! Ще один шматок...

Але Симпкінсу не вдалося узяти ще одного шматка. Гнила підлога провалилася під тягарем навантаженої золотом людини. І Симпкінс відчув, як занурюється у воду. Він ледве встиг вхопитися руками за край підлоги. Почувся новий тріск — це провалилися у воду бочки із золотом. Важко було триматися за прогнилі наскрізь дошки, що розсипалися під руками. Золотий вантаж нестримно тягнув його вниз. Симпкінс відчував, що гине. Якщо звільнити себе від частини золота... Ні, ні! Він вибереться, вибереться що б там не було! Треба, тягнути за мотузок. Симпкінс ухопився обома руками. Ліхтарик, прикріплений до грудей, зачепившися за дошки підлоги, відірвався і впав у воду. Пітьма... Симпкінс вилаявся і потягнув мотузок. Десь почувся тріск. Очевидно, не

витримав і гнилий стовп, до якого був прив'язаний мотузок. Симпкінс зірвався і занурився у воду і тут помітив, що ліхтарик, який впав на дно корабля, продовжує світити. І в цьому слабкому світлі Симпкінс побачив водорості, довгих змієподібних риб, а недалеко — рухливі щупальця восьминога.

Ноги Симпкінса торкнулися дна корабля, і стояча вода зімкнулася над його головою. Симпкінс почав гарячково знімати з себе мішок із золотом і викидати золото з кишень. За тридцять секунд він позбувся вантажу на дві третини і страшним зусиллям піднявся на поверхню. Йому вдалося відновити дихання, але вантаж був ще надто заважким, і він знову занурився у воду. Спрут наближався, протягуючи рухливі щупальця. Симпкінс поспішно почав викидати золото — все до останнього шматка. Світло ліхтаря привертало морських мешканців, риб і восьминогів, і вони почали збиратися звідусіль. Викинувши останній шматок золота, облегшений Симпкінс випірнув знову. Цього разу йому вдалося зачепитися за уламки і видертися на підлогу. І тут, відчуваючи тваринний страх, він несамовито закричав.

Десь далеко, на іншому кінці корабля, пролунав голос. Симпкінс уже хотів повторити крик, але нервовий спазм здавив горло. Вій упізнав голос капітана Слейтона, хоча і не міг розібрати слів. Слейтону щось відповідав китаєць. Якщо Слейтон знайде його тут, Симпкінс загине. Симпкінс нечутно, як вуж, проповз по підлозі і сховався між бочок. Голоси замовкли. Так він пролежав до ранку.

Коли слабкий промінь світла проник зверху, Симпкінс тихо поповз угору, ніким не помічений виліз назовні і весь мокрий, пригнічений, розбитий, пробрався до себе.

X. ТАЄМНИЦЯ КАПІТАНА СЛЕЙТОНА

На палубі "Єлизавети" в плетених кріслах сиділи Меггі та Вівіана. На колінах Вівіана тримала кошик із апельсинами, а довкруг її крісла

метушилися чотирирукі мешканці острова — мавпи. Одна з них сиділа на спинці крісла і зі смаком їла великий апельсин. Друга, сівши біля Вівіани, порпалася в кошику, вибираючи соковиті і зрілі плоди. Три інші, кумедно кривлячись, вертілися довкола молодої жінки, очікуючи нової подачки.

— Геть звідси, Джиллі, — сказала Меггі мавпі, котра сиділа на спинці крісла, і, звертаючись до Вівіани, мовила: — Він забруднить вас соком апельсина. Ходи до мене, малюк! — І Меггі зняла мавпу й усадила до себе на коліна.

— Що ж було далі, Меггі? — запитала Вівіана.

Меггі продовжувала розповідь про своє життя на Острові після від'їзду Гатлінгів. Вівіана уважно слухала, продовжуючи годувати мавп.

Раптом, перервавши Меггі, Вівіана перелякано запитала:

— Хто це?

Меггі поглянула в напрямку погляду Вівіани. До "Єлизавети" наближався чоловік у парусиновому костюмі, з довгим волоссям до плечей і довгою бородою.

— Це новий? Я не бачила цього чоловіка.

— Це "дикий чоловік", — відповіла Меггі. — Так прозвали його остров'яни. Я хотіла і про нього розказати вам, але він сам нагадав про себе. Ми знайшли його на Новому Острові. З "диким чоловіком" було багато клопотів. Він усіх боявся, забивався в куток і сидів там, як вовченя. Він їв тільки сиру рибу, ковтаючи, як звір, цілими шматками. Він був брудний, злий, похмурий, недовірливий. За увесь час, поки він був на Острові, від нього ніхто не почув слова. Він німий. Чомусь тільки до

старого Бокко вій ставився довірливо. Бокко умовив його скупатися і надіти цей костюм. Але обстригти йому волосся і нігті так і не вдалося.

— Він не небезпечний? — запитала Вівіана, стежачи за особою, що наближалася до них.

— Ні, він досить спокійний. Дивно, що він іде сюди. Ймовірно, ваш костюм, незвичайний на Острові, привернув його увагу.

"Дикий чоловік" зійшов на палубу, наблизився до жінок і почав пильно вдивлятися в очі Вівіани. Вона не могла витримати цього уважного погляду. Їй стало страшно.

— Ходімо до каюти, — сказала вона Меггі. І, залишивши мавпам кошик із апельсинами, на який ті накинулися галасливою юрбою, Вівіана спустилася в каюту. Меггі пішла услід за нею.

— Яке дивне враження справляє цей тубілець!.. Та ні… у нього білий колір шкіри і риси обличчя європейця. Це, вочевидь, здичавілий чоловік. Чому він так дивно подивився на мене?

Вівіана схвильовано ходила великим приміщенням кают-компанії.

— Він схожий на одного з цих загиблих кораблів, — продовжувала вона. — Можливо, і він, як ці застарілі руїни, пишався колись молодістю, жив повним життям…

— Чи варто так хвилюватися! Заспокойтеся. Зіграйте мені що-небудь. Я так скучила за музикою! — запропонувала Меггі, бажаючи відвернути Вівіану.

— Так, гаразд, я гратиму, — згодилася Вівіана.

Вона швидко підійшла до рояля, схиливши голову, трішки замислилася і почала грати патетичну сонату Бетховена.

Раптом хтось зайшов, і Вівіана, перервавши гру, відкинулася назад і побачила перед собою обличчя незнайомця. Це обличчя зі скуйовдженим волоссям було страшне. Очі незнайомця витріщилися, він важко дихав, нижня щелепа тремтіла.

Як він сюди потрапив? Меггі сиділа спиною до дверей і не чула його кроків, заглушених музикою.

Вівіана швидко підвелася, сперлася на рояль і, ледве володіючи собою, дивилася на незнайомця. А він, не зводячи з неї напруженого погляду, намагався щось сказати.

— Бе-бєє-єє… ххо!.. — Його хрипка мова була схожа на бекання.

І раптом, немов забувши про Вівіану, незнайомець, весь зігнувшись, розтуливши довгі скорчені пальці, став жадібно оглядати клавіші рояля, — як шуліка, готовий запустити кігті в здобич. Далі відбулося щось іще дивніше і несподіваніше. Незнайомець сів за рояль і почав грати.

Це була страшна музика, така ж незрозуміла, як і його мова. Довгі нігті заважали йому грати. Незнайомець нетерпляче гарчав, переривав на мить гру, відгризав зубами той ніготь, що заважав, і знову продовжував грати.

І якою б не була жахлива його гра, все ж таки в ній можна було впізнати патетичну сонату Бетховена. Не було сумніву в тому, що ця людина колись вивчала музику.

Приголомшена Вівіана відійшла убік, опустилася в крісло і почала слухати. І — диво! — музика невдовзі захопила її… На її очах коїлося прояснення людської свідомості. Чим довше грав невідомий, тим

правильнішою ставала його гра, поступово чіткішали музичні фрази. Правда, згрубілі пальці і тепер погано слухалися його, але вій все більше опановував інструмент. І разом з грубими помилками непокірливих рук, відчувалися місця надзвичайної виразності.

Була обідня година. Гатлінг, почувши звуки рояля, зайшов у каюту покликати Вівіану і як укопаний зупинився біля дверей. Вівіана зробила чоловіку знак, щоб він не порушував гри.

Не дочекавшись на обід Гатлінгів, до каюти прийшли один за одним Томсон, його асистенти, Флорес, Людерс і, нарешті, Симпкінс. Сищик був сумний, майже пригнічений. Проте і він з великим інтересом, навіть з більшим, ніж інші, спостерігав за грою незнайомця. Всі мовчали і, затамувавши подих, слухали.

А незнайомець продовжував грати. Закінчивши одну сонату, він починав другу, третю, четверту. Обличчя його проясніло, очі сповнилися думкою, а на вустах з'явилася скорботна усмішка. Минула година, друга, а незнайомець усе грав. І раптом, обірвавши музичну фразу на половині такту, він відкинувся назад і впав як мертвий.

Невідомий був непритомним з півгодини. Коли почали вже хвилюватися, що його не вдасться привести до тями, він розплющив очі. Він, очевидно, перебував ще в полоні звуків. Потім він сів на диван, оглянув усіх і, побачивши жінок, став застібати комір сорочки.

Музика справила дивну дію. Незнайомець почав говорити, хоча своє ім'я та минуле він ще не міг пригадати. Він став товариський, але разом з тим якийсь сором'язливий. Дозволив обстригти собі волосся і нігті, збрити бороду і вуса.

Коли він, одягнений в один з костюмів Слейтона, добре поголений, причесаний, умитий, з'явився в кают-компанію, це був зовсім новий чоловік.

"На кого він схожий? — думала Вівіана, вдивляючись в обличчя незнайомця. — Десь я бачила такий ніс, підборіддя. А чи не зовсім такий. У цього більш правильні риси обличчя". — І раптом пригадала. І щоб перевірити здогадку, звернулася до Симпкінса:

— Правда, що він схожий на капітана Слейтона?

Ці слова чомусь надзвичайно подіяли на Симпкінса.

— Так, — жваво відповів він. — Недаремно ж я приїхав на Острів!

Коли незнайомець вийшов, Симпкінс сказав Гатлінгам:

— Тепер, мені здається, можна відкрити всім таємницю капітана Слейтона, яка і привела мене на Острів. Тут я знайшов більше від того, на що розраховував. Не можу сказати, що і зараз для мене вже все ясно, але головні нитки злочину Слейтона в моїх руках. А ось і Флорес… Сідайте і слухайте. Вам, Флоресе, теж буде цікаво дізнатися про вашого суперника.

Розташувавшися зручніше в кріслі, Симпкінс почав:

— Коли я був на Острові вперше, як потерпілий аварії, то за своєю професійною звичкою зацікавився особистим архівом губернатора Слейтона. Упевнений у повній своїй безпеці, губернатор був не вельми обережний і зберігав папери в ящику письмового столу.

— Симпкінсе, невже ви?..

— Порпаюся в чужих столах? — зупинив Симпкінс Гатлінга. — Мета виправдовує засоби, дорогий мій! Так, я робив це за відсутності Слейтона. Підібрати ключа — зовсім просто. Я переглянув його листування і дізнався про цікаві речі. Решту відомостей я одержав уже на континенті. В результаті моїх розшуків вийшла "справа про

громадянина Гортвана, який іменує себе Слейтоном". Якщо викласти обставини цієї справи стилем звинувачувального акта, буде ось що.

У Канаді, провінції Квебек, у місті Монреаль проживав пароплавовласник Роберт Гортван, що займався перевезенням вантажів і пасажирів річкою Святого Лаврентія. У Гортвана було двоє синів. Старшого звали Аврам, молодшого — Едуард. Двоє людей, котрі народилися на двох кінцях землі, менше можуть бути схожими одна на одну, ніж ці двоє братів. Молодший — Едуард — був хорошим сином, доброю людиною і надзвичайно талановитим музикантом.

Старший — Аврам — вів так званий "легковажний спосіб життя". А оскільки батько був скнаристим, то Аврам одного разу запустив руку в батьківський письмовий стіл. Та це ще не все. Коли крадіжка була виявлена, Аврам звернув вину на брата. Батько, проте, не повірив Авраму, та він невдовзі й сам вибовкав десь із п'яних очей. Батько позбавив його спадку, заповів увесь свій капітал молодшому сину, Едуарду. Старий незабаром помер від зажури і, здається, ожиріння серця. Едуард став багатим спадкоємцем. На той час він закінчив консерваторію і готувався концертувати в Європі. Зі своєї ласки Едуард виділив значну частину одержаного спадку брату. Але той прогуляв усе і знову мав потребу в коштах. Тоді Аврам; придумав план, як скористатися всім багатством брата.

Одержавши за допомогою шантажу кілька тисяч доларів від одного монреальского банкіра, Аврам пустив гроші "в оборот": підкупив лікарів, декого з судових чиновників і домігся того, що Едуарда визнали психічнохворим, а він, Аврам, призначений опікуном. Бідолашного музиканта засадили в божевільню, а Аврам, перебрав до своїх рук майно брата, і повів знову легковажний спосіб життя. Та невдовзі йому не поталанило. Він не зумів відзвітувати в опікунській раді. А не зумів тому, що у зв'язку з парламентськими виборами в раді опинилися нові люди, з якими він, очевидно, не зійшовся в ціні. Авраму загрожувало викриття всіх його махінацій з братом. До того ж у божевільні з'явився новий лікар — дивак і ідеаліст, що не визнавав хабарів. Цей лікар, оглянувши

Едуарда, визнав його здоровим. Тоді Аврам вирішив перевести брата абикуди подалі, поки все стихне, і змовився з одним лікарем, що мав приватний пансіон на Канарських островах. Під час переїзду їх наздогнала буря і принесла на Острів Загиблих Кораблів. Врятувалися в шлюпці тільки троє: Аврам, Едуард і санітар, який незабаром загинув, — очевидно Слейтон допоміг йому попрощатися з грішним світом. А брата Аврам залишив на Новому Острові, куди їх спочатку прибило, сам же на шлюпці вночі перебрався на Острів Загиблих Кораблів, заявивши, що він — єдиний з тих, що врятувалися. Едуард, без шлюпки не міг перебратися на великий Острів. Але Аврам, мабуть, іноді провідував його — дізнавався про його здоров'я.

— Але чому ж він не вбив брата? — запитав Гатлінг.

— Заповіт був складений так, що у разі смерті Едуарда все майно переходить на користь Гарвардського університету, де вчився Едуард. І Слейтон вирішив так: протримати брата на Новому Острові, поки той зовсім не здичавіє. Тоді ненормальність Едуарда не викликатиме сумнівів. Ось чому Слейтон сам і не робив екскурсій на Новий Острів. Зібравши на Острові величезні багатства, які в багато разів перевищували статки його брата, Аврам полишив Едуарда самому собі…

Я не знав тільки одного: чи живий ще Едуард. Тепер ми знаємо і можемо врятувати нещасного. Чи не варто було заради цього зазирнути до чужого столу?

— Але ж ви не знали, що знайдете там, — відповів Гатлінг.

— Чужого мені не треба, я людина безкорислива. Тепер нам треба тільки захопити Слейтона. Це нескладно. Я вже знайшов його.

— Знайшли? Невже?! — відразу вигукнули слухачі.

— Так, знайшов, ризикуючи власним життям, — скромно відповів Симпкінс.

XI. ВОДА І ВОГОНЬ

У той час, як Симпкінс вистежував Слейтона, шукаючи спосіб захопити його без будь-якого кровопролиття, Томсон зі своїми помічниками і Людерс посилено займалися вивченням Саргасового моря. Вони здійснили кілька підводних експедицій, опускаючись на дно моря у водолазних костюмах.

Їм удалося одержати досить точні уявлення про Острів Загиблих Кораблів. Людерс із захопленням працював над кресленням і одного разу, коли всі сиділи за вечірнім чаєм, з'явився з великим аркушем паперу.

— Ось полюбуйтеся, — сказав він урочисто, розгортаючи трубку. — Острів Загиблих Кораблів розташований на підводній зрізаній вершині гори вулканічного походження. Навкруги Острова — біля підніжжя гори — глибина дна сягає тисячі п'ятисот метрів, а від вершини гори до поверхні океану всього сто метрів. Увесь цей простір заповнений загиблими кораблями, що становлять ніби піраміду.

— Надгробний пам'ятник, — зауважив Гатлінг.

— Так, пам'ятник тисячам жертв моря. Але ця піраміда разом з тим виявилася містом, населеним підводними мешканцями.

— Як, є ще і підводні мешканці Острова? — запитала Вівіана.

— Кальмари, каракатиці, восьминоги. Навряд чи є на земній кулі інше місце, де б ці істоти нагромаджувалися в такій величезній кількості. І зрозуміло чому. Напівзруйновані кораблі виявилися

надзвичайно зручними квартирами для восьминогів. Вони вповзають туди крізь пробоїни і визирають з ілюмінаторів, очікуючи на здобич.

— Але ж це надто небезпечно, — продовжувала Вівіана, — спускатися на дно в такому місці!

— Ще б пак! Доводиться обмежувати підводні експедиції відкритими місцями і триматися ближче один до одного. Зате ми можемо милуватися цікавими видовищами. Нещодавно ми спостерігали таку картину: восьминіг зловив краба і почав бавитися ним. Краб чинив опір, намагався звільнитися від чіпких щупалець, але скоро знеміг у боротьбі. А восьминіг ще довго бавився крабом. Іноді він відпускав жертву і негайно ловив.

Тепер у нас залишилася недослідженою тільки глибоководна частина острова. Між іншим, ми помітили, що морська течія, чим глибше, тим стає сильнішою. Ця течія, очевидно, і приводить потерпілі аварію судна до Острова Загиблих Кораблів. Ми плануємо завтра взятися за вивчення цієї течії. Ходімо з нами, Гатлінгу, ви ще не опускалися на морське дно, — запропонував Людерс.

Вівіана з побоюванням подивилася на чоловіка. Томсон спіймав цей погляд і сказав:

— Не турбуйтеся, місіс, там немає восьминогів. Ми опустимося просто із "Задирливого" на відкритому місці в наших водолазних костюмах. Вони мають резервуари із запасом стисненого повітря. Крім того, до наших послуг будуть троси, за допомогою яких нас будь-якої миті зможуть підняти на поверхню. Це абсолютно безпечно.

— Абсолютно безпечно? У такому разі я йду з вами, — рішуче заявила Вівіана.

Томсон був дещо збентежений таким несподіваним оборотом. Але він уже знав характер Вівіани і не сперечався. Спроба чоловіка відмовити її залишилася безуспішною.

— Але ви не впораєтеся з водолазним костюмом, — застеріг Людерс. — Ви знаєте, що він важить на повітрі двісті кілограмів?

— Але у воді він буде значно легший! — відповіла Вівіана. — Я досить сильна. Не хвилюйтеся за мене.

Наступного дня, на світанку, Гатлінги, Людерс, Томсон і його асистенти надягали на себе водолазні костюми.

Кожного разу перед опусканням Томсон пояснював матросам, що залишилися на кораблі, і водолазам значення сигналів.

— Повторюю! Смикнути один раз — значить: "Я на ґрунті, відчуваю себе добре". Чотири рази: "Піднімайте нагору"[4]. Часте сіпання понад чотири рази: "Мені погано, тривога..." Ну, надягайте костюми.

Вівіана не могла ступити у важкому костюмі, як, утім, і інші, їх спустили у воду за допомогою лебідки. Але у воді всі відчули себе легше та вільніше.

Дослідники опустилися на схил підводної гори і, тримаючись за тонкі, але міцні сталеві троси, прикріплені до поясів, стали сходити вниз. На глибині десяти метрів уже були сутінки. Томсон і Людерс, що йшли попереду, засвітили електричні ліхтарі, але скоро погасили їх: світло збирало до себе мешканців моря. Було небезпечно привернути увагу акули або восьминога. Чим нижче спускалися водолази, тим ставало темніше і холодніше. Разом з тим все більше відчувався рух води кудись вниз, неначе серед спокійних вод океану протікала швидка річка і подорожні йшли посеред її течії. Треба було докладати зусиль,

аби утриматися на ногах. Водолази міцно стискали трос, який опускався зверху у міру спуску.

У зеленій напівімлі промайнуло темне тіло, — мабуть, акули. Невідомий хижак проплив повз водолазів, зник і знову з'явився з іншого боку. Всі підійшли ближче один до одного. Морське чудовисько поплило. Але раптом воно несподівано зі страшною швидкістю промчало мимо Томсона, і, — якби він не нахилився, воно могло б розпиляти його надвоє, в кращому разі порвати водолазний костюм, і Томсон був би залитий водою. Навіть у підводних сутінках Томсон упізнав рибу-пилу. Він обернувся до супутників і жестами показав небезпеку, що їм загрожує. Говорити дослідники не могли. Людерс ліг на дно і запропонував усім повторювати його дії. Риба-пила кілька разів промчала над ними, причому один раз зачепила трос Тамма, сильно рвонувши його. На щастя, одне сіпання, яке, очевидно, було помічено вгорі, означало: "Відчуваю себе добре". Інакше його підняли б і він міг бути убитий рибою.

Кілька хвилин водолази лежали нерухомо. Риба, не бачивши більше здобичі, поплила. Всі полегшено зітхнули в своїх металевих ковпаках і почали обережно підніматися. Але як тільки вони рушили вперед, їх переслідувач з'явився знову. Людерс відчайдушно лаявся, хоча його ніхто не чув. Становище було серйозне. Як відв'язатися від хижака? Небезпечно було рухатися вперед, але не менше небезпечно і піднятися вгору. Що робити?

Мюллеру спала вдала думка. В ту мить, коли риба відплила на значну відстань, він відійшов убік, засвітив ручний електричний ліхтар і поклав його на каміння так, що світло падало в інший бік від водолазів, залишаючи їх у тіні. Потім Мюллер повернувся, і всі почали чекати, що буде далі. Хитрість вдалася. До ліхтаря почали наближатися всілякі риби. Невдовзі заявилася туди і риба-пила. Її очі, засліплені світлом, не бачили водолазів, що стояли в тіні. Зате серед освітлених світлом риб знайшлося немало смачної їжі, і риба-пила почала пожирати її.

Проте, незабаром з'явилася нова велика риба — плямиста акула, і між нею і рибою-пилою зав'язалася смертельна боротьба. В освітленому просторі води два хижаки нападали один на одного. Вони розходилися, сходилися, ганялися один за одним. Акула намагалася підпливти знизу і, перекинувшися, встромити гострі зуби в черево риби-пили. Але риба-пила швидким, як помах шаблі, рухом вислизала від удару. Проте після кількох сутичок риба-пила була поранена. Вода забарвилася кров'ю. Але їй також вдалося завдати акулі жахливого удару своєю пилою. Кров, як червоний туман або заграва пожежі, наповнила поле битви.

І раптом зверху почали смикати трос по три рази — сигнал небезпеки — "Піднімаємо".

Що могло ще там статися?

Невдовзі водолази відчули, що їх піднімають угору. Всіх охопило хвилювання. Вгорі, очевидно, відбувалося щось недобре. Минуло ще кілька томливих хвилин. Усі незадоволено дивилися вгору, неначе чекаючи звідти роз'яснення.

Коли водолазів підняли в шлюпку і роздягнули, то вони дізналися, що сталося за їхньої відсутності на Острові.

— Симпкінс і Флорес, — сказав капітан Муррей, — затіяли облогу корабля "Сивіла", де, виявляється, ховався останнім часом Слейтон з китайцем. Слейтон відмовився здатися, і тепер вони почали стрілянину, — чуєте?

З боку Острова справді чулися поодинокі рушничні постріли.

— Ми поки що тримаємо нейтралітет, — усміхаючись, додав Муррей.

Гатлінг узяв польовий бінокль і навів його на місце битви. На краю Острова, біля "Сивіли", під прикриттям товстих щогл і бортів накренених

кораблів, засіли нападникі. Тих, котрі потрапили в облогу, не було видно. З того й іншого боку час від часу чулися постріли.

Рантом на палубі "Сивіли" з'явився китаєць. Майже голий, він розмахував якимось предметом.

Потім він підбіг до вантажного пароплава, що стояв поряд із "Сивілою", і кинув у нього бомбу. Пролунав тріск бомби, який розірвалася, і раптом з пароплава почали підійматися величезні чорні клуби диму.

— Нафта! Так горить нафта! — вигукнув капітан Муррей, що перший зрозумів небезпеку.

Справді горіла нафта, що знаходилася в цистернах старого-пароплава. Язики полум'я почали лизати борти пароплава. Палаюча рідина спускалася все нижче, розтікалася по воді, продовжуючи горіти. Неначе запалало саме море. А клуби чорного диму підіймалися все вище, як над кратером вулкана, затьмарюючи сонце і вкриваючи все густою пеленою.

Перестрілка ущухла. На Острові зчинилося сум'яття. Сирена "Задирливого" тривожно завила. Вогненне кільце тим часом все розширялося, захоплюючи довколишні кораблі. Китаєць бігав над полум'ям уздовж борту пароплава, розмахуючи руками, і щось божевільно кричав.

— Жовта річка! Велика Жовта річка!

Раптом серед диму поряд із китайцем з'явився Бокко. Він схопив китайця і потягнув на другий бік корабля, до містка. Корма "Сивіли" спалахнула. Якась постать промайнула серед диму, прямуючи до носа корабля. Це, очевидно, був Слейтон, але на нього ніхто не звернув уваги. Прозвучав самотній постріл. Стріляв Флорес, але, мабуть,

промахнувся. Слейтон продовжував бігти, кинувся у воду і поплив до Нового Острова.

— Навряд чи він врятується там, — сказав задумливо Муррей. — Палаюча нафта розливається на величезний простір.

Вівіана турбувалася за Меггі та її дитину. Невдовзі, проте, Меггі з'явилася разом з рештою остров'ян. Незважаючи на полум'я, що поширювалося з величезною швидкістю, остров'яни забігали до себе, щоб захопити дещо з свого майна.

— Швидше, Меггі, швидше! — кричала Вівіана.

Шлюпки безперервно підвозили остров'ян. Меггі з дитиною вже були на борту. Китайця приніс на руках О'Гара. Едуард Гортван приплив із Флоресом. Флорес був похмурий. Здавалося, лише він із сумом розлучався з Островом. В іншому місці йому не вдасться бути губернатором.

— А Бокко де? — запитала Вівіана.

— Забарився. Зараз прийде, — відповів О'Гара, притримуючи китайця, що виривався. Нещасний збожеволів.

— Мої рукописи! — раптом закричав Людерс, спускаючись у шлюпку, що відпливала.

— Зупиніться, шалений! — схопив його за руку Гатлінг. — Майже весь Острів у вогні. Ви задихнетеся.

— Ні, вітер відносить дим убік! — І він відплив.

— Симпкінса теж немає, — хвилювався Муррей. — Якщо вітер пожене нафту в цей бік, шлях до порятунку буде відрізаний.

На палубу пароплава вийшов Бокко. Він тримав червоний вузлик, з якого виглядав шматок позументу його "придворного" мундира...

Вітер змінився, і палаючу нафту швидко гнало до "Задирливого".

— Кого ще немає? — запитав Муррей. — Доведеться відвести пароплав від берега.

— Людерса і Симпкінса...

— Он хтось біжить!

Це старий Людерс біг містками, навантажений рукописами. Море горіло вже майже біля місця переправи, коли Людерс підбіг і впав у шлюпку, але негайно й підхопився, виловлюючи корабельний журнал, що впав у воду.

— Де Симпкінс? — вигукнули з борту, коли шлюпка наблизилася.

— Я бачив, він... Ой, дозвольте звести дух... Він біг до резиденції губернатора. Подайте руку, голова йде обертом...

Людерса підхопили дужі матроські руки. Плоскодонна барка — пристань Острова — запалала.

— Погано, — сказав Муррей. — Для Симпкінса шлях відрізаний.

Крізь густі клуби диму Гатлінг, нарешті, побачив постать людини, що з'явилася на палубі "Єлизавети". Симпкінс біг сюди. Але на півдорозі він побачив, що полум'я перегороджує йому шлях. Якусь мить він

постояв у нерішучості і кинувся по бічних містках у той бік Острова, куди ще не дійшла палаюча нафта.

"Задирливий" був уже під парами.

— Віддати якір! — скомандував Муррей. — Задній хід! Праворуч кермо! Повний хід!

Пароплав огинав Острів, йдучи в той бік, куди біг Симпкінс. Ось Симпкінс добіг до останнього корабля і всівся в очікуванні допомоги. Вітер, що змінився, застилав пароплав густим шаром диму, так що важко був дихати. Швидко спустили шлюпку.

— Швидше, швидше! Задихаюся! — кричав Симпкінс.

Нарешті його взяли на шлюпку і доставили на корабель.

Кишені Симпкінса дуже випиналися, лице розпливалося в усмішці. Помітивши допитливий погляд Гатлінга, він ляснув руками по кишені і сказав:

— Речові докази! Проте піду переодягатися, весь прокоптився...

Капітан віддав команду йти повним ходом. Жар від пожежі ставав нестерпним. Дим душив, полум'я захоплювало дедалі нові простори.

— Якби не водорості, які стримують розлиття нафти, без жертв не обійшлося б, — зауважив Муррей.

За чверть години "Задирливий" вибрався зі смуги диму. Усі полегшено зітхнули. На палубу вийшов Симпкінс. Він умився, переодягнувся та насвистував щось веселе. Вівіана дивилася на Острів. Над ним, як неосяжна, гігантська парасолька, яка дотикалася верхом

високих перистих хмарин, розстелявся дим, багряний у промінні вечірнього сонця. А внизу кипіло палаюче морс. Як полум'яні стовпи, падали одна за одною високі щогли. У світлі пожежі Саргасове море, вкрите водоростями, здавалося морем, наповненим кров'ю...

1

Бізетт — кольорові шпури, якими прикрашався одяг.

2

Блонди — мережива з шовку. Назву свою ці мережива дістали за жовтуватий полиск своїх ниток (по-французьки "blond" — "солом'яний колір").

3

Гранд — титул іспанського вищого дворянства.

4

Двічі: "Мало повітря, качайте швидше". Тричі: "Багато повітря, качайте повільніше". Томсон пропускав ці сигнали, оскільки їхні водолазні костюми мали власний запас повітря.